

139e jaargang - november 1970 - nr 11

de militaire spectator

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de
Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht

KON. MIL. ACADEMIE
BIBLIOTHEEK
Kasteelplein 10
BREDA

de militaire spectator

JAARGANG 139

NOVEMBER 1970

maandblad, waarin opgenomen
de officiële mededelingen van
de Koninklijke Landmacht en
de Koninklijke Luchtmacht

Uitgave van

VERENIGDE PERIODIEKE PERS N.V.

lid van de Nederlandse Organisatie
van Tijdschrift Uitgevers (NOTU)

Directie, Redactie en Advertenties:

Zwarteweg 1 - Den Haag - tel. (070) 64 29 55
giro 60 86 66

Abonnementsadministratie:

C. Misset N.V., Postbus 4, Doetinchem

Uitgever:

C. F. M. Vrijens

Hoofdredacteur:

F. Touber
Brigade-Generaal der Infanterie (gsb)

Adjunct-hoofdredacteur:

S. van der Pol
Commodore van de Koninklijke Luchtmacht

Redactie:

L. P. van Oppen
Luitenant-Kolonel der Infanterie (gsb)

J. C. M. Smits
Kolonel der Fuseliers (gsb)

M. W. A. Weers
Luitenant-Kolonel van de Koninklijke Luchtmacht

ir. T. A. van Zanten
Generaal-Majoor van de Technische Staf

Exploitatiechef:

W. van der Veen

Abonnementsprijs: f 24,96 per jaar (incl. BTW)
buitenland: f 30,00 per jaar
losse nummers: f 2,34 (incl. BTW)

Advertenties: contractprijzen op aanvraag

NADRUK VERBODEN

DE MILITAIRE SPECTATOR 139(1970)(11)497 ... 544

INHOUD

Officiële mededelingen

498 Uit de Landmacht- en Luchtmachtorders
Mededelingen van de Sectie Boekwer-
ken en gedrukten van de Dienst van de
Kwartiermeester Generaal

Redactioneel gedeelte

499 Beoefening van de krijgswetenschap in
Nederland

501 De Duitse luchtverdediging in 1945, door
R. J. Roggeveen, Majoor van de Kon-
inklijke Luchtmacht

509 Helderheidsversterkers, door ir. A. H. C.
van Meijgaard, Ingenieur van de Dienst
van de Kwartiermeester Generaal

511 De Westduitse defensienota 1970, door
H. A. Baaij, Majoor van de Koninklijke
Luchtmacht

516 Het Amerikaanse Combat Arms Regi-
mental System, door H. Ringoir, Kapi-
tein der Jagers

518 De opleiding van beroepsofficieren aan
de KMA, door J. C. M. Smits, Kolonel
der Fuseliers (gsb)

522 De kleine groep, door drs. F. J. van
Doorn, Majoor van de Koninklijke
Luchtmacht

530 Communicatieprobleem in de krijgs-
macht, door A. B. M. Frinking, H. van
den Heuvel, M. H. von Meijfeldt en
H. Volten, resp. Majoor der Infanterie
(gsb), Res. Tweede Luitenant der Artil-
lerie, Luitenant-Kolonel der Infanterie
(gsb) en Majoor van de Militaire Admi-
nistratie (reg.acc.)

535 Meningen van anderen

536 Nieuwe uitgave

537 Uit de vakpers

Bij de omslagfoto:

ZKH de Prins der Nederlanden (onlangs 25 jaar Inspec-
teur-Generaal der Krijgsmacht) op inspectie bij de lucht-
doelartillerie

Officiële mededelingen

Koninklijke Landmacht en Koninklijke Luchtmacht

Uit de Landmacht- en Luchtmachtorders

LaO 59111. Geneeskundige controle op tijdens vakantie-verlof door ziekte of ongeval getroffen militairen (herdruk).

LuO 59532. Vredesorganisatie commando luchtmacht-opleidingen (herdruk).

LuO 64529. Vredesorganisatie commando luchtverdediging (herdruk).

LuO 62537. Erkenning en beheer van tamboerkorpsen bij de Koninklijke Luchtmacht (herdruk).

LaO 69034/LuO 69034. Voorschrift betreffende de procedure voor melding van gevaar voor radioactieve besmetting (herdruk).

LaO 70019. Raad van opperofficieren voor de Koninklijke Landmacht.

LaO 70020. Raad van advies voor de Koninklijke Landmacht.

LaO 70021. Adviescommissies bij de Koninklijke Landmacht.

LaO 70022. Vaststelling kringen voor lokale ritten in verband met invoering nieuwe rijopdracht en rittenstaat.

LaO 70023/LuO 70515. Toepassing ziekenfondswet (militairen).

LaO 70024/LuO 70516. Aanwijzingen met betrekking tot de aanschaffing en het beheer van uit de messwinst te bekostigen gebruiksartikelen.

LaO 70025. Groot verlof en klein verlof in afwachting van groot verlof voor dienstplichtigen der Koninklijke Landmacht.

LaO 70026/LuO 70517. Wijziging boekwerk Regelingen inkomsten militairen Koninklijke Landmacht en Koninklijke Luchtmacht.

LuO 70518. Regeling interservice-berichtenverkeer.

Lamed 056-64 Militaire plechtigheden en gebeurtenissen.

Lamed 041-70/Lumed 531-70. Gebruik van particuliere radio's en televisietoestellen in kazernes.

Lamed 042-70. Invulling van wapen of dienstvak op de nota's als bedoeld in het Beoordelingsvoorschrift kader landmacht.

Lamed 043-70. Intrekking landmachtmededeling inzake zwarte lage schoenen voor messpersoneel.

Lamed 044-70. Studie in de economische wetenschappen beroepsofficieren.

Lamed 046-70. Verbintenis als kortverband-vrijwilliger c.q. vrijwillig nadienende van in werkelijke dienst zijnde militairen.

Lamed 047-70/Lumed 532-70. Ontslag dienstplichtigen wegens algemene diensteindiging.

Mededelingen van de Sectie Boekwerken en gedrukten van de Dienst van de Kwartiermeester Generaal

Opgave van nieuw verschenen voorschriften en wijzigingen*

VS 2-1593, 2e druk. Tenuen voor militairen van de Koninklijke Landmacht (uitgezonderd de tenuen in de tropen). De 1e druk komt hiermee te vervallen. Het voorschrift regelt de verschillende tenuen, geeft een opsomming van de voornaamste der samenstellende delen en stelt regelen t.a.v. het dragen ervan alsmede van het dragen van burgerkleding.

VS 6-455. Bediening enkele stuk 155 mm houwtser (getrokken). VS 9-455 komt hiermee te vervallen. Verschillen met het vervallen voorschrift zijn o.m.: de tekst is aangepast aan de thans in gebruik zijnde vuurmond-trekker, het gestelde t.a.v. de opzetkijker zonder losse rand is vervallen, de controle van de richtmiddelen is herzien en de tekst inzake het controleren van de hoofd-richting is verbeterd.

GI 8-3325-A. Gezondheidszorg te velde. De inhoud komt overeen met het gestelde in het desbetreffende hoofdstuk van het Handboek voor de soldaat (uitgave 1970). Het leerboek is bestemd om de op conventionele wijze gegeven lessen te vervangen.

GI 8-3325-B. Gebruiks instructie bij GI 8-3325-A, Gezondheidszorg te velde. Dit boekwerk geeft aanwijzingen voor instructeurs en opleidingsfunctionarissen omtrent het gebruik van GI 8-3325-A.

2e Opgave van wijzigingen op VS 11-23. (Tactische codes; waarmerken). De wijzigingen betreffen in hoofdzaak de teksten van luchtsteunberichten.

VS 17-410/2. Toepassing van de schiettechniek — Centurion met kanon 105 mm zonder RMG.

VS 17-410/3. Toepassing van de schiettechniek — AMX-13 met kanon 105 mm. In deze voorschriften worden behandeld: de voorbereidingen voor en de uitvoeringen van de verschillende mogelijkheden voor het bevuren van zowel stilstaande als bewegende doelen door de torenbemannings.

VS 17-411/3. Tankminiatuurschietoefeningen — AMX-13 met kanon 105 mm. In dit voorschrift worden van de verschillende schietoefeningen op miniatuurdoelen omschreven hetdoel, de baanopbouw, de aanwijzingen voor de instructeur en voor de hulplader alsmede de eisen waaraan moet worden voldaan.

* Technische handleidingen en zuiver administratieve aangelegenheden niet opgenomen.

Beoefening van de krijgswetenschap in Nederland

* * In vele landen wordt de Krijgswetenschap

* beoefend in verenigingsverband. Nederland kent de ruim 150 jaar oude Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap die, sedert zij zich tien jaar na de oprichting distancieerde van „het geven van meer voorlichting aan de burgerij” (een taak die toen werd overgenomen door een reeds lang ter ziele gegane vereniging tot verspreiding van kennis aangaande 's Lands verdediging) als tweeledige doelstelling heeft:

— onderlinge oefening in de Krijgswetenschap;
— algemene verspreiding van heldere begrippen omtrent krijgswetenschappen.

Nog bij het eeuwfeest in 1965 (toen het predikaat „Koninklijke” werd verleend) getuigden ZKH de Prins der Nederlanden, de minister-president en de minister van defensie van hun waardering voor het werk van de vereniging. Het is ook thans nog zo, dat „Krijgswetenschap” door een belangrijk aantal officieren van de krijgsmacht en functionarissen, betrokken bij de civiele verdediging, als opinievormend element wordt gewaardeerd. De bijeenkomsten en discussies (ca. zes per jaar) en het kwartaalschrift „Mars in Cathedra” worden door hen op prijs gesteld. Toch is in het verleden het aantal leden groter geweest dan nu het geval is. Dat ledental is wel eens ruim boven de tweeduizend geweest, een cijfer dat in het heden bij lange na niet wordt gehaald, hetgeen te betreuren is.

De vereniging richt zich enerzijds op de krijgsmacht door het verstrekken van informatie over en het ter discussie stellen van militair-wetenschappelijke onderwerpen, anderzijds draagt zij duidelijk geformuleerde en van emoties ontdane inzichten, opvattingen en gedachten over militaire onderwerpen naar buiten uit. Zij levert zeker een bijdrage aan het voor ons allen zo noodzakelijke „bijblijven” op het vakgebied en draagt door haar publikaties eveneens bij tot het in bredere kring kweken van belangstelling en begrip voor de problemen waarmee een moderne krijgsmacht wordt geconfronteerd.

Doel en streven van de vereniging verdienen de steun van een aanmerkelijk groter ledental dan

het huidige en het bestuur nodigt u — voor zover toepasselijk — uit de geleerden te komen versterken en de in dit nummer van De Militaire Spectator gevoegde aanmeldingskaart in te vullen en in te zenden aan het Secretariaat, Laan van Clingendael 121, Den Haag. U zult dan nog ten volle kunnen profiteren van de activiteiten in het juist begonnen nieuwe werkjaar en van de gevestigde samenwerking met het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken (toegang van de wederzijdse leden bij de lezingen).

Het werkplan van „Krijgswetenschap” ziet er als volgt uit.

— Uitgifte van vier afleveringen van het kwartaalschrift „Mars in Cathedra”.

— Bijeenkomst op donderdag 22 oktober 1970 te 20.00 uur in de Frederikkazerne, Kantorenflat, Van der Burchlaan 31, Den Haag. Inleider: dr. ir. P. L. Walraven, directeur van het Instituut voor Zintuigfysiologie RVO-TNO. Onderwerp: „Ergonomie en de krijgsmacht”.

— Bijeenkomst op dinsdag 1 december 1970 te 20.00 uur in de Prinses Julianakazerne, Thérèse Schwartzestraat, Den Haag. Inleider: Luitenant-Kolonel der Artillerie (gsb) H. Th. J. F. Felix, docent aan de Hogere Krijgsschool. Onderwerp: „Moderne guerrilla's”.

— Bijeenkomst op een nader vast te stellen datum in de tweede helft van januari 1971 te 20.00 uur in het stafgebouw van het Eerste Legerkorps, Berghuizerweg, Apeldoorn. Herhaling van de voordracht van Luitenant-Kolonel der Artillerie (gsb) H. Th. J. F. Felix.

— Bijeenkomst op een nader vast te stellen datum in de tweede helft van februari 1971 te 20.00 uur in de Prinses Julianakazerne, Thérèse Schwartzestraat, Den Haag. Inleider: Kapitein ter Zee D. van Bergeijk, Commandant van de Mijndienst Koninklijke Marine in Nederland. Onderwerp: „De zeemijnenoorlog”.

— Bijeenkomst op een nader vast te stellen datum in de tweede helft van maart 1971 te 20.00 uur in de Prinses Julianakazerne, Thérèse Schwartzestraat, Den Haag. Inleiders: Majoor van de Koninklijke Luchtmacht drs. G. W. Segers

en Luitenant-Kolonel van de Militaire Administratie (hmb) C. L. J. van Lent. Onderwerpen: „De mens in de strijdkrachten in de 70'er jaren” en „Doel en plaats van militaire belangenverenigingen”.

— Bijeenkomst op een nader vast te stellen datum in de tweede helft van april 1971 te 20.00

uur in de Van Braam Houckgeestkazerne (Korps Mariniers), Doorn. Herhaling van de voordrachten van Majoor van de Koninklijke Luchtmacht drs. G. W. Segers en Luitenant-Kolonel van de Militaire Administratie (hmb) C. L. J. van Lent. Voor alle te houden voordrachten zullen tijdig convocaties aan *de leden* worden gezonden.

De Duitse luchtverdediging in 1945

R. J. Roggeveen

Majoor van de Koninklijke Luchtmacht

Tijdens de Tweede Wereldoorlog hadden de geallieerden in juni 1944 een zodanig luchtoverwicht bevochten, dat Generaal Eisenhower bij de invasie tot zijn troepen kon zeggen: „If you see fighter-aircraft over you, they will be ours”. Dit geallieerde luchtoverwicht was enerzijds verkregen door uitputting van de Luftwaffe, zowel in de lucht als op de grond, en anderzijds door aanvallen op de productiecentra van de vliegtuigen, waardoor een vitale vertraging van die produktie werd veroorzaakt. Bleef dit luchtoverwicht echter wel zo absoluut? Bepaald in tegenpraak tot de uitspraak van Generaal Eisenhower staan namelijk de volgende mededelingen en rapporten van het 8e Amerikaanse Luchtleger. — In september en oktober 1944 had het 8e Amerikaanse Luchtleger zulke opvallend grote verliezen geleden dat de commandant overwoog met kleinere formaties bommenwerpers te gaan opereren, opdat met het beschikbare jagerpotentieel nog een toereikend escorte kon worden verleend.

— In september 1944 rapporteerde Generaal Spaatz dat de Bevelhebber der Land- en Luchtsrijdkrachten in Europa zich realiseerde dat de, door de Duitse luchtverdedigingsjagers veroorzaakte, geallieerde verliezen bij luchtoperaties boven Duitsland binnen afzienbare tijd niet meer verantwoord zouden zijn

— Begin februari 1945 rapporteerde Generaal-Majoor Anderson van de Staf van Generaal Spaatz aan Generaal Eisenhower dat, indien de landstrijdkrachten niet voor juni 1945 Duitsland hadden bezet, de Duitse produktie van straal- en raketvliegtuigen het de Amerikaanse luchtlegers onmogelijk zou maken, verantwoord gedurende de daguren te opereren.

Blijkbaar was de Duitse luchtverdediging rond de jaarwisseling 1944-1945, ondanks het geallieerde luchtoverwicht en ondanks de zich duidelijk aankondigende ineenstorting van het duizendjarig rijk, nog een niet te onderschatten bedreiging voor de strategische aanvallen van de geallieerden. Desondanks ging diezelfde Luftwaffe vier maanden later volledig ten onder.

In dit artikel zal worden getracht de voornaamste oorzaken daarvan weer te geven.

Heropbouw van de Duitse luchtverdediging

Toen in 1944 de geallieerden het luchtoverwicht behaalden, kon Hitler eindelijk worden overtuigd van de waarde van een goede luchtverdediging. Deze gewijzigde houding van Hitler resulteerde in een algehele herorganisatie van de luchtverdediging en een bijzonder efficiënte ontwikkeling van wapens voor die luchtverdediging. Ten gevolge van het naderen van de oorlog te land naar de grenzen van Duitsland waren in de herfst van 1944 alle jachtsquadrons voor de luchtverdediging geconcentreerd in de vierhoek Dresden, Berlijn, Chemnitz en Halle. In totaal waren 3700 jachtvliegtuigen, waarvan 1250 nachtjagers, over 19 „Geschwader” verdeeld. Deze meer dan 160 sqs waren in 3 „Luftkommandos” ondergebracht, waarvan het „Luftkommando Reich” 99 sqs onder bevel had. Na vier jaar oorlog was uiteindelijk een concentratie van jachtvliegtuigen verkregen met een centrale leiding, een soort Duits „Fighter Command”.

De jachtvliegtuigen

Voor een effectieve luchtverdediging was een groot aantal jachtvliegtuigen een eerste vereiste. Te dien einde werd in 1944 de „Jägerstab” opgericht, een staforgaan, bestaande uit industriëlen en ervaren jonge jachtvliegers. Deze Jägerstab beschikte over uitgebreide volmachten en heeft een fantastische prestatie geleverd, waardoor het mogelijk werd, ondanks het geallieerde luchtoverwicht en de voortdurende bombardementen en ondanks de betrekkelijke schaarste aan grondstoffen, een indrukwekkend jagerpotentieel op te bouwen. Was in 1943 de gemiddelde produktie aan eenmotorige jagers nog 900 stuks per maand, in november 1944 werd, ondanks vertragingen in de opgestelde plannen, een maandproduktie van 3200 eenmotorige jagers en de inmiddels in produktie genomen straaljager ME-262 bereikt.

Deze produktie was niettegenstaande de vele geallieerde bombardementen mogelijk geworden door een rigoureuze verspreiding van de vliegtuigfabrieken. Van de 27 bestaande fabrieken werden niet minder dan 729 kleinere werkplaat-

sen en fabrieken gemaakt. Deze nieuwe vestigingen werden o.m. ondergebracht in spoorwegtunnels, grotten in de bergen en in speciaal ondergronds aangelegde onderkomens. Een tweede, niet minder belangrijke, impuls heeft de Jägerstab gegeven aan de bouw en oprichting van vliegbases in Duitsland. Deze vliegbases waren veelal van eenvoudige aard en hadden soms alleen een startbaan van 1500 m lengte, lang genoeg om de straaljager ME-262 te doen starten en landen. Men maakte daarbij ook gebruik van de Autobahn door de middenberm van beton te voorzien en de nabij gelegen bossen of dorpen te gebruiken als parkeerruimte en herstellingsplaats. Op die wijze werden tussen oktober 1944 en maart 1945 ten westen van de Elbe en in Zuid-Duitsland bijna 100 startbanen aangelegd, die bovendien in vele gevallen goed waren gecamoufleerd door het gebruik van reeds bestaande natuurlijke faciliteiten.

Een belangrijke kwalitatieve verbetering werd verkregen door het in gebruik nemen van de eerste operationele straaljager, de ME-262. Ruim 1½ jaar waren vergaan tussen de eerste proefvlucht en de produktie van deze superieure luchtverdedigingsjager, maar in 1944 startte een prioriteitsproduktie. De ME-262 werd in 1944 in een aantal van 564 stuks geproduceerd en in 1945 werden 730 stuks geproduceerd. De produktie kon tot eind april worden gecontinueerd, omdat twee ondergrondse fabrieken van Messerschmidt nimmer zijn aangevallen. Op 26 april 1945 werden zelfs nog 95 vliegtuigen aan de vliegbasis München-Riem afgeleverd. Was de ME-262 in de lucht een superieur jachtvliegtuig, logistiek gaf het de Luftwaffe veel problemen: elke 20 uur moest de straalmotor worden verwisseld en men bereikte slechts een gevechtsgeedheid die tussen 10 en 40% lag.

Een vierde factor die het jachtvliegtuig van de Luftwaffe verbeterde was de bewapening. De FW-190 jachtvliegtuigen, en later ook de ME-262, werden uitgerust met 2 × 24 raketten van het type R-4-M. Dit was een bijzonder effectief wapen, omdat de Duitse jagers de raketten buiten het bereik van het afweervuur van de bommenwerpers konden afvuren: de 5 cm raketten hadden voorts een vrijwel zekere vernietiging van de bestookte bommenwerper tot resultaat. In totaal werden 20.000 raketten geproduceerd en 10.000 stuks aan de Luftwaffe afgeleverd. Met de R-4-M-raket werden ongeveer 450 bommenwerpers en jachtvliegtuigen van de geallieerden neergeschoten.

Nieuwe wapens

Met de heropbouw van de Duitse luchtverdediging was de ontwikkeling van nieuwe wapens voor de luchtverdediging nauw verbonden. Hoewel, door de snelle ineenstorting van Duitsland, niet alle wapens in operationeel gebruik zijn genomen, heeft de ontwikkeling en vooral de proefing van die wapens belangrijk bijgedragen tot een hoog moreel van de Luftwaffe. De ME-262 en de R-4-M-raket werden reeds genoemd; bovendien kende men o.m. de volgende wapens.

HET GROND-LUCHT GELEIDE WAPEN „SCHMETTERLING”, ook wel V-3 genoemd. Dit was een geleid projectiel dat in een werkingssfeer van 32 km tot 50.000 voet hoogte effectief was. De produktie was eind 1944 gestart en men had zich voorgenomen per november 1945 de produktie op te voeren tot 3000 stuks per maand. De Schmetterling, die men wel de voorloper van de Nike noemt, was voornamelijk bedoeld tegen grote formaties bommenwerpers. In mei 1945 is het tot een enkele inzet gekomen, maar operationeel heeft dit wapen geen rol meer kunnen spelen.

HET RAKET-VLIEGTUIG ME-163. Dit was reeds in 1941 beproefd, maar de produktie was, evenals bij de ME-262, door Hitler uitgesteld ten behoeve van de produktie van offensieve wapens. De ME-163 was het eerste vliegtuig met deltavleugels. De brandstof bestond uit waterstof met een uiterst gevaarlijke oxydans. Met een stijghoek van 60% werd in 2½ minuut een hoogte van 30.000 voet bereikt; de snelheid was 1000 km/h, het bereik 80 km en de vliegduur 5 minuten. Deze prestaties betekenden uiteraard dat de ME-163 alleen voor objectverdediging in aanmerking kwam. In totaal werden in 1944 niet minder dan 327 ME-163's geproduceerd en in 1945 waren er dat 37 stuks. Door de dure brandstof, die bovendien door een bombardement op Hamburg (waar de fabricage plaatsvond) vrijwel niet meer kon worden geproduceerd, is het vliegtuig vrij spoedig weer uit de produktie genomen ten gunste van de ME-262. Dat neemt niet weg dat de ME-163 toch succesvol is ingezet, o.a. bij de raffinaderijen van Leuna. Ondanks de kleine vliegduur en de grote fysieke inspanning voor de vlieger, slaagden ervaren vliegers erin bij één sortie soms drie B-17 bommenwerpers neer te schieten.

DE STRAALJAGER HE-162. Tijdens de discussies rond het al of niet als luchtverdedigingsjager in

produktie nemen van de ME-262 werd voorgesteld een zeer eenvoudige en goedkope straaljager te bouwen. Deze straaljager diende maar één motor te hebben en verder zo eenvoudig van constructie te zijn dat massale produktie mogelijk was. De uit deze opgave ontworpen HE-162, ook wel de „Volksjäger” genoemd, was echter zeer onbetrouwbaar. Ook waren zicht en bewapening onvoldoende. De bedoeling was voorts de „Hitlerjugend” te scholen op zweefvliegtuigen en na deze „vliegeropleiding” op de grond te instrueren in het schieten. Eerst in februari 1945 zijn enkele HE-162 ingezet en, gelukkig voor de onervaren Hitlerjugend, is het daarbij gebleven.

DE BEMANDE RAKET „NATTER”. Dit afweerwapen was een combinatie van vliegtuig en raket, zeer eenvoudig van constructie, zodat een massale produktie gemakkelijk kon worden uitgevoerd. De start vond plaats van een geleiderail, nagenoeg loodrecht omhoog met totaal 6500 kg stuw-druk. De vliegduur was 7 minuten, het bereik 80 km, de snelheid op 15.000 voet hoogte was 1000 km/h en op 50.000 voet hoogte 1420 km/h. In de neus van het vliegtuig bevonden zich 36 R-4-M-raketten in een cementen afvuurblok, dat na het gevecht werd afgeworpen. De vlieger en de Natter zelf landden beiden aan een eigen parachute. In februari 1945 vonden de eerste proefvluchten plaats, waarbij veel ongelukken optraden. In april 1945 werden 10 Natter-vliegtuigen opgesteld bij Kirchheim, maar ze zijn nooit de lucht in gegaan, omdat de Amerikaanse grondtroepen het gebied direct daarna veroverden.

ZELFMOORDVLIEGTUIGEN. Tekenend voor het fanatisme in sommige luchtmachtkringen is, dat op 15 april nog 120 jagers van een pas opgerichte zelfmoordgroep hun eerste en laatste aanval op een geallieerde bommenwerperformatie deden. Dit „Sonderkommando Elbe” vernietigde door rammen 56 bommenwerpers, maar verloor zelf 100 vliegtuigen en 70 vliegers.

Geoefendheid personeel

In 1944 werd het aantal opgeleide vliegers onvoldoende voor de vereiste vliegersterkte. De oorzaken waren een onvoldoend aantal lesvliegtuigen, maar in het bijzonder een onvoldoende beschikbare hoeveelheid vlieguren, welk laatste verband hield met de rantsoenering van brandstof. De vliegscholen waren daardoor verplicht leerlingen af te leveren die slechts 110 vlieguren

hadden. Ten einde aan dit manco enigszins tegemoet te komen werden tactische en verkenningsvliegers omgeschoold, maar, gelet op de instelling van deze vliegers, was hun kwaliteit als jachtvlieger niet hoog. Het grote aantal verliezen aan vliegers, de min of meer gebrekkige opleiding en de grote behoefte aan vliegers door de uitbreiding van het jagerpotentieel, resulteerden uiteindelijk in een groot percentage onervaren vliegers. Van de vliegers had slechts 10% een ervaring van 6 maanden of langer, 10% een ervaring tussen 3 en 6 maanden, en het merendeel van de overige 80% had slechts een ervaring van 8 tot 30 dagen. Dit had onder meer zijn weerslag in het vermogen om in grote verbanden te opereren. De zeer ervaren vliegers lukte dit nog wel, de zg. „Jagdverband 44” onder commando van Generaal Galland was uit ervaren vliegers opgebouwd en kwam soms tot een gelijktijdige inzet van een veertigtal ME-262 jachtvliegtuigen. De overige vliegers verloren veelal de formatie bij het treffen met de vijand en het kostte kostbare vliegtijd om de formatie weer te herstellen. Deze onge oefendheid resulteerde dan ook meestentijds in het opereren in formaties van 6 tot 8 vliegtuigen, waardoor een effectieve concentratie, een zwaartepunt leggen, niet werd bereikt. De verliezen in luchtgevechten waren hoog en bedroegen tussen 2 en 6 eigen vliegtuigen voor het neerschieten van één vijand.

Bij de terugtochten uit het oosten en het westen werd de lua meestal ingezet als achterhoededekking zonder enige landmachtsteun, met als gevolg enorme verliezen aan materiaal, maar nog meer aan personeel. Dit had uiteraard zijn weerslag voor de lua in Duitsland zelf, die veel personeel moest afstaan voor frontdiensten. Eind 1944 bestond de lua-bezetting nog maar uit een beroepskern van 5%. Het overige personeel werd gevormd door scholieren, leden van de arbeidsdienst en vrouwelijk burgerpersoneel.

De oorzaken van de nederlaag van de Duitse luchtverdediging

Uit het vorenstaande komt het beeld naar voren van een weliswaar niet ervaren, maar toch machtig luchtverdedigingspotentieel dat, mede gelet op de nieuw te introduceren wapens, nog aanzienlijk in kracht kon toenemen. Dit is ook het beeld dat uit de in de inleiding geciteerde rapporten naar voren komt. Toch bevatte dit luchtverdedigingsstelsel in zich reeds de kiemen voor zijn uiteindelijke ondergang. Ten einde een juist

inzicht te kunnen krijgen in de oorzaken van het falen van de Duitse luchtverdediging is het noodzakelijk eerst vast te stellen welke strategie en doelstelling de Duitse luchtverdediging zich had gesteld. De Duitse doctrine had als fundamenteel principe de eenheid van bevelvoering over zowel de grond- als de luchtwapens van de luchtverdediging. Zowel de jachtvliegtuigen als de lucht-doelartillerie en de ondersteunende eenheden, zoals ballonversperringen, radarinstallaties en luisterdienst, vielen binnen het gebied van een „Luftflotte” onder één commandant. Voor de inzet van de luchtverdediging had men een vijfledige doctrine:

- onderschepping van de vijand door jachtvliegtuigen en lucht doelartillerie zo lang de vijand binnen de sector was;
- snel doorgeven van inlichtingen;
- gebruikmaking van de mobiliteit en flexibiliteit van het jachtvliegtuig;
- concentratie van krachten ter bescherming van vitale sectoren;
- in geval een luchtaanval niet werd afgeslagen:
  - a. met hoogste prioriteit veilig stellen van de energiedistributiecentra;
  - b. het op peil houden van het moreel van de bevolking.

Toen men in november 1944, dank zij de geweldige inspanning van de Duitse luchtvaartindustrie, over een ongekend aantal jachtvliegtuigen beschikte, keek de jachtvliegerij met vertrouwen uit naar de komende „grote slag”. Ook op stafniveau had men zich voorbereid op de beslissende inzet van de luchtverdediging door middel van simulatiespelen en men vertrouwde erop in staat te zijn:

- 2000 jagers gelijktijdig tegen de geallieerde bommenwerpers in te zetten door het Luftkommando Reich;
- bij de heen- en terugvlucht van de vijandelijke bommenwerpers door het Luftkommando West nog eens 150 jagers te doen inzetten;
- een 2e sortie van 500 jagers van het Luftkommando Reich te realiseren;
- de noord- en zuidflank af te grendelen met 100 nachtjagers;
- op die wijze 400 à 500 bommenwerpers te vernietigen tegen een maximaal eigen verlies van 400 jagers en 100 tot 150 vliegers.

Fouten in de tactiek

In eerste instantie is het opvallend dat de Duitse

luchtverdediging zich geheel richtte op de bescherming van vitale objecten of sectoren en als het ware de objectverdediging door lua als basis nam voor de gehele luchtverdedigingsconceptie. Nergens wordt gesproken over het handhaven van een lokaal of algeheel luchtoverwicht. Een sprekend voorbeeld van deze conceptie is, dat bij de aanvallen op de bommenwerperformaties met jagerescorte de Duitse jager zich primair richtte op het neerschieten van de bommenwerpers en/of de jagerescorte ongemoeid liet of een gedeelte van de slagkracht bestemde voor de specifieke opdracht de jagerescorte aan te vallen.

De doctrine voor de luchtverdediging spreekt over het gebruik maken van de mobiliteit van het jachtvliegtuig en de concentratie van krachten. De Duitse jachtvliegtuigen ME-109, ME-110 en FW-190 hadden aanvankelijk een relatief kleine vliegduur en een kort bereik. Voorts waren de jachtvliegtuigen aan de Luftflotte gebonden en werden bovendien beperkt door de kleine werkingssfeer van de „Jägerleitstellen”. De mobiliteit van de jager was dus maar beperkt en men kon in feite spreken van een uitgebreide objectverdediging. Het vormen van een concentratie of zwaartepunt is de Duitse leiding dan ook nooit gelukt. Toen eind 1944 uiteindelijk tot een concentratie van krachten moest worden overgegaan (11 Geschwader in Luftkommando Reich) is de Duitse leiding weer niet erin geslaagd een zwaartepunt te leggen. Door brandstofgebrek, gebrek aan vliegers en vooral door versnippering van krachten door de inzet voor tactische aanvallen is men nooit kunnen komen tot de noodzakelijke concentraties van 2000 eigen jachtvliegtuigen tegen bommenwerperformaties van 1200 bommenwerpers en 800 escortejagers. Men heeft het maximaal kunnen brengen tot een concentratie van 300 vliegtuigen in oktober 1944.

Daarna heeft men zich praktisch gesproken weinig gelegen laten liggen aan concentratie. Op elke aanval van de geallieerden werd een te klein aantal jagers afgestuurd, resulterend in onevenredig grote verliezen en weinig effectief nut. De Duitse leiding heeft in de laatste periode een grote fout gemaakt door haar krachten zinloos te versnipperen en niet te trachten de jagers zodanig te concentreren dat een voldoende kracht ontstond om een bommenwerperaanval met aanzienlijke verliezen af te slaan. Eerst op 1 april 1945 werd het bevel gegeven 150 straaljagers ME-262 te concentreren, maar toen was dat in de algemene ontredding niet meer te realiseren. Men kwam toen slechts tot een concentratie van

maximaal 37 ME-262 jachtvliegtuigen tegen een vijandelijke formatie van 1200 vliegtuigen. Samenvattend kan men stellen dat de beschikbare jagers onder uitzichtloze situaties werden ingezet, waardoor honderden vliegtuigen en bemanningen verloren gingen.

Een verkeerde toepassing van het begrip concentratie vindt men terug in het voortdurend herlokalisieren van luchtdoelbatterijen ten einde een zwaartepunt te bouwen bij de vermoedelijke doelgebieden van de geallieerden. Weliswaar had men de batterijen door modificatie transportabel gemaakt, maar de daarmee verkregen mobiliteit was toch te klein om tijdig en snel tot een zwaartepunt te komen. Ten gevolge van deze wil alles te verdedigen is de luchtdoelartillerie soms maar voor 20% tegen de vijand ingezet.

Vermeldenswaard is ook de inzet in 1945 van de nachtjagers tijdens de daguren. Deze verkeerde toepassing van de flexibiliteit heeft de ondergang van de nachtjagers betekend, omdat zij qua prestaties ver onderdeden voor de geallieerde dagjagers. Na de maand maart is er geen sprake meer van een nachtjagerinzet op enige schaal. Eén consequentie van de Duitse luchtverdedigingsdoctrine is moeilijk te begrijpen. Een indirecte luchtverdediging is op bescheiden wijze uitgevoerd, maar werd verboden omdat men ter wille van het moreel van de bevolking als officieel directief bekend stelde dat de vijandelijke bommenwerpers bij de steden moesten worden neergeschoten. Mede hierdoor is in 1943 de luchtverdediging met jachtvliegtuigen alleen beoosten de lijn Keulen-Bremen uitgevoerd en werd een tactiek als „Wilde Sau” in het algemeen gebruikt zonder naar een betere uit te zien.

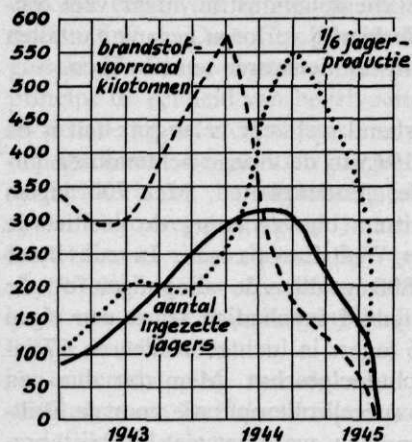
Behalve de bovengenoemde fouten is er echter één die een zeer directe invloed heeft uitgeoefend op de snelle ondergang van de Duitse luchtverdediging, nl. de inzet van de lvd-jager voor tactische opdrachten. Was men in Duitse luchtverdedigingskringen in november 1944 nog vrij optimistisch over wat men „de grote slag” noemde, groot was de ontsteltenis toen in december de jagersterkte werd gebruikt als steun bij het Ardennen-offensief. De organisatie, de tactiek en de bewapening waren geheel afgestemd op de luchtverdediging. De onervaren vliegers werden zonder training voor een geheel nieuwe taak gesteld en de gevolgen waren vernietigend. De Duitse jachtvliegtuigen werden geconfronteerd met grote verliescijfers: niet minder dan 30 tot 50% van het aantal ingezette vliegtuigen ging

verloren. Nu was dit verlies van 1000 vliegtuigen nog wel te dragen door de zeer hoge productiecijfers van de vliegtuigindustrie, maar veel ernstiger waren de hierbij verloren gegane aantallen vliegers, die vrijwel niet waren te vervangen.

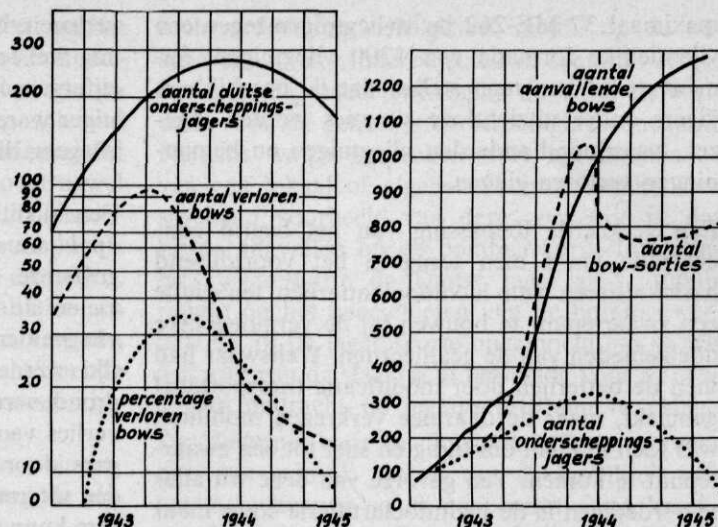
Een in dit verband wel zeer belangrijk feit is de op 1 januari 1945 in de vroege ochtenduren uitgevoerde actie „Bodenplatte”. Met 700 jagers vielen de Duitsers bij verrassing de geallieerde vliegvelden in West-Europa aan. In een korte tijd werden 800 geallieerde vliegtuigen op de grond vernietigd of beschadigd tegen een eigen verlies van 36 jagers in luchtgevechten en 57 jagers door luchtdoelgeschut. Men zou dus van een uitermate succesvolle operatie voor de Duitsers kunnen spreken, ware het niet dat bij terugkeer in Duitsland niet minder dan 220 vliegtuigen door de eigen lua, die rondom de V-2 stellingen stond opgesteld, werden neergeschoten. Een wel eerder door de Duitsers gehanteerde strenge geheimhouding had de eigen lua onkundig gelaten van deze operatie! De vliegerverliezen waren enorm, waaronder 59 zeer ervaren vliegers. De maximale inzet van vliegtuigen daalde mede hierdoor van 600 tot 375. Deze inzet van de luchtverdedigingsjager, waarbij men dus gebruik maakte van de flexibiliteit van het luchtwapen, heeft eveneens veel bijgedragen tot de versnippering van krachten, waardoor de zo nodige concentratie van jachtvliegtuigen werd bemoeilijkt. Het is onbegrijpelijk dat men 1000 vliegtuigen, waaronder 500 jachtvliegtuigen, aan het oostfront tegen een tienvoudige overmacht inzette, hoewel juist die jachtvliegtuigen en vooral de vliegers broodnodig waren voor de luchtverdediging en waarschijnlijk hadden kunnen bijdragen aan het opbouwen van een effectieve concentratie van jachtvliegtuigen tegen de massale formaties van de geallieerden.

Fouten in het beleid

HET BRANDSTOFGEBREK. Van de totale bommenlast van 1,25 miljoen ton, die na de invasie op de verschillende doelen werd afgeworpen, werd 192.714 ton afgeworpen op de centra voor olien- en brandstofproductie en -opslag. De geallieerden hebben in 1944 nimmer bevroed dat juist deze 15% van de bommenlast de doorslaggevende factor was bij de vernietiging van het Duitse oorlogspotentieel en in het bijzonder bij de ondergang van de Luftwaffe. De overige 85% van de bommenlast heeft weliswaar zijn steentje bijgedragen, maar stond in geen enkele verhouding

Afb. 1 Brandstofvoorraad en jagerpotentieel

Afb. 2 Ontwikkeling in de strategische luchtoorlog: links onderscheppingsresultaten, rechts numerieke krachtverhouding in de luchtoorlog

tot de gevolgen van het brandstofgebrek. De Duitsers hadden een jaarlijkse behoefte van 15,5 miljoen ton brandstof. In 1943 was de productie nog voldoende, nl. 16,5 miljoen ton, maar door de luchtbombardementen en het verlies van Ploesti viel de productie in augustus terug tot 37% en in september tot 26%, doch kon in december, ondanks de bombardementen, toch weer stijgen tot 31%. De bestaande voorraden slonken zienderogen en eind 1944 kreeg de Luftwaffe nog maar 20% van de nodige brandstof. De gevolgen hiervan waren katastrofaal. Tijdens het Ardennenoffensief in december hadden de Duitsers nog maar een voorraad voor 5 dagen, hetgeen voor de vliegtuigen betekende dat het grootste deel aan de grond stond. De door de Jägerstab in november 1944 opgebouwde jagersterkte van 3700 stuks kwam tot een maximale inzet van 1000 vliegtuigen, welk aantal door de onvoldoende vliegersterkte en de onmacht in grotere concentraties te vliegen uiteindelijk daalde tot 600 vliegtuigen in de maand november 1944.

ONVOLDOENDE AANTALLEN GEVECHTSGEREDE JAGERS. De Duitse logistieke leiding heeft zich nooit, althans te laat, gerealiseerd dat een vliegtuig nog geen slagkracht voorstelt, maar een deel vormt van de drie-eenheid vliegtuig, vlieger en brandstof. De bewonderenswaardige verhoging van de vliegtuigproductie in 1944 betrof maar één deel van die drie-eenheid. Omdat juist het gebrek aan brandstof en vliegers samenviel met de verhoogde vliegtuigproductie, was deze vliegtuigproductie ironisch genoeg alleen maar een

factor die de vliegtuigverliezen vergrootte. De geproduceerde vliegtuigen stonden immers alleen maar geparkeerd op de vliegvelden en waren zo gemakkelijke doelen voor de geallieerden. Een treffend voorbeeld hiervan is dat eens van 1000 afgeleverde vliegtuigen na aflevering 908 op het vliegveld werden vernietigd. De diepere oorzaken van het Duitse échec lagen dus in het brandstofgebrek en het gebrek aan vliegers. In afb. 1 is grafisch een vergelijking gemaakt van het aantal ingezette jagers, de brandstofvoorraad en de vliegtuigproductie. Duidelijk blijkt daaruit dat de vermindering aan slagkracht van de jachtvliegtuigen rechtstreeks evenredig is met de vermindering van de brandstofvoorraad en dat een geweldige vliegtuigproductie daaraan niets heeft kunnen veranderen. De cijfers voor de brandstofsituatie spreken des te meer wanneer men bedenkt dat de dagelijkse behoefte aan brandstof 400.000 t bedroeg.

Zoals gezegd waren de geallieerden tot eind 1944 niet bekend met de vérstrekkende gevolgen van het olie-offensief. Toen hen dit echter duidelijk werd, werden in 1945 door de Amerikanen 432 aanvallen op 124 depots en fabrieken uitgevoerd en door de Engelsen 125 aanvallen op 7 andere fabrieken. Hiermee is een snelle daling van de brandstofvoorraad van 30 tot 2% in 1945 verklaard. Men kan zich afvragen of de produktiestijging van vliegtuigen niet te laat is gekomen. Wanneer men onder de veel gunstiger omstandigheden in 1943 de produktiecijfers van 1944 had weten te realiseren, dan zou de luchtoorlog in 1944 en daarna heel anders eruit hebben gezien. Dan nóg zou de productie niet in de scha-

duw hebben kunnen staan van de Amerikaanse, maar het is niet onredelijk te veronderstellen dat de oorlog dan nog veel langer had kunnen duren. Kan men dus de Duitsers in de eerste plaats „verwijten” dat zij slechts één deel van de drie-eenheid vliegtuig-vlieger-brandstof in grote hoeveelheden produceerden, in de tweede plaats is het evident dat de produktie veel te laat is gestart. Een vergelijking tussen de tegenover elkaar ingezette strijdkrachten bij een selectie van de plaatsgevonden luchtslagen in de laatste jaren geeft een duidelijk beeld van de ontwikkelingen in de strategische luchtoorlog (zie afb. 2). Hieruit blijkt dat de groei van het aantal geallieerde bommenwerpers zoveel groter was dan die van de aantallen Duitse jagers dat de luchtverdediging gewoonweg werd verzadigd.

ONVOLDOENDE TECHNISCHE ONTWIKKELINGEN. De Duitse nieuwe technologische ontwikkelingen tijdens de oorlog zijn pas op het einde van de oorlog tot uiting gekomen. Op verscheidene gebieden, zoals radar, straalvliegtuigen en raketten, was echter reeds voor de oorlog het onderzoek begonnen. Dat deze ontwikkelingen zo laat tot een produktie hebben geleid, werd veroorzaakt door het bevel van Hitler dat ontwikkelingen die langer dan een jaar in beslag namen, niet tijdens de oorlog mochten worden gecontinueerd of aangevangen. Kennelijk had Hitler een oorlog van korte duur voor ogen. Het resultaat van deze visie was, dat de Luftwaffe sedert 1936, zeker ten aanzien van de dagjagers, in ontwikkeling heeft stilgestaan en dat het hoogtepunt van de Luftwaffe eigenlijk al voorbij was toen de oorlog begon. Voorts was het gevolg van Hitlers verbod dat, toen de noodzaak voor nieuwe technische ontwikkelingen in het jaar 1944 werd erkend, men veel te overhaast te werk ging. Men achtte technische toekomstplannen realiseerbaar zonder rekening te houden met de tijd, nodig voor ontwikkeling en beproeving en met de mogelijke technische vooruitgang van de vijand. Een voorbeeld daarvan vormt o.m. de elektronische oorlogvoering. Vooral de lua werd door de EOVI ernstig afbreuk gedaan, zodat dit wapen vrijwel alleen bij goed zicht doeltreffend vuur kon uitbrengen.

Conclusie

De ondergang van de Duitse luchtverdediging leert dat de herovering van het luchtoverwicht onder tactisch en strategisch ongunstige omstan-

digheden wel zeer bijzondere eisen stelt aan het vermogen een voldoende slagkracht op de been te brengen. Vooral bij een conflict van lange duur blijkt het jachtvliegtuig daarbij een bijzonder kwetsbaar wapen te zijn. Deze kwetsbaarheid wordt veroorzaakt door het feit dat jachtvliegtuigen onverbrekkelijk zijn verbonden aan voldoende vliegers, aan een voldoende brandstofvoorziening en aan goede passieve verdedigingsmiddelen. Voorts is het noodzakelijk dat de geleden verliezen aan vliegtuigen en personeel op snelle en doelmatige wijze kunnen worden aangevuld. Men mag zich afvragen of in de huidige tijd een dergelijke aanvulling nog wel mogelijk is; de kosten en de tijd, verbonden aan de produktie van vliegtuigen en de opleiding van vliegers, zijn zo groot, dat het wel een bijzondere inspanning, maar ook een langdurige voorbereiding, kost, wil men althans hoop kunnen koesteren op redelijke resultaten. Op die gronden kan men stellen dat in een conflict van langere duur, zoals in het algemeen de beperkte oorlog met conventionele middelen blijkt te zijn, onder tactische ongunstige omstandigheden de inzet van het jachtvliegtuig voor het veroveren of heroveren van het luchtoverwicht boven eigen gebied wel zeer terdege zal moeten worden afgewogen tegen andere mogelijkheden. Het is onder die omstandigheden wellicht zo dat geleide wapens, ondanks hun mindere mobiliteit t.o.v. het luchtwapen, een veel doelmatiger en minder kwetsbaar wapen vormen.

Nauw verbonden met het voorgaande is de vraag of men bij een langdurig conflict onder ongunstige omstandigheden van het produktieapparaat nog wel nieuwe ontwikkelingen kan verwachten.

Ditzelfde produktieapparaat zal zich bij een beperkte oorlog in eerste instantie moeten richten op de mogelijke aanvulling van verliezen. De cynische uitspraak dat men de vrede gebruikt om zich op de volgende oorlog voor te bereiden, krijgt in dit verband een wel heel absolute betekenis. De wapens die men in vreedstijd heeft, zijn de wapens voor een eventuele volgende oorlog. Men zal, ook voor een beperkt conflict met conventionele wapens, zich moeten realiseren dat het ten aanzien van de wapensystemen, dus ook die van de luchtverdediging, steeds „vijf minuten voor twaalf” is. Een ontwikkeling van nieuwe of verbeterde wapens is bij het uitbreken van een oorlog niet te verwachten. Dit geldt in het bijzonder voor het vliegtuig en men zal derhalve altijd moeten streven naar voldoende vliegtuigen van goede kwaliteit, m.a.w.: attent moeten zijn

op de voortdurende vernieuwing van dit wapen. Van belang is daarbij te bedenken dat zelfs voldoende aantallen superieure jachtvliegtuigen als zodanig geen effectieve slagkracht geven; men moet te allen tijde ook over een zeer doelmatige commandovoering beschikken, die met een minimum aan inlichtingen een effectieve inzet kan realiseren. Men zal overigens bij de vernieuwing

van jachtvliegtuigen het feit niet uit de weg kunnen gaan, dat de kostenfactor en de lange ontwikkelings- en produktietijd het bijzonder moeilijk zullen maken een adequaat jagerpotentieel te handhaven, omdat steeds meer van toepassing wordt dat „we aim for the best, knowing that the second-best is barely attainable and we'll get most probably the third-best”.

AANWIJZINGEN VOOR MEDEWERKERS

Wij verzoeken u uw bijdragen in te leveren in enkelvoud, getypt met een marge van ten minste 3 cm, met dubbel regelafstand en voorzien van uw naam, adres en evt. gironummer. Bijdragen voor de rubriek „Meningen van anderen” echter in duplo in te zenden.

Bij het opgeven van geraadpleegde literatuur dienen de respectieve verwijzingen als volgt te worden opgesteld: bij boeken: Auteur - titel. Uitgever, plaats, jaar, blz.; bij tijdschriften: Auteur - naam tijdschrift. Jaargang, jaar, nummer, blz.

Voorts eventuele schetsen of tekeningen en foto's niet tussen de tekst aan te brengen, doch wel aan te geven, waar deze

illustraties tussen die tekst moeten worden opgenomen. Men voege tekeningen en schetsen afzonderlijk bij, in Oost-indische inkt en op teken- en calqueerpapier. Letters en cijfers moeten daarbij zo groot worden getekend, dat zij na verkleining duidelijk leesbaar blijven. Daartoe moeten zij, na verkleining, nog ten minste 1 mm groot zijn. Men houde er daarbij rekening mee, dat tekeningen en schetsen als regel, bij reproductie, worden verkleind tot 7,4 cm breedte, bij uitzondering tot ten hoogste 15 cm breedte. Toevoeging van schetsen en afbeeldingen, respectievelijk foto's, verhoogt de aantrekkelijkheid van uw artikelen ten zonerste, vooral indien zij origineel zijn.

Helderheidsversterkers

ir. A. H. C. van Meijgaard

Ingenieur van de Dienst van de Kwartiermeester Generaal*

In *De Militaire Spectator* 137(1968)(11)534 is, onder de titel „Zien bij nacht”, een uitgebreide inleiding over dit onderwerp gegeven. Het criterium bij het ontwerpen van moderne nachtzien apparatuur werd samengevat in de uitdrukking: „zien zonder gezien te worden”.

In dit artikel zal nader worden ingegaan op karakteristieke verschillen en overeenkomsten. Voorts worden de huidige status alsmede een toekomstverwachting gegeven.

Typen helderheidsversterkers

Men kan verschillende indelingen maken. Eén van deze indelingen luidt als volgt:

- rijapparatuur;
- richtapparatuur.

Daar de eisen die aan deze twee typen apparatuur worden gesteld sterk verschillen is het goed deze indeling steeds in het oog te houden.

Een andere indeling is de volgende:

- ééntrapsversterkers;
- meertrapsversterkers.

Karakteristieke verschillen

a. Rijapparatuur

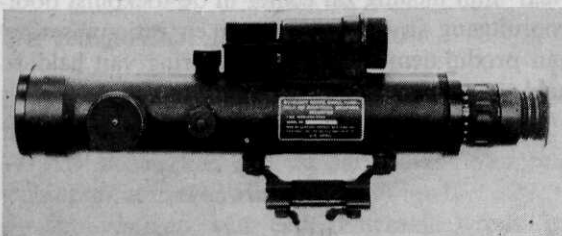
- vergroting ca. 1;
- korte reikwijdte;
- groot gezichtsveld.

b. Richtapparatuur

- grote vergroting ($4 \times$ tot $10 \times$);
- grote reikwijdte;
- klein gezichtsveld.

* Thans wetenschappelijk medewerker aan de TH Twente.

Afb. 1 Starlight-scope (US Army)

c. Eéntrapsversterker

- geringe tot matige versterking,
- bijzonder geschikt als rijkijker,
- erg geschikt voor gebruik bij maanlichtcondities;
- korte bouwlengte.

d. Meertrapsversterker

- matige tot grote versterking;
- bijzonder geschikt voor richtapparatuur;
- goed bruikbaar bij sterrenlicht;
- langere bouwlengte.

In Nederland door de KL en de laboratoria van RVO-TNO onderzochte prototypen

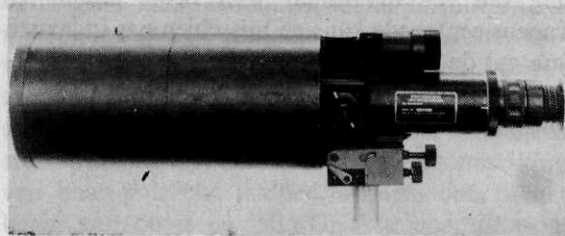
Aanvankelijk werden alleen in de Verenigde Staten helderheidsversterkers voor militaire toepassingen gebouwd. Hiervan zijn door de KL de volgende typen onderzocht:

- starlight-scope (afb. 1);
- crew-served-weapons-scope (afb. 2).

Deze kijkers werden aan een uitgebreid laboratoriumonderzoek (KL-meettunnel en Fysisch Laboratorium van RVO-TNO) onderworpen; voorts werd een gebruikersbeproeving uitgevoerd door de Afdeling Technische Opleidingen van de Infanterieschool.

De laatste jaren zijn ook de ontwikkeling, beproeving en productie van Nederlandse helderheidsversterkers sterk gestimuleerd. Hieraan hebben vooral de N.V. Optische Industrie „De Oude Delft” en de N.V. „Philips Usfa” belangrijke bijdragen geleverd, waarbij ook buiten onze landsgrenzen producten zijn afgezet. Deze in Nederland ontwikkelde helderheidsversterkers zijn de volgende:

Afb. 2 Crew-served-weapons-scope (US Army)

Afb. 3 Kijker voor lichte infanteriewapens

Afb. 4 Kijker voor middelbare afstanden (experimenteel model)

- c. kijker voor lichte infanteriewapens (afb. 3);
- d. kijker voor middelbare afstanden (afb. 4);
- e. rijperiscoop.

Noodzakelijke voorzieningen in helderheidsversterkers

Aangezien HV-instrumenten in een groot bereik van lichtsterkten moeten kunnen worden gebruikt (van sterrenlicht tot schemering), moet een aantal regelorganen worden ingebouwd. Zo moet een regeling van de helderheid mogelijk zijn; deze regeling kan worden verkregen door een instelbaar diafragma in het objectief te bouwen. Voorts is het bij proefnemingen te velde gebleken dat een afscherming van het horizonlicht noodzakelijk is; hiertoe bouwt men een horizonklep in de kijker. Verder kan het in sommige gevallen wenselijk zijn te voorzien in een verwarming van oculairs en objectieven ten einde beslaan tegen te gaan.

Infraroodapparatuur naast helderheidsversterkers

Internationaal, en ook nationaal, is men van mening dat de thans ingevoerde infraroodapparatuur niet op korte termijn zal worden vervangen door helderheidsversterkers. De hoogste prioriteit is toegankelijk aan rijapparatuur omdat continu ingeschakelde infraroodkoplampen door een potentiële tegenstander zeer gemakkelijk kunnen worden gedetecteerd; bovendien zijn helderheidsversterkers voor korte reikwijdten het gemakkelijkst te realiseren. In een tweede fase maakt de invoering van HV-apparatuur voor lichte infanteriewapens een goede kans en misschien pas in laatste fase zal de helderheidsversterker voor grotere afstanden kunnen worden gebouwd.

Statistische metingen

Ten einde een goede indruk te krijgen van de prestaties van nachtzienapparatuur moet men zeer vele proeven te velde uitvoeren onder uiteenlopende lichtcondities, weersgesteldheden, terreinen met zomerbegroeiing en winterbedekking. In Frankrijk en België zijn dergelijke proeven uitgevoerd, waaruit blijkt dat in het algemeen de voorkeur wordt gegeven aan de helderheidsversterker boven het actieve infraroodinstrument.

Serieproductie

Op basis van de ervaringen die worden opgedaan met prototypen zal worden overwogen welke modificaties noodzakelijk zijn alvorens tot productie kan worden overgegaan.

Het tijdstip van invoering hangt samen met:

a. de invoering van nieuwe wapens of voertuigen; bij de invoering van de Leopard-tank zal voor het rijden en het waarnemen op korte afstand door de commandant reeds over een HV-rijperiscoop kunnen worden beschikt;

b. het „life of type” van de IR-apparatuur.

Bij de kostenvergelijking tussen IR en HV moet men de grotere gecompliceerdheid bij IR-apparatuur mede in ogenschouw nemen. Zo heeft men bij IR-apparatuur nodig:

- een zoeklicht;
- bevestiging en aanpassing hiervan op een wapen of voertuig;
- voedingsbronnen voor het zoeklicht;
- laadtoestellen hiervoor.

Naar mijn mening zal echter in de toekomst door vooruitgang in de technologie en rationalisering van produktiemethoden de invoering van helderheidsversterkers rigoureus plaatsvinden.

De Westduitse defensienota 1970

H. A. Baaij

Majoor van de Koninklijke Luchtmacht

Der Frieden wird niemandem geschenkt. In der Welt in der wir leben, reicht auch der Wille zum Frieden allein nicht aus. Nur wenn wir bereit und in der Lage sind, für seine Bewahrung einzutreten, können unsere Kinder in eine bessere Welt hineinwachsen. So verstanden, ist Sicherheitspolitik ein wesentlicher Teil unserer Friedenspolitik — eine Grundlage unserer auswärtigen wie unserer inneren Politik.

Bondskanselier Brandt

In mei van dit jaar verscheen de Westduitse defensienota: „Weissbuch 1970 zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage der Bundeswehr”.

Niet alleen omdat het hier gaat om een NAVO-partner waarmee ons land ten nauwste samenwerkt, maar ook omdat een nieuwe regerings-coalitie onder leiding van bondskanselier Brandt het roer heeft overgenomen en sedertdien enkele zeer opmerkelijke buitenlandse politieke initiatieven heeft ontwikkeld, komt het ons gewenst voor aan dit witboek bijzondere aandacht te besteden.

Zoals de titel reeds aangeeft bestaat het witboek uit twee delen, resp. „Die Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland” en „Die Lage der Bundeswehr” getiteld. In het eerste deel wordt Duitslands defensiepolitiek, mede in het kader van zijn buitenlandse politiek, behandeld, in het tweede deel komt de situatie waarin de Bundeswehr zich thans bevindt aan de orde.

Het witboek beoogt, behalve een overzicht van de stand van zaken, de doeleinden weer te geven die de huidige Bondsregering op het gebied van de defensie nastreeft. Een opmerkelijk element in de totstandkoming van deze defensienota is dat hij onder meer het resultaat is van een „zelf-onderzoek”, waaraan een groot aantal militaire en burgerambtenaren van de Bundeswehr op congressen, conferenties en hearings heeft meegewerkt.

Dit artikel is gewijd aan het eerste deel van het witboek.

Het veiligheidsbeeld in de jaren '70

In de Westduitse veiligheidspolitiek zijn drie elementen te onderkennen:

- het meewerken aan de handhaving van een stabiel militair evenwicht;
- het vestigen van een duurzame vrede in

Europa door, o.m. op basis van het vorengenoemde element, de Oost-West-confrontatie trachten te overwinnen;

— het zich getroosten van een voortdurende inspanning ter beperking en controlering van de bewapening.

Een aantal verschijnselen heeft het wereldpolitieke beeld sedert het hoogtepunt van de koude oorlog gewijzigd. De thermonucleaire wapens hebben de supermogendheden gedwongen zich beperkingen op te leggen. De onverzoenlijke confrontatie van toen heeft daardoor plaatsgemaakt voor een mate van rivaliteit die coöperatie op deelgebieden mogelijk maakt. Het streven van deze mogendheden een nucleaire oorlog te vermijden en conflicten tussen derde landen, waardoor zij in een dergelijke oorlog verwickeld zouden dreigen te geraken, te beperken, zou hen in bepaalde gevallen tot een gemeenschappelijke gedragslijn kunnen brengen.

Tegelijkertijd verandert de bipolaire structuur in de wereldpolitiek in een multipolaire: nieuwe centra waar een ambitieuze buitenlandse politiek wordt ontwikkeld tekenen zich reeds af. In de loop van de jaren '70 en '80 zullen enkele van deze centra, bv. China, Japan en Europa, zich tot nieuwe machtskernen kunnen ontwikkelen.

Daarenboven is, onder meer door de breuk tussen Moskou en Peking, de vroegere „geloofseenheid” in het communistische kamp verdwenen. In Oost-Europa leven, ondanks de interventie van het Warschau-Pact in Tsjecho-Slowakije, de verlangens naar economische hervormingen en uitbreiding van de contacten met het Westen onverminderd voort. De Sovjet-Unie zelf bedrijft thans een status-quo-politiek, gericht op de bescherming en consolidering van haar belangensfeer alsmede op de uitbreiding en versterking van haar politieke invloed. Anders dan in het begin van de jaren '50 (Griekse burgeroorlog,

Berlijnse blokkade en de oorlog in Zuid-Korea) is dit een conservatieve Russische machtspolitiek. Nochtans worden, volgens het witboek, door de Sovjet-Unie in de huidige constellatie geen territoriale uitbreidingen in Europa nagestreefd. Overigens is ook in het Westen de „kruistochtsmentaliteit” in de politiek ten opzichte van het Oostblok verdwenen: van de „roll-back” is geen sprake meer. De legitieme veiligheidsbelangen van de Sovjet-Unie worden gerespecteerd.

Tenslotte valt in vele landen, waaronder ook de supermogendheden, een verschuiving van de prioriteitsbepaling van de buitenlandse naar de binnenlandse problematiek waar te nemen. De maatschappelijke nationale kracht gaat dezelfde plaats innemen als de militaire sterkte. Zo beschouwd wordt de binnenlandse politiek een steeds belangrijker onderdeel van de buitenlandse.

Bovengenoemde verschijnselen duiden erop dat de wereldpolitiek uit haar verstarring begint te ontwaken. Daarom kan thans een poging worden ondernomen om tot een zekere normalisatie van de Oost-Westbetrekkingen te geraken.

Het belangrijkste richtsnoer van de veiligheidspolitiek van de Bondsrepubliek is in dit licht het besloten blijven in het systeem van het wereldpolitieke machts-evenwicht. Dit richtsnoer bepaalt de verhouding van West-Duitsland ten opzichte van het Noordatlantische bondgenootschap en de grote nucleaire machten. Het is ook het uitgangspunt bij de pogingen een grotere mate van veiligheid bij een zo gering mogelijke bewapening te bewerkstelligen. De Bondsregering stelt in dit verband duidelijk dat alleen de nauwe band tussen West-Europa en de Verenigde Staten in staat is dit evenwicht tot stand te brengen. Aan deze nauwe band wordt onder meer uitdrukking gegeven door de aanwezigheid van Amerikaanse strijdkrachten in Europa. Ook al zouden de Westeuropese machtsmiddelen worden gebundeld, dan nog zouden zij onvoldoende zijn om een adequaat tegenwicht van verdedigings- en vergeldingsmiddelen te scheppen dat de tegenpartij tot rationeel politiek gedrag zou dwingen.

Het is in het belang van Europa dat het huidige nucleaire evenwicht niet uit balans wordt gebracht. In dit opzicht toont de Westduitse regering zich verontrust over het hoge tempo waarmee de Sovjet-Unie haar rakettenarsenaal uitbreidt. Hoewel dit ook als een voorzorg kan wor-

den gezien in verband met de opkomst van China als atoommacht, kan deze Russische inspanning eveneens ertoe leiden dat de bestaande nucleaire pariteit wordt bedreigd.

In het witboek worden nog drie andere mogelijkheden onderkend die het kernwapenevenwicht in gevaar kunnen brengen, nl. de opbouw van een anti-ballistic-missilesysteem tot een zodanig peil dat de eigen bevolking geen vergeldingsaanval meer behoeft te vrezen en het betrokken land tot een roekeloze politiek zou kunnen overgaan, de ingebruikstelling van nog nauwkeuriger strategische offensieve raketten, voorzien van de zg. MIRV's, die in één „verzadigingsaanval” de vergeldingswapens van de tegenstander kunnen uitschakelen of een combinatie van beide mogelijkheden. Aangezien de Sovjet-Unie zowel aan een ABM-verdediging als aan de MIRV's werkt, staan de Verenigde Staten voor het probleem of zij moeten overgaan tot een uiterst kostbare uitbreiding van hun defensie ten einde de overlevingskans van hun raketstrijdkrachten zeker te stellen. Een nieuwe bewapeningswedloop wordt zodoende mogelijk. Mede gezien haar politiek van medewerking aan de handhaving van een stabiel machts-evenwicht, begroet de Bondsregering dan ook de zg. SALT-contacten tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie als één van de mogelijkheden deze bewapeningswedloop, en daarmee het gevaar van een verstoring van de machtsbalans te vermijden of te beperken.

Het witboek memoreert de maatregelen die de Bondsrepubliek zelf heeft genomen in het kader van de beperking van de bewapeningswedloop. Zo werd in 1954 de verplichting aangegaan geen nucleaire, biologische en chemische wapens op Westduits grondgebied te produceren en internationale controle daarop te aanvaarden. De Bondsregering ondertekende het non-proliferatieverdrag en op grond van de Parijse verdragen van 1954 onderwierp West-Duitsland zich aan nog verdergaande beperkingen. De maximale sterkte van de Bundeswehr werd door de Westeuropese Unie bepaald en de Westduitse wapenindustrie werd aan zekere restricties gebonden. Deze verplichtingen worden door een commissie van de Westeuropese Unie gecontroleerd.

De politiek ten opzichte van Oost-Europa

De Duitsland- en Oosteuropese politiek van de Bondsregering is onderdeel van haar totale vredespolitiek. Hoewel de door de afschrikkingsmacht van het westen verkregen veiligheid een

wezenlijk element van de vrede blijft, is het noodzakelijk hieraan een politiek van spanningsvermindering toe te voegen. Te dien einde heeft de Bondsregering zich voor wat betreft haar politiek ten opzichte van de Europese landen achter het IJzeren Gordijn tot doel gesteld een „naast elkaar” in het gedeelde Duitsland en Europa te organiseren en een „met elkaar” trachten te werkstelligen. Het witboek stelt expliciet dat de regering dit niet ziet als een individuele politiek, doch veeleer als een onderdeel van een zich in ons tijdsgewricht ontwikkelende opvatting dat de confrontatiepolitiek plaats dient te maken voor een politiek van samenwerking. Beklemtoond wordt dat de Verdragen van Parijs van 1954 en de NAVO-verplichtingen niet ter discussie staan: zonder continuering van de huidige politiek ten opzichte van het Westen is een succesvolle Oost-europese politiek ondenkbaar.

In haar laatstgenoemde politiek gaat de Bondsregering uit van de huidige situatie in Europa en zij laat zich leiden door de volgende drie belangrijkste overwegingen.

— In Oost-Europa kan niets wezenlijks tot stand komen zonder instemming van de Sovjet-Unie.

— De Oosteuropese landen zijn soevereine staten met alle immanente prerogatieven.

— Het is onjuist en gevaarlijk te trachten een wig te drijven tussen de landen van het Warschau-Pact.

De kern van de Westduitse politiek ten opzichte van Oost-Europa is de verklaring van geen gebruik van geweld, die de grondslag voor alle pogingen tot verbetering van de betrekkingen met de Oost-Europese staten dient te zijn. Hoewel deze verklaringen niet kunnen vooruitlopen op een totale, vrijelijk overeengekomen, Europese vredesregering — in dit verband wordt nog gesteld dat de beide Duitslanden voorlopig niet op een vredesverdrag behoeven te rekenen — kunnen zij toch ertoe bijdragen een dergelijke vredesregeling naderbij te brengen of haar uitblijven tenminste aanvaardbaarder te maken, bv. door de oplossing van bepaalde deelproblemen die daardoor mogelijk wordt. Deze „Gewaltverzichtpolitiek” wordt daarom als een belangrijk onderdeel van de gehele veiligheidspolitiek beschouwd.

Ten aanzien van de kwestie Berlijn wordt gesteld dat deze nog steeds een gevaarlijk punt in de wereldpolitiek is. Geen van de huidige ontspanningsbemoeienissen kan vrucht afwerpen als geen

verbetering kan worden gebracht in de situatie in en om Berlijn.

De dreiging

In een kort overzicht van de sterkteverhouding van de krijgsmachten van Oost en West wordt o.m. gesteld dat aan de militaire sterktecijfers met betrekking tot het Warschau-Pact een andere waarde moet worden toegekend dan aan de NAVO. Zo hebben de Sovjetrussische strijdkrachten ten dele ook bezettingstaken, en de inzetmogelijkheid en -bereidheid van de niet-Russische Warschau-Pactlanden moet sterk van de zich dan voordoende situatie afhankelijk worden gesteld.

Hoewel het witboek ook anderszins de kwantitatieve overmacht van het Warschau-Pact in Europa kwalitatief relativeert, komt het toch tot de conclusie dat er in Centraal-Europa geen conventioneel evenwicht bestaat. Het Warschau-Pact heeft een wezenlijk sterkere strijdmacht in Centraal-Europa, sterker dan voor pure verdedigingsdoeleinden of ter beveiliging van de Sovjet-belangen aldaar noodzakelijk moet worden geacht. Bovendien wordt de defensie-inspanning van de Sovjet-Unie en haar bondgenoten van jaar tot jaar groter.

Toch is een evenwicht mogelijk. Deze mogelijkheid berust op de noodzaak voor de NAVO in Europa zoveel strijdkrachten op de been te houden dat het Warschau-Pact wordt gedwongen de voor zijn aanval aanzienlijke aanvalsmiddelen te concentreren. Dit maakt een vroegtijdige waarschuwing van een ophanden zijnde agressie mogelijk waardoor het Westen de nucleaire componenten van zijn afschrikkingsmacht tot gelding kan brengen.

Voor wat betreft de thans dreigende gevaren acht de Bondsregering die van een grootscheepse of beperkte agressie tegen West-Europa onder de huidige omstandigheden weinig waarschijnlijk. De mogelijkheid van een politieke pressie met behulp van de militaire macht van de Sovjet-Unie blijft evenwel constant aanwezig. Landen die onbewapend zijn, en ook niet door een bondgenootschap met het Westen worden beschermd, zouden aan deze politieke pressie gemakkelijk ten prooi kunnen vallen. In dit verband wijst het witboek in het bijzonder op de zuidflank van de NAVO — het Nabije Oosten en het gebied van de Middellandse Zee — waar de Sovjet-Unie bezig is een machtspositie op te bouwen die haar

bovendien tegen Europa goede diensten kan bewijzen.

Ten aanzien van de dreiging die de kwestie Berlijn vormt, wordt gesteld dat, zolang de Westelijke mogelijkheden troepen in deze stad handhaven en de Sovjet-leiding ervan overtuigd is dat haar integriteit alhier van vitaal belang voor deze mogelijkheden is, een militaire actie tegen Berlijn of zijn verbindingswegen onwaarschijnlijk moet worden geacht.

Is al met al het gevaar van een militaire agressie thans gering, het werkelijke gevaar dat de Bondsrepubliek en haar bondgenoten blijft bedreigen is dat van de beperking van hun politieke bewegingsvrijheid door middel van druk en dreigementen.

De Westduitse defensie in bondgenootschappelijk verband

In het witboek wordt duidelijk gesteld dat de Bundeswehr alleen zin heeft indien deze kan bijdragen tot de gemeenschappelijke Westelijke afschrikkingsmacht, crisisbeheersing en verdediging in Centraal-Europa. In dit verband sluit de Bondsregering zich geheel aan bij de Britse opvattingen ten aanzien van de flexible-response-strategie zoals deze zijn neergelegd in het Engelse Witboek van Defensie 1970. Deze houden in dat het in West-Europa in de eerste plaats erop aankomt zodanige conventionele strijdkrachten te onderhouden dat de NAVO de mogelijkheid heeft op elke agressie, anders dan een opzettelijke grootscheepse aanval, met andere dan nucleaire middelen te antwoorden. Zou echter een aanval van deze grootte wel plaatsvinden dan moet in eerste instantie een „conventioneel antwoord” worden gegeven ten einde de nodige tijd te scheppen voor onderhandelingen over het beëindigen van het conflict en — zouden deze zonder resultaat blijven — voor consulaties onder de Westelijke bondgenoten ten aanzien van de inzet van kernwapens. Op het ogenblik zijn de conventionele strijdkrachten volgens deze Britse zienswijze — waarbij de Bondsrepubliek zich dus aansluit — voor deze doeleinden juist voldoende.

In het kader van de hierboven geschetste strategie acht de Bondsregering de aanwezigheid van Amerikaanse strijdkrachten in West-Europa onontbeerlijk. Deze strijdkrachten ontleen hun belang ook aan hun positie als schakel van de Europese defensie met het Amerikaanse afschrik-

kingspotentieel. Zou de sterkte van deze strijdkrachten daarom eenzijdig en substantieel worden verminderd, dan zal dit diep ingrijpende, onder meer psychologische, gevolgen meebrengen. Een gevoel van weerloosheid zou zich allereerst kunnen doen gelden waardoor een kritieke politieke toestand zou kunnen ontstaan. Een en ander sluit echter niet uit dat de sterkte van de Amerikaanse troepen in Europa niet naar gelang de omstandigheden zou kunnen wisselen. De Bondsregering hoopt zelfs dat de omstandigheden in de komende jaren een vermindering van deze troepenomvang mogelijk zullen maken. Zo bezien wordt de overwogen troepenvermindering aan beide zijden van het IJzeren Gordijn van bijzondere betekenis geacht.

Over deze troepenvermindering merkt het witboek nog op dat de Bondsregering deze aangelegenheid ziet als een kernpunt in het internationale overleg. Als voorwaarde wordt gesteld dat de krachtsverhoudingen zich niet zullen mogen wijzigen; de handhaving van een evenwicht tussen alle factoren die op Europa betrekking hebben dient immers het principiële uitgangspunt van elke ontspanningspolitiek te zijn.

Met betrekking tot de defensie-inspanning van West-Europa zelf, acht de Bondsregering op langer zicht een samenwerking van de Westeuropese landen op het gebied van de defensie van uitermate groot belang. De opvatting van een „Europese etage” in het NAVO-bondgenootschap bestaat reeds twintig jaar. Deze opvatting heeft evenwel thans weer aanzienlijk aan belang gewonnen, want het streven van de beide supermogendheden om de politiek van confrontatie naar één van coöperatie om te buigen brengt voor de Westeuropese NAVO-partners immers de verantwoordelijkheid mee hun eigen bijzondere belangen in dit kader gemeenschappelijk te formuleren en tot uitdrukking te brengen. De noodzaak van een dergelijk gemeenschappelijk optreden wordt nog versterkt door de wijzigingen die zich in de Amerikaanse opvattingen ter zake van hun verhouding met de Westeuropese bondgenoten voltrekken. Een nauwere samenwerking tussen de Westeuropese NAVO-landen zal bovendien kunnen leiden tot een vergroting van de rationalisatie en efficiency bij hun defensie-inspanning.

Hoezeer dit alles een eigen Europese identiteit in het Atlantische defensiestel ook noodzakelijk zou maken, voor een volledig geïntegreerde Europese defensiegemeenschap wordt de poli-

tieke eenheid van West-Europa prealabel geacht. Dit geldt in het bijzonder voor de vorming van een Europese nucleaire strijdmacht. Een eventuele bilaterale samenwerking tussen de Europese nucleaire landen van de NAVO kan echter de beslissende functie van de Amerikaanse kernmacht in het bondgenootschap nimmer vervangen.

Zo moet voor het ogenblik worden volstaan met het zoeken van deeloplossingen voor de talloze defensieproblemen waarvoor de Europese NAVO-landen zich in toenemende mate zien gesteld. In dit opzicht ziet de Bondsregering vooral mogelijkheden op het gebied van de standaardisering van wapenmaterieel en -productie, logistiek en opleidingen. In tegenstelling tot de mogelijkheden om op het gebied van de opleidingen op verhoudingsgewijze korte termijn resultaten te bereiken, bv. door gemeenschappelijk gebruik van kostbare opleidingsinrichtingen, is het witboek minder optimistisch ter zake van de vooruitzichten op het gebied van de bewapeningsstandaardisatie. De bijzondere nationale wensen en industriële concurrentieopvattingen scheppen in dit opzicht zeer moeilijk oplosbare problemen.

De huidige wijze van samenwerking op dit gebied zou in ieder geval moeten plaatsmaken voor één die is gebaseerd op een werkverdeling in planning, ontwikkeling en productie van het wapenmateriaal.

Deze en andere problemen van een nauwere Westeuropese samenwerking kunnen evenwel

alleen worden overwonnen indien men erin slaagt de tactische concepties van de krijgsmachten van de bondgenoten te harmoniseren. Zelfs na een twintigjarige samenwerking zijn deze bv. van de NAVO-landstrijdkrachten nog van elkaar verschillend! Dat een en ander divergenties op het gebied van de uitrusting, logistiek en opleidingen tot gevolg moet hebben, behoeft geen nader betoog. De zg. „Euro Group”, waarin de ministers van de Europese NAVO-landen de mogelijkheid hebben tot overleg over projecten van praktische defensiesamenwerking, heeft onlangs besloten zich met vorengenoemde harmonisatie diepgaand bezig te houden. Regelmatige besprekingen tussen de onderscheidene militaire staven zijn eveneens aan dit onderwerp gewijd.

Het witboek besluit zijn meer internationaal militair-politiek gericht gedeelte met een vooruitblik op het Atlantische bondgenootschap in de jaren '70, waaraan wij het volgende citaat ontleenen.

Sie (= die Atlantische Allianz) bleibt auch für die siebziger Jahre für unsere Sicherheit unverzichtbar und zugleich das notwendige Fundament jeglicher Entspannungspolitik. Das Bündnis muß solange fortbestehen, bis Europäische Sicherheit auch ohne Abstützung auf Militärallianzen möglich wird.

In een volgend artikel zullen de in deze defensienota aan de Bundeswehr zelf gewijde gedeelten worden behandeld.

Het Amerikaanse Combat Arms Regimental System

H. Ringoir

Kapitein der Jagers

In vergelijking met de infanterieregimenten, waarvan het oudste in 1781 werd opgericht, zijn de cavalerieregimenten van het Amerikaanse leger betrekkelijk jong.

Op 2 maart 1833 werd het *United States Regiment of Dragoons* opgericht, dat op 3 augustus 1861 de naam *1st Cavalry* kreeg en tot 1916 werden het 2e tot 17e regiment cavalerie opgericht.

Toen Amerika in 1917 Duitsland de oorlog verklaarde werd het aantal cavalerieregimenten op 25 gebracht; toen echter bleek dat in Europa geen taak voor de cavalerie lag, werden op 1 november 1917 het 18e tot 25e regiment cavalerie gereorganiseerd tot 76e tot 83e regiment veldartillerie. Alleen de 2e, 3e, 6e en 15e regimenten cavalerie staken de oceaan over. Van de andere regimenten werd het grootste deel van het personeel bij andere wapens geplaatst en bleven slechts kleine kernen bestaan. Naar Brits voorbeeld werden in Europa Amerikaanse tankeenheden gevormd en in een *Tank Corps* samengebracht.

Tussen de beide wereldoorlogen werden zowel de cavalerieregimenten als de tankbataljons tot minimale sterkte teruggebracht. Rond 1933 werden enige cavalerieregimenten gemechaniseerd, waarna ze *Mechanized* aan hun naam toevoegden. Bij Amerika's intrede in de Tweede Wereldoorlog werden uit deze cavalerie- en tankeenheden *Armored Regiments* gevormd, die in september 1943 weer werden verdeeld in zelfstandige bataljons, eskadrons en compagnieën met de meest uiteenlopende benamingen en taken.

Zoals in alle legers, waren er in het Amerikaanse leger duidelijk twee stromingen, waarvan de ene met *Armor* kan worden aangeduid en voorstander was van tankonderdelen zonder enige traditionele ballast en de andere, die met *Cavalry* kan worden aangeduid, zowel voorstanders van bereden cavalerie omvatte als voorstanders van met tanks bewapende cavalerie, die de tradities van het wapen in ere hield. Tot de laatste groep behoorde Luitenant-Generaal George S. Patton Jr., die op 12 september 1918 als luitenant-kolonel en commandant van de *304th Tank Brigade* bij St. Mihiel de eerste Amerikaanse tankaanval leidde, maar in 1944 en 1945 als commandant van het

3e Amerikaanse Leger, dat, dank zij de indeling van sterke tankeenheden, diep in Duitsland door-drong, op alle manieren de cavalerietraditie levendig hield. De *6th Cavalry Group*, die onder hem diende, was algemeen bekend als *Patton's Household Cavalry*.

Hoewel Patton in 1945 stierf, zijn de door hem voorgestane denkbeelden, zowel wat betreft de tactiek als de traditie, van grote invloed geweest. De voortdurende ontwikkeling van nieuwe wapens maakte aanpassing van de organisatie noodzakelijk, waardoor in bijna geen enkel onderdeel een vroeger onderdeel te herkennen was. Dit gold niet alleen voor de oude cavalerieregimenten, maar ook voor de *Armored Regiments* van de Tweede Wereldoorlog.

Daar het toch niet aanging dat onderscheidingen die door de Amerikaanse en geallieerde regeringen waren verleend, niet of door volkomen willekeurige onderdelen werden gevoerd, werd in 1957 besloten de oude regimenten als *parent units* te doen herleven. Tegelijk werd het oude wapen der cavalerie, dat afwisselend *Cavalry*, *Armor* of *Armored Cavalry* heette, *Armor-Cavalry* genoemd. Door de *Chief of Military History* werd nagegaan welke *Cavalry* en *Armored Regiments* op traditionele gronden dienden voor te bestaan en onder welke benamingen. Vervolgens werd vastgesteld welke bestaande onderdelen uit deze stamregimenten waren voortgekomen en welke later opgerichte onderdelen als voortzetting van eerder opgeheven onderdelen konden worden aangemerkt. De onderdelen nemen dus geen traditie over van een vroeger onderdeel, maar zijn er de voortzetting van. Ook werd onderzocht op welke *Campaign Participation Credit* en *Decorations* elk onderdeel recht had.

De resultaten van dit onderzoek blijken uit het boekwerk „*Armor-Cavalry*”, het tweede deel van de opnieuw door de *Office of the Chief of Military History* in 1969 uitgegeven „*Army Lineage Series*”. Hieruit blijkt dat alle parate en mobilisabele tankonderdelen als bataljon, eskadron, troep of compagnie in een regiment zijn opgenomen en de voortzetting zijn van een compagnie van dit regiment. Zo kan de A-compagnie van een oud regiment voortleven als *1st Battalion*, *1st Squadron*, *Company A* of *Troop A* van een

huidig regiment. Een regiment kan bestaan uit *1st Battalion, Company B, 3d Squadron, Troop C, 4th Squadron, Company E, 6th Battalion*, en alle mogelijke variaties hierop. Er zijn regimenten, die nog, als ten tijde van hun oprichting, uit drie bataljons van elk vier compagnieën bestaan en die een organiek deel van een divisie zijn. De meeste regimenten bestaan uit een aantal verschillend genaamde onderdelen, die bij verschillende brigades of divisies zijn ingedeeld. Alle onderdelen van het regiment hebben echter de naam, het embleem, de standaard, de krijgsverrichtingen en de onderscheidingen van het regiment gemeen.

De Amerikaanse *Armor-Cavalry* omvat de 34 in de tabel vermelde regimenten.

Naam	Opggericht op
1st Cavalry (1st Regiment of Dragoons)	2 m ⁺ 1833
2d Armored Cavalry (Second Dragoons)	23 mei 1836
3d Armored Cavalry (Brave Rifles)	19 mei 1846
4th Cavalry	3 mei 1855
5th Cavalry (Black Knights)	3 mei 1855
6th Armored Cavalry (The Fighting Sixth)	5 mei 1861
7th Cavalry (Garry Owen)	28 juli 1866
8th, 9th, 10th Cavalry	28 juli 1866
11th Armored Cavalry (The Blackhorse Regiment)	2 feb. 1901
12th Cavalry	2 feb. 1901
13th Armor (13th Horse)	2 feb. 1901
14th Armored Cavalry	2 feb. 1901
15th Armor	2 feb. 1901
16th Armor	1 juli 1916
17th Cavalry	1 juli 1916
32d, 33d Armor	13 jan. 1941
34th Armor	18 jan. 1941
35th, 37th, 40th Armor	13 jan. 1941
63d Armor	3 mei 1942
64th Armor	13 jan. 1941
66th Armor (Iron Knights)	aug. 1918
67th Armor	1 sep. 1929
68th Armor	1 okt. 1933
69th, 70th Armor	15 juli 1940
72d Armor	14 jan. 1943
73d, 77th Armor	13 jan. 1941
81st Armor	28 aug. 1941

De oudste krijgsverrichting die wordt herdacht is de slag bij Palo Alto in 1847 tegen Mexico, de jongste het *Tet counteroffensive* in Vietnam.

Bij de infanterie waren ook sinds 1943 een aantal regimenten opgedeeld in *Armored Infantry Battalions* of *Airborne Infantry Battalions*. Door het *CAR-system* kregen ook deze, tot dan verward genummerde, onderdelen weer de benaming van bv. *1st Armored Battalion, 36th Infantry*. Daar het herstel van de cavalerieregimenten veel ingrijpender was dan de vernummering bij de infanterie, kan dit hier onbesproken blijven.

Dat het grootste en modernste Westerse leger tot deze ingrijpende herorganisatie overging, toont mijns inziens wel aan dat traditiehandhaving niets gemeen heeft met *oude troep* of *spinnwebben*, zoals ook ten onzent wel wordt beweerd. In het voorwoord van „*Armor-Cavalry*” schrijft de Chief of Military History immers:

Successful military organizations are solidly founded upon the pride of their members — soldiers with a strong sense of belonging to their unit and enthusiastic about its being their own. Good military leaders always strive to attain this intangible quality — generally known as esprit de corps. Anything that helps an army to achieve it contributes to better units.

Moge in de Koninklijke Landmacht het besef steeds sterker worden dat traditie niets gemeen heeft met nostalgie en dat de voorstanders van traditie niets anders beogen dan „*better units*”. Kort geleden is de Koninklijke Landmacht de spiegel der geschiedenis voorgehouden. Hierbij is niet over traditie gesproken, maar de geschiedenis van de laatste 150 jaar leert ons, dat alle legers die iets hebben gepresteerd wél tradities handhaafden en dat alle legers, die zich niets aan hun traditie gelegen lieten liggen, volkomen hebben gefaald.

De opleiding van beroepsofficieren aan de KMA

J. C. M. Smits

Kolonel der Fuseliers (gsb)

Behoudens een onderbreking tijdens de Tweede Wereldoorlog vindt sedert ruim 140 jaar de opleiding van beroepsofficieren van de Koninklijke Landmacht en sinds ruim 30 jaar ook de opleiding van beroepsofficieren van de Koninklijke Luchtmacht plaats aan de Koninklijke Militaire Academie, gevestigd in het Kasteel van Breda. In haar rijkgekleurde geschiedenis werd de opleiding aan de KMA herhaaldelijk herzien en aangepast aan de eisen des tijds, waarbij de kwaliteit van het onderwijs steeds op een eigentijds, zeer hoog niveau werd gehandhaafd.

Op last van Z.M. Koning Willem I werd de KMA opgericht en op 24 november 1828 ingewijd door Z.K.H. Prins Frederik, als eerste militaire inrichting in Europa, waar de krijgskunst in haar gehele omvang en op wetenschappelijke grondslagen door de a.s. officieren van alle wapens der landmacht werd beoefend.

Een belangrijke wijziging in het onderwijs kwam tot stand door de wet van 17 juli 1869, regelende het onderwijs op de KMA. De officiersopleiding gaf hierdoor op meer rationele wijze aansluiting op het middelbaar onderwijs. Het toelatingsexamen voor de KMA kwam op vrijwel gelijke hoogte te staan met het eindexamen van de 5-jarige hbs.

Inmiddels had in 1849 Z.M. Koning Willem II zijn oom, Z.K.H. Prins Frederik, belast met het oppertoezicht over de KMA. Dit toezicht werd uitgeoefend tot 1868.

Op 1 mei 1948 werd, na de onderbreking ten gevolge van de Tweede Wereldoorlog, de KMA opnieuw geformeerd en vervolgens op 14 juli 1949 officieel heropend in tegenwoordigheid van Z.K.H. Prins Bernhard.

Met ingang van het cursusjaar 1960/1961 werd een ingrijpende herziening van het onderwijs aan de KMA ingevoerd. De opleiding werd uitgebreid en op een wetenschappelijke basis geplaatst; de opleidingsduur werd met een jaar verlengd.

H.M. Koningin Juliana benoemde in 1961 haar gemaal, Z.K.H. Prins Bernhard, tot President-Curator van de KMA. De plechtige installatie vond plaats op 24 november van dat jaar.

De onderwijsherziening werd besproken in *De Militaire Spectator* 130(1961)(4)123 en 131 (1962(6)245, alsook in het *Orgaan van de Vereniging van Officieren der Koninklijke Landmacht en Luchtmacht (VOKL)* (1963)(6). In vrij kort tijdsbestek werd over de opleiding aan de KMA dus nogal wat gepubliceerd. Desondanks blijkt het echter herhaaldelijk dat vele beroepsofficieren van KL en KLu weinig of geen kennis hebben — en in vele gevallen ook weinig begrip ervoor kunnen opbrengen — omtrent hetgeen zich sedert 1960 op de KMA ontwikkelde. Enigszins merkwaardig mag dit wel worden genoemd, aangezien vele officieren immers zelf hun officiersopleiding aan de KMA hebben genoten. Niettemin hadden de meeste dezer officieren wel een mening over de vernieuwde KMA-opleiding. Veelal kwam deze mening neer op: „In mijn tijd was dat anders. Dat wetenschappelijke gedoe daar tegenwoordig. Het zijn meer studenten dan cadetten”.

Als dan de pas benoemde, wetenschappelijk gevormde, KMA-officieren bij de parate troep binnenstroomden, was „de boot natuurlijk vaak helemaal aan”. De officieren-„oude stijl” hadden met hun (afbrekende) kritiek het gelijk ogenschijnlijk nog aan hun kant ook, want de jonge KMA-officier bleek veelal minder goed praktisch inzetbaar te zijn dan „de eerste de beste” SRO-vaandrig/kornet. Bovendien waren de meesten nog „kritisch en eigenwijs” ook!

Geachte lezer, ik moet bekennen dat deze laatste eigenschappen *tot op zekere hoogte* (!) nu juist eigenschappen zijn die een modern (jong) officier — naar mijn mening — móét bezitten. Ik hoop dit in het tweede gedeelte van dit artikel nog nader toe te lichten. Hiermee wil niet gezegd zijn, dat de herziene opleiding aan de KMA voor 100% voldeed. In genen dele! Het bleek dat het opleidingsprogramma wel degelijk voor verbetering vatbaar was. Dit bleek niet uit het „eindprodukt”, aangezien hierover nog niet voldoende gegevens beschikbaar waren. Het waren praktische, interne redenen die de mogelijkheden tot verbetering aangaven. Verbeteringen zijn dan ook ingevoerd in fasering en stroomlijning van de programma-delen. De uitgangspunten, nl. de noodzaak tot verhoging van het wetenschappelijke peil, de nood-

zaak tot het bijbrengen van een opbouwend kritisch-analytische instelling, pasten en passen nog steeds volledig in het moderne tijdsbeeld en in het zich ontwikkelende sociale milieu binnen én buiten de krijgsmacht. Hierbij dient men zich tevens te realiseren, dat een SRO-vaandrig/kornet wordt opgeleid (beter gezegd: getraind!) voor één functie, die hij tijdens zijn dienstplichtperiode heeft te vervullen. Daar staat tegenover dat een jong beroepsofficier moet worden gevormd (niet slechts getraind!) tot een leider, een manager, zo men wil, die 30 jaar deel uitmaakt van de krijgsmacht en daarin bruikbaar moet zijn voor de met zijn capaciteiten overeenkomende functies. In dit tijdsbestek zal een dergelijk officier nog verdere vorming, en zo nodig ook training, moeten krijgen. Een belangrijk deel daarvan ondergaat hij gedurende het eerste jaar bij de parate troepen in de functie vergelijkbaar met pelotonscommandant.

In *De Militaire Spectator* 138(1969)(3)111 werd de fasering van de in 1960 gestarte herziene opleiding nog eens belicht. In het kort kwam deze opleidingsfasering erop neer dat het specialistisch-militaire (of zo men wil: militair-technische) deel van de opleiding een zwaartepunt had in de eerste helft van de 4-jarige opleiding. Het laatste jaar van deze opleiding (en bij de 5-jarige opleiding zelfs de laatste 2 jaren) werd aan specialistische militaire opleiding geen aandacht meer besteed. Bij de troep aangekomen was de jonge KMA-officier enerzijds in specialistische militaire kennis en vaardigheid achteruitgegaan, anderzijds was hij soms nog niet op de hoogte van inmiddels ingevoerde nieuwe zaken. In hetzelfde artikel is aangegeven dat vanaf het cursusjaar 1968-1969 de opleiding aan de KMA weer is vernieuwd. De specialistische militaire opleiding vindt daarbij, zowel voor de 4-jarige als voor de 5-jarige opleiding, tijdens het laatste jaar plaats. Zodoende stroomt de jonge KMA-officier vanaf 1972 (resp. 1973) de parate troep in met „up to date” specialistische militaire kennis en vaardigheid van ten minste het SRO-peil. Hij zal, militair-technisch gesproken, dan zonder twijfel beter inzetbaar zijn in functies, vergelijkbaar met pelotonscommandant dan voordien het geval was.

Voor de sedert 1968 Verbeterde Opleiding KMA staat de bondige afkorting „VOKMA”. Zoals in het burgeronderwijs de mammoet-opleiding achter de „oude” opleiding aanloopt en deze tenslotte vervangt, loopt op de KMA de VOKMA achter de opleiding anno 1960 aan. Van laatst-

genoemde soort bevinden zich in het cursusjaar 1970/1971 nog op de KMA in opleiding de 4e-jaarscadetten van 4- en 5-jarige opleiding en de applicaten van de 5-jarige opleiding, naast de zg. VOKMA-cadetten 1e-, 2e- en 3e-jaars van 4- en 5-jarige opleiding. In het cursusjaar 1971/1972 zullen zich alleen nog de applicaten 5-jarige opleiding van fasering 1960 op de KMA bevinden naast de zg. VOKMA-cadetten 1e-, 2e-, 3e- en 4e-jaars van 4- en 5-jarige opleiding. In 1972 zullen, zoals gezegd, de eerste VOKMA-officieren 4-jarige opleiding de KMA verlaten en in 1973 de eerste VOKMA-officieren 5-jarige opleiding.

De wetenschappelijke vorming

In het voorgaande vermeldde ik de kritiek van vele beroepsofficieren (al dan niet met een KMA-opleiding van vóór 1964) op de KMA-opleiding zoals deze vanaf 1960 in herziene vorm plaatsvond. Het is om die reden wel interessant nog eens kennis te nemen van hetgeen de staatssecretaris van defensie KL/KLu daaromtrent vaststelde in zijn bij de installatie van het Curatorium van de KMA op 24 november 1961 uitgesproken rede.

Bij de vorming van aanstaande beroepsofficieren kan men twee richtingen inslaan, en van deze beide richtingen zijn ook in de NAVO-landen verschillende voorbeelden te vinden. Men kan de voorkeur geven aan een zeer doelgerichte enge opleiding vrijwel uitsluitend gericht op de taak die de aanstaande officieren in de eerste jaren van hun loopbaan zullen moeten volbrengen, met de bedoeling om eerst in de latere fasen van de militaire carrière aan degenen, die daarvoor in aanmerking komen, de aanvullende vorming te geven, die voor de hogere en hoogste rangen noodzakelijk is. Men kan er echter ook van uitgaan, dat de officier niet alleen militair vakman in engere zin behoort te zijn, doch tevens leider, aan wie jaarlijks het overgrote gedeelte van de mannelijke jeugd voor geruime tijd wordt toevertrouwd en die voorts in het geheel van de Nederlandse bevolking de drager bij uitstek zal moeten zijn van de weerbaarheidsgedachte. De officieren moeten daarbij niet alleen de grote cultuurgoederen, die thans in gevaar zijn, kunnen verdedigen, maar tevens aandeel hebben in deze cultuur en anderen, vooral jonge mensen, van de waarde daarvan kunnen overtuigen. De keuze tussen deze twee richtingen hangt nauw samen met het volkskarakter en de maatschappelijke verhoudingen. Wij hebben thans in Nederland bewust gekozen voor de tweede richting, mede omdat naar onze opvatting alleen hierdoor de officier in de Nederlandse maatschappij een zodanige plaats zal kunnen behouden of verkrijgen dat voldoende toe-

stroming van diegenen, die wij gaarne op de KMA zien, ook in de toekomst verzekerd zal zijn.

In zijn rede op dezelfde datum bij de installatie van de Raad van Gouverneur en Assessoren, stelde Z.K.H. Prins Bernhard:

Het is inmiddels alweer 8 jaar geleden dat de Commissie Vorming van de Nationale Raad Welzijn Militairen zich heeft beziggehouden met de vorming van beroepsofficieren. De Nationale Raad Welzijn Militairen waarvan ik voorzitter ben, heeft zich toen tot de minister van oorlog gewend en o.m. gezegd: „Het is niet alleen van belang, dat de militair op de KMA het militair-technische onder de knie krijgt, doch evenzeer dat hij een zodanige algemene ontwikkeling verwerft, dat hij een bewust en ontwikkeld officier wordt, die naderhand een ideologische invloed op de troep kan uitoefenen, onverschillig op welk ontwikkelingspeil de soldaat staat. De cadet (van 1953!) heeft zich niet leren bezinnen op de voor zijn toekomstige taak van essentieel belang te achten onderwerpen, zoals: Koningshuis, Vaderland, Westerse Cultuur en cultuurwaarden, gezag, bewapening, oorlog en vrede, Europa, straffen, eed, dienstweigering, militaire status, enz.”.

Indien men deze citaten nog eens leest, zal men bezwaarlijk kunnen beweren dat men bij de onderwijsherziening van de KMA in 1960 over één nacht ijs is gegaan. Hoewel de ontwikkelingen zich tegenwoordig in hoog tempo voltrekken, kan men evenmin beweren dat de gedachten die aan zulk een onderwijsherziening ten grondslag zijn gelegen, inmiddels reeds zijn achterhaald. Het tegendeel is waar.

Het is eveneens waar, dat een dergelijke opleiding een vrij kostbare zaak is, vooral tegen de achtergrond van het feit dat de minister van defensie tegenwoordig de allergrootste moeite heeft de (te korte) financiële eindjes aan elkaar geknoopt te krijgen. Door de kwaliteit van de opleiding is in de loop der jaren de exploitatiepost „KMA” uitgegroeid tot een vrij fors bedrag. Niet alleen moest veel worden geïnvesteerd in de infrastructuur van de KMA (gebouwen, installaties, laboratoria), ook de personeelskosten, en in het bijzonder die welke betrekking hebben op het docentencorps, stegen zeer aanzienlijk. Het is daarom vanzelfsprekend dat voortdurend wordt gezocht naar wegen om de exploitatiekosten zo laag mogelijk te houden. Indien dit echter gepaard zou gaan met een verlaging van het opleidingspeil, met een verlaten in plaats van een herziening en modernisering van de ruim 17 jaar oude grondgedachten, dan begeeft men zich op een zeer gevaarlijk hellend vlak.

Indien thans bataljonscommandanten verklaren: Ik prefereer „Biesma-officieren” boven „KMA-officieren”, dan demonstreren zij hiermee — naar mijn opvatting — slechts een gebrek aan visie. Indien pas benoemde KMA-officieren, bij aankomst bij het parate onderdeel niet eerst ten minste één jaar in functies, vergelijkbaar met pelotonscommandant, worden tewerkgesteld voor het opdoen van ruime ervaring in het „basishandwerk”, doch meteen worden tewerkgesteld in de functie van plaatsvervangend CC/EC e.d. „... omdat zij nu eenmaal tweede luitenant zijn en vakatures moeten worden opgevuld...”, ook dán acht ik hierdoor een gebrek aan visie en een ondeskundig personeelsbeleid gedemonstreerd. Wanneer onder die omstandigheden jonge KMA-officieren blunderen, is dit niet veroorzaakt door de KMA-opleiding, doch door de foutieve opvang door oudere collega's, die beter zouden moeten weten. Men spiegele zich in dit verband ook eens aan het bedrijfsleven, waar men afgestudeerde jonge academici eerst op de onderste sport van de ladder plaatst, ten einde hen vervolgens, al naar gelang hun aanleg, deze ladder te laten bestijgen.

Heeft die jonge KMA-officier dan wel nut van die dure wetenschappelijke opleiding? Dit is een vraag die vele troepenofficieren bij herhaling stellen. Overigens stellen dezelfde jonge KMA-officieren deze vraag, in hun onervaren „onschuld”, evenzeer. Het antwoord op deze vraag is een wedervraag: Weet men eigenlijk wel wat wetenschappelijke opleiding, of beter gezegd *wetenschappelijke vorming*, betekent?

Onder wetenschappelijke vorming, in het kader van de opleiding van beroepsofficieren aan de KMA, moet niets anders worden verstaan dan: het aankweken van een *wetenschappelijke attitude*, zijnde het *opbouwend kritisch, analyserend en evaluerend* kunnen denken.

Een opbouwend-kritische denkwijze is niet alleen zeer belangrijk, doch zelfs onmisbaar voor elke officier, met het oog op de functies die hij in een moderne krijgsmacht zal moeten kunnen bekleden, doch evenzeer met het oog op de rol die hij als staatsburger in de maatschappij zal moeten kunnen vervullen. De huidige maatschappij mag van een officier, die door de democratie met macht en gezag is bekleed, eisen, dat hij opbouwend kritisch en genuanceerd (om dit moderne woord maar eens te gebruiken) kan denken en daaraan vervolgens ook nog handelingen verbindt. Let wel, geachte lezer, dat hier wordt gesproken van *op-*

bouwend kritisch. Maar al te vaak is men geneigd „kritisch” te vertalen met „eigenwijs” met „gekanker” of, iets uitgebreider, met „afbrekend kritisch”. Kritiek zonder opbouwende bedoeling is al even verwerpelijk als kritiekloosheid. Meedenken en meehandelen in de geest van de commandant, zoals wij dit zo gaarne zien, kan slechts vruchtbaar zijn indien dit in opbouwend kritische zin geschiedt. De kritische houding dient daarbij, niet op de laatste plaats, evenzeer op zichzelf te zijn gericht, zonder te leiden tot een „weg-met-mij”-houding!

Het opbouwend kritische denken is nu het wezenlijke kenmerk van wetenschappelijke vorming; het is het stellen van vraagtekens, het vorsen naar de essentie, het opbouwen van inzicht en de antwoorden op gerezen vragen, het vinden van oplossingen die niet „in het boekje” staan, kortom *het gezonde gebruik van hersenen*.

Indien er thans nog stemmen opgaan in de trant van: „Niet denken maar doen”, en: „Je hoeft niet te denken, er wordt voor je gedacht” e.d., dan geef ik het bij deze op. Dan weet ik hierop net zo min een zinnig antwoord als een hoofdofficier b.d. die ik vaak hoorde verzuchten: „Ik word er zo mee van”. Overigens, als er dan „voor je gedacht wordt” en officieren zouden al niet meer mogen denken, wie denkt er dan eigenlijk nog?

De moderne officier behoort te kunnen analyseren en evalueren. Als het goed is, is hij daar het grootste gedeelte van de dag mee bezig. Zo dient hij doorlopend het gedrag, de vaardigheid, getraindheid en geoefendheid van zijn mensen te analyseren en te evalueren om hen maximaal inzetbaar te krijgen en te houden. Hetzelfde dient hij doorlopend te doen ten aanzien van zijn materieel. Indien een onderdeel, hetzij uit een oogpunt van

personeel, hetzij uit een oogpunt van materieel, niet voldoende of, erger nog, *in het geheel niet inzetbaar* is, hoewel toch keurig netjes aan alle voorschriften is voldaan, alle geprogrammeerde instructie-uren zijn uitgevoerd, alle onderhoudswerkzaamheden zijn verricht, alle aanvragen zijn ingediend, alle bonnen zijn getekend en alle rapporten en processen-verbaal zijn opgemaakt, dan wil ik de commandant wel eens zien die daarmee genoegen neemt. Hij zal er echter wel genoegen mee *moeten* nemen indien hij althans van zijn ondercommandanten (zijn jongere collega-officieren dus!) *niet* eist dat zij opbouwend kritisch, analyserend en evaluerend te werk gaan, doch integendeel eist dat zij zich domweg aan het boekje houden en slechts initiatiefloos orders opvolgen.

Natuurlijk, geachte lezer, zult u nu tegenwerpen, dat dat laatste soort commandanten niet meer bestaat. Dat is dan fijn! De wetenschappelijke opleiding aan de Koninklijke Militaire Academie is dan ook erop gericht te voorkomen dat die laatste soort commandanten in de toekomst weer zou gaan bestaan. De opleiding tracht officieren te vormen die over 10 jaar en langer de kwaliteit zullen hebben van een goed commandant zoals die *dán* nodig zal zijn. Onze militaire „coming men” moeten vooral de eigenschappen bezitten waarmee zij zich op de juiste wijze zullen kunnen blijven aanpassen aan de veranderingen, die zich steeds sneller en in steeds toenemende mate in de maatschappij voltrekken.

In volgende artikelen zal nader worden uiteengezet op welke wijze de opleiding aan de KMA sedert 1968 is ingericht. Daarbij zal aandacht worden besteed aan verhoudingen tussen wetenschappelijke vorming en militair-technische opleiding, alsmede aan de inhoud van deze opleidingsfacetten en de onderlinge fasering.

De kleine groep

drs. F. J. van Doorn

Majoor van de Koninklijke Luchtmacht

De menselijke samenleving bestaat uit een veelheid van groeperingen. Met het woord groepering wordt elke verzameling van individuen aangeduid die op de een of andere wijze van de omgeving is af te grenzen. Ieder van ons maakt deel uit van verscheidene groeperingen: gezin, buurt, familie, clubs, werkteam, Koninklijke Luchtmacht, enz. Dit zijn voorbeelden van groeperingen, die een duurzaam karakter hebben. Wij maken echter ook vaak deel uit van groeperingen die een meer vluchtig karakter tonen, bv. een rij wachtenden bij een bus, een schouwburgpubliek e.d. Uit deze opsomming blijkt dat het woord groepering in vele betekenissen wordt gebruikt.

De Amerikaanse socioloog Merton heeft — om klaarheid te brengen in het gebruik van het woord groepering — de volgende driedeling gemaakt.

Collectiviteit; dit is een groepering waarvan de leden solidair zijn ten opzichte van elkaar op grond van gemeenschappelijke waarden, bv. vakbond, sekte, enz.

Groep; dit is ook een collectiviteit, maar tussen de leden vinden bovendien processen van interactie plaats, bv. gezin, peloton, werkteam, enz. *Sociale categorie*; hier ontbreekt het zowel aan interactie als aan gemeenschappelijke cultuur; de leden behoren slechts tot dezelfde groepering op grond van een overeenkomstige eigenschap of sociale positie, bv. leeftijd, sekse, enz.

De Nederlandse sociologen prof. Van Doorn en prof. Lammers onderscheiden de diverse groeperingen aan de hand van de directheid van de interactie. Zij komen zo tot drie soorten groeperingen, waarbij zij de door Merton ingevoerde benamingen handhaven.

— Groeperingen, waarvan de leden directe sociale betrekkingen met elkaar onderhouden terzake van voor hen relevante zaken; dit zijn vrijwel altijd kleine groeperingen, bv. gezin, ploeg, peloton, klas, enz. Deze worden aangeduid met het woord groep.

— Groeperingen, waarvan de leden indirecte sociale betrekkingen met elkaar onderhouden ten aanzien van voor hen relevante zaken. Dit indirect kan zowel slaan op tussenpersonen als op

niet menselijke vehikels; machines, communicatiemiddelen. Voorbeelden zijn: het grote bedrijf, de bureaucratie, de politieke partij, enz. Deze worden aangeduid met het woord collectiviteit. — Groeperingen, waarvan de leden weinig of geen betrekkingen met elkaar onderhouden, hetgeen het geval is bij de klasse, de stad, het volk, enz. Deze worden aangeduid met het woord sociale categorie.

In dit artikel houden wij ons bezig met de kleine groep en verstaan hieronder een verzameling van twee of meer personen die binnen een gegeven verband meer in wisselwerking met elkaar dan met anderen verkeren. Interactie is dus het kenmerk van de kleine, ook wel genoemd de primaire, groep. Het is moeilijk aan te geven wat de maximale grootte van de kleine groep is. Het gaat erom of de leden direct met elkaar in interactie staan. Uit dit laatste volgt dat een toevallige verzameling van mensen geen groep is in de betekenis van primaire groep (zie de mensen die bij een zebrapad staan te wachten om over te steken); zie echter ook wat er gebeurt als er voor hen plotseling een ongeluk plaatsvindt: dan zal er zeker groepsvorming optreden.

Men onderscheidt drie typen van de kleine groep:

— de kleine groep, die zorgt voor vele belangen en activiteiten, bv. gezin, familie;

— de kleine groep, die betrokken is op één belang of activiteit, maar die een zekere mate van duurzaamheid bezit, bv. de club, het werkteam;

— de kleine groep, die slechts bestaat in een bijzondere situatie, bv. de groep(en) die ontstaat (ontstaan) bij het ongeluk op het zebrapad, de discussiegroep.

Vooral gedurende de laatste 40 jaar is veel onderzoek verricht op het gebied van de kleine groep, omdat men de kleine groep is gaan zien als het beïnvloedingsmilieu bij uitstek. Onder beïnvloedingsmilieu worden hier o.a. opvoeding, vorming, indoctrinatie verstaan.

De kleine groep wordt nu gezien als het instrument in de maatschappij waaraan het individu in zeer grote mate zijn attitudes, meningen, doel-

einden en idealen ontleent; het is tevens een van de fundamentele bronnen van discipline en sociale controle.

De leden van de kleine groep kunnen meer of minder sterk aan elkaar klitten. Wanneer de leden sterk aan elkaar klitten kan men spreken van een cohesieve groep. Bij een cohesieve groep werken veel krachten op de leden om in de groep te blijven. Uit veel onderzoeken blijkt dat deze groepcohesie een zeer belangrijke factor is.

De ontdekking van de kleine groep in het bedrijfsleven

De ontdekking van de kleine groep als beïnvloedingssysteem in het bedrijfsleven dateert uit ca. 1925. Tot die tijd werd de werknemer als een op zich zelf staande eenheid beschouwd en men meende dat hij als zodanig moest worden bestudeerd. Men meende dat de arbeider in enkele belangrijke opzichten geleek op een machine wier doelmatigheid op wetenschappelijke wijze zou kunnen worden geschat. Bovendien meende men dat de belangrijkste factoren die van invloed zijn op de produktiviteit de volgende waren:

- overbodige of verkeerde bewegingen bij het verrichten van het werk;
- vermoeidheid, die werd beschouwd als een fysisch-chemische toestand in het lichaam ten gevolge van een opeenhoping van afvalstoffen in de spieren;
- tekortkomingen in de fysieke arbeidsomgeving, zoals slechte verlichting e.d.

In 1924 werd een onderzoek ingesteld naar het verband tussen de verlichting van de werkplaats en de produktiviteit bij de Hawthorne-fabrieken van General Electric in Chicago. Men verwachtte dat, hoe beter de verlichting, des te groter de produktiviteit zou zijn. Een werkgroep van 6 meisjes werd in een aparte ruimte geplaatst. In deze ruimte moesten zij hun normale werk verrichten, echter onder wisselende omstandigheden. Deze wisselende condities betroffen o.a. frequentie en duur van de rustpauzen, wisselende lichtsterkte, variërende werktijden. Het effect van deze condities op de produktiviteit ging men na. De meisjes werden voortdurend op de hoogte gehouden van de variaties en kenden de bedoeling van het experiment. Het bleek dat de arbeidsprestatie beter was dan ooit op hun normale afdeling het geval geweest was, ook al werd de arbeidstijd langer, de verlichting slechter enz.

Door hen om hulp en samenwerking te vragen hadden de onderzoekers de groepsleden een gevoel van belangrijkheid gegeven. Hun hele houding en instelling was daardoor veranderd. Zij voelden zich niet meer afzonderlijke radertjes in een machine, maar leden van een groep die de onderneming behulpzaam was bij het oplossen van een probleem. Ze hadden een situatie ervaren die hun zekerheid en stabiliteit bood, ze voelden dat ze erbij hoorden. Daarom werkten ze sneller en beter dan ze ooit in hun leven hadden gedaan.

Er was aangetoond dat het bedrijfsleven erbij gebaat is, ook om redenen van efficiëntie, behalve goederen te produceren, ook een sociale functie te vervullen en voorts dat de primaire groep, meer dan de geïsoleerde enkeling, uitgangspunt moet zijn van alle bedrijfsresearch en dat de arbeidsmotivatie belangrijker is dan de fysische omstandigheden waarin wordt gewerkt. Steeds meer bleek uit onderzoeken in de industrie dat de werker wordt voortgedreven door een innerlijke drang te zoeken naar een omgeving waar hij zich kan thuis voelen, waar hij het gevoel heeft erbij te horen en waar hij een eigen zinvolle taak heeft. In de primaire werkgroep, waar een zekere mate van cohesie heerst, voelt hij zich thuis.

Primaire groep en produktiebeperking c.q. -verhoging

Dat de primaire groep een grote invloed heeft op het bepalen van de hoeveelheid werk die men aflevert, zal ook blijken uit de volgende voorbeelden.

In dezelfde fabriek hadden de onderzoekers opgemerkt dat in bepaalde afdelingen de produktie door de werkers op een bepaald niveau werd gehouden, ondanks het feit dat vaststond dat de produktie niet optimaal was en dat het beloningssysteem zodanig was dat bij grotere produktie ook een hoger loon kon worden verdiend.

Eén van de afdelingen, de bedradingskamer, werd aan een onderzoek onderworpen om te zien hoe de produktierestrictie tot stand kwam. Gedurende lange tijd werd een waarnemer in de bedradingskamer geplaatst. In deze kamer werkten 14 arbeiders aan het verbinden van draden aan schakelaars voor bepaalde onderdelen van telefooninstallaties; 9 man verbonden de draden, 3 soldeerden en 2 man waren controleur. De resultaten toonden aan dat dit kleine aantal men-

sen zich spontaan had ontwikkeld tot een team met natuurlijke leiders, die onder actieve instemming van de groep naar boven waren gekomen. Er waren eigen gedragsnormen ontstaan en één van deze normen betekende dat de groep een produktie van 6000 geproduceerde eenheden per dag beschouwde als een „proper days work”.

Er konden gemakkelijk 7000 eenheden per dag worden gemaakt, waardoor het loon per werker hoger zou zijn. Werden per dag meer dan 6000 eenheden geproduceerd dan werd dit surplus niet in de verantwoordingsstaat genoteerd, maar „gespaard” voor dagen dat de werkelijke produktie onder de 6000 zou liggen. Individuele werkers die onder of boven de norm uit trachtten te komen werden door de groep zodanig op hun nummer gezet, dat zij zich in het vervolg aan de groepsnormen hielden.

Een tweede voorbeeld over de invloed van de cohesieve groep op de produktie, maar ook op verloop en verzuim, dateert uit 1943. In dat jaar werd een onderzoek ingesteld naar het grote personeelsverloop in enkele vliegtuigfabrieken in Californië. Een belangrijk element in de sociale achtergrond was hier dat de tijd erg onzeker was; vele mannen waren van de industrie naar het leger gegaan en tienduizenden werknemers van elders kwamen dit gebied binnen om er werk te vinden. Deze twee factoren waren echter onvoldoende om het grote personeelsverloop van 70 à 80% te verklaren. Ook in dit onderzoek werd duidelijk de betekenis van de primaire groepen aangetoond. In het kort kwamen de resultaten van het onderzoek erop neer dat het verzuim en het personeelsverloop in overwegende mate werden veroorzaakt door arbeiders die niet in een team waren opgenomen en die niet erin waren geslaagd zich aan te sluiten bij welke groep dan ook. Door het ontbreken van een sociale achtergrond bezaten zij geen loyaliteitsgevoelens en toonden weinig belangstelling voor datgene wat zich rondom hen in de fabriek afspeelde. Het gevolg was veel verzuim en een groot verloop.

Er was in deze fabriek echter één afdeling die een produktie had die 25% hoger was dan het fabrieksgemiddelde. Bij de bestudering van deze groep kwam duidelijk een aantal factoren naar voren die leidden tot een goed moreel in de werkplaats. (Onder moreel werd in dit onderzoek verstaan: het feit of de arbeider al dan niet met plezier zijn werk deed.) Deze groep mannen werd

door de andere arbeiders als een klik beschouwd; de leden voelden zich superieur t.o.v. andere groepen, d.w.z. ze gaven blijk van loyaliteit en van trots op het groepslidmaatschap. De chef van de afdeling waar deze groep was tewerkgesteld, was druk bezet en bezocht de groep zelden. Zijn assistent kwam er eenmaal per dag. Al het werk geschiedde onder leiding van een man, die geen enkel formeel gezag had, doch wel de natuurlijke leider van de groep was. Hij besteedde veel tijd aan de groepssolidariteit. Voorbeelden hiervan waren o.a.: bij de introductie van nieuwe arbeiders stelde hij de nieuwkomer aan iedereen voor en stelde hem te werk bij een lid waarmee een vriendschappelijke verhouding waarschijnlijk leek. Hij toonde de nieuwkomer ook hoe het afdelingsprodukt bijdroeg aan het totale eindprodukt van de fabriek. Klachten van de arbeiders behandelde hij direct of, wanneer een en ander buiten zijn competentie viel, verwees hij direct naar de bevoegde autoriteit. De afzonderlijke leden kregen zo het gevoel dat ze iets betekenden, ze ervoeren kameraadschap en waren zich bewust eerlijk te worden behandeld. In deze groep waren vrijwel geen verzuim, een zeer gering verloop en een aanmerkelijk hogere produktie het gevolg.

Een laatste onderzoek omtrent het verband tussen een cohesieve groep, werksatisfactie en de produktiviteit willen wij nog vermelden. Dit onderzoek speelde zich af in 1952 bij een grotere bouwonderneming in Amerika. Bij een bouwproject mochten 74 metselaars en timmerlieden hun eerste drie keuzen bekend maken voor werkpartners. Zo werd een aantal groepen van vakmensen samengesteld die graag met elkaar werkten (groepen van twee, maar ook grotere werkgroepen). Het gevolg was dat — vergeleken met een periode van 9 maanden vóór het experiment — het verloop in een periode van 20 maanden na invoering van deze werkgroepen significant lager was. Bovendien waren de kosten van het bouwproject 5% lager. In een later, soortgelijk experiment toonde dezelfde onderzoeker de heilzame werking van deze cohesieve groepen aan op zowel de satisfactie van de leden als op de produktie.

Steeds weer is uit experimenten en studies gebleken dat de werkgroep die een goede cohesie vertoont een belangrijke invloed uitoefent op het niveau van produktie (zowel in positieve als negatieve zin) en op verzuim, verloop en satisfactie van de leden.

Gedrag leider in produktieve en niet-produktieve groepen

In groepen ontstaat een structuur; er zal een leider zijn. Deze kan de formele leider zijn of een informele. Veel hangt van deze leider af. Er is dan ook veel onderzoek verricht naar het gedrag van de leider met als vraag: wat onderscheidt nu de leider van de produktieve groep van de leider van de minder produktieve groep en/of wat onderscheidt de leider van de groep met een hoog moreel van de leider van een groep met een laag moreel? Het moreel werd bepaald door de satisfactie van de leden t.o.v. hun leider, hun werk en het bedrijf te meten. Dit onderzoek werd verricht bij een veelheid van bedrijven; o.a. een verzekeringskantoor, groepen baanwerkers van de spoorwegen, een tractorenfabriek, overheidsinstellingen.

Er werden drie factoren gevonden die het leiderschap in groepen met een hoge produktie onderscheidt van leiderschap in groepen met een lage produktie:

- a. gedifferentieerdheid van de leidersrol;
- b. nauwgezetheid van het toezicht door de leider;
- c. de georiënteerdheid van de leider op de produktie of op de arbeiders.

Ad a

De baas in hoog produktieve groepen verricht een gedifferentieerder rol dan de baas in laag produktieve groepen; d.w.z. dat de eerste zich meer bezighoudt met echte leidersrollen als planning en „training on the job”, en meer dan 50% van zijn tijd aan supervisie besteedt. De baas van de laag produktieve groep werkt meer mee. Het blijkt ook dat in groepen met een hoog moreel de baas meer dan 50% van zijn tijd aan supervisie besteedt. Ook rapporteren de leden van hoog produktieve groepen dat hun baas een brede functie uitoefent. Zowel de leden van groepen met hoog als met laag moreel rapporteren dat hun baas:

- de produktie stimuleert;
- de regels handhaaft.

De leden van de groepen met hoog moreel zeggen echter tevens dat hun baas ook tijd besteedt aan:

- training on the job;
- het aanbevelen van mensen voor promotie en overplaatsing;
- het doorgeven van relevante informatie.

Ad b

Voor wat betreft de nauwgezetheid van het toezicht bleek dat de leiders van groepen met een hoge produktie wel meer tijd besteden aan supervisie maar dat dit nooit een kwestie wordt van „op de vingers kijken”, zoals dit geschiedt door bazen van groepen met een lage produktie. In het algemeen laten de eersten hun ondergeschikten meer vrijheid van handelen. Juist deze grotere vrijheid kan positieve resultaten opleveren door de satisfactie die de werknemer heeft in participatie en in het zelf verantwoordelijk zijn. Ook in groepen met een hoog moreel hebben de leden meer over hun eigen werk te zeggen dan in groepen met een laag moreel. Tevens blijkt dat de baas meestal leidt zoals hij zelf geleid wordt. Dit betekent dat het gehele organisatorische klimaat van de onderneming van belang is. Heeft de baas zelf vrijheid dan geeft hij ook vrijheid aan zijn ondergeschikten. Zie in dit verband de theorie van McGregor die aangeeft dat het klimaat van een organisatie vooral afhankelijk is van het mensbeeld dat de organisatieleiding huldigt. Indien men aanneemt dat de werknemer van nature lui is, weinig initiatief vertoont, weinig ambitie heeft en niet graag verantwoording draagt, zal de organisatie steunen op de pijlers dirigeren en controleren. Indien men echter meent dat de mens niet van nature lui is, graag verantwoording draagt, zich wil inzetten voor de organisatie doeleinden en creatief is, dan zullen de organisatiepijlers integratie en zelfcontrole zijn. Onder integratie wordt hier verstaan: het scheppen van dusdanige omstandigheden dat de leden van de organisatie hun eigen doeleinden het beste kunnen bereiken door hun inspanning te richten op het succes van de onderneming. De baas die niet in staat is een betekenisvolle invloed uit te oefenen op zijn omgeving waarin hij en zijn mensen werken, d.w.z. de baas die onvoldoende vrijheid van handelen heeft, zal ineffectief zijn in het omgaan met ondergeschikten, onverschillig hoe goed hij is in zijn bekwaamheid met mensen om te gaan.

Ad c

Voor wat betreft de georiënteerdheid van de leider blijkt dat een baas geconcentreerd kan zijn op de produktie (taak) of op zijn mensen. Dit laatste betekent dat hij tijd besteedt aan het motiveren van zijn werknemers. De manieren verschillen van situatie tot situatie. Het blijkt dat de baas van een groep met een hoge produktie in-

derdaad meer tijd besteedt aan het cultiveren van goede verhoudingen in zijn groep. Hij straft ook minder bij geconstateerde fouten en is gevoeliger voor dingen en zaken die de ontevredenheid van de werknemers opwekken. Bovendien verschaft hij meer en betere informatie dan de baas van niet-productieve groepen.

Weerstanden tegen verandering van gewoonten

Tot zover hebben wij de primaire of kleine groep gezien en het verband met produktie, moreel, satisfactie en het leiderschap. Nu zullen wij enkele studies aanhalen over de rol van de kleine groep als beïnvloedingsmilieu bij het veranderen van gewoonten. Keer op keer is gebleken dat een eenmaal gevestigde gewoonte zich moeilijk laat wijzigen. In de Tweede Wereldoorlog ontstond in Amerika een tekort aan eerste kwaliteit consumptievlees. Er was echter voldoende vlees van inferieure kwaliteit o.a. nieren en zwezerikken. Getracht werd de huisvrouwen ertoe te bewegen ook dit in hun ogen inferieure vlees op tafel te brengen. Op grote schaal werd voorlichting gegeven hoe men met dit vlees smakelijke maaltijden kon bereiden. Dit gebeurde o.a. via lezingen. De resultaten waren echter zeer onbevredigend. Wanneer men echter huisvrouwen bij elkaar liet komen en de kwestie onderling liet bespreken, waarbij de expert zich ertoe bepaalde die inlichtingen te geven waarom werd gevraagd, dan volgen tienmaal zoveel vrouwen het advies op dan in het geval dat men alleen voorlichting had ontvangen. Door onderling overleg was men tot de beslissing gekomen. Gezamenlijke discussie (d.w.z. groepsvorming) en overeenstemming leiden ertoe dat de groep zich identificeert met de doelstellingen waartoe men besloten heeft, met het gevolg dat het als het ware een erezaak wordt om de doelstellingen te bereiken.

Soortgelijke resultaten werden bereikt in het bedrijfsleven, waar men vaak van produktiemethode moet veranderen uit concurrentieoogpunt of ten gevolge van de technische ontwikkeling. Vaak roept dit bij de arbeiders weerstanden op. Deze weerstanden uiten zich op verschillende manieren, zoals klachten over het (stuk)loon, veel ontslagaanvragen, lage efficiency, beperking van de produktie en agressie tegen de bedrijfsleiding. Bij een grote Amerikaanse confectie-industrie vormde e.e.a. een echt probleem en men bestudeerde de gevolgen van de wijze van introductie van een verandering in de produktiemethode op de volgende manier. Er werden drie

groepen gevormd, onderscheiden in de mate van participatie:

— totale participatie; hier werden alle arbeiders ingeschakeld bij de beraadslaging over hoe de verandering in de produktiemethode het best kon worden doorgevoerd;

— participatie via vertegenwoordigers; van deze groep werden enkele vertegenwoordigers uitgenodigd deel te nemen aan de beraadslagingen over hoe de verandering in produktiemethode het best kon worden gerealiseerd;

— geen participatie; de arbeiders van deze groep hadden geen deel aan de besluitvorming, zij werden alleen ingelicht wanneer en hoe de in te voeren verandering zou plaatsvinden.

De resultaten waren als volgt. De groep zonder participatie toonde veel weerstand na invoering van de verandering, er waren duidelijk tekenen van agressie t.o.v. de bedrijfsleiding, vijandigheid t.o.v. de toezichthouder, moedwillige produktiebeperking; 17% van deze groep vroeg binnen 40 dagen na invoering van de verandering ontslag. De groep met participatie via vertegenwoordigers was 14 dagen na invoering van de verandering terug op het produktieniveau van voorheen. Gedurende deze 14 dagen was ze coöperatief, er was vrijwel geen agressie en er waren geen ontslagaanvragen. De groep met de totale participatie was sneller terug op het oude produktieniveau dan de andere groepen en haalde een niveau van 14% hoger dan het niveau vóór de verandering. Er was een goede samenwerking met de bedrijfsleiding en de toezichthouders, er was geen sprake van agressie en niemand vroeg ontslag. Als conclusie kon hier worden gesteld, dat de mate van produktieherstel recht evenredig was met de mate van participatie, en dat de mate van ontslag en agressie omgekeerd evenredig was met de hoeveelheid participatie. Ook hier werd duidelijk aangetoond dat de kleine groep een grote rol speelt bij het overwinnen van weerstanden tegen verandering.

Discipline en sociale controle

In de inleiding werd gesteld dat de kleine groep wordt gezien als één van de fundamentele bronnen van discipline en sociale controle. In dit verband verdient het proefschrift van H. F. Mulder, „Overtreders van bedrijfsregels”, onze aandacht. De auteur heeft bij de Koninklijke Nederlandse Hoogovens en Staalfabrieken te IJmuiden een onderzoek ingesteld naar het verband tussen

kenmerken van personen, groepen en leiders en de overtreding van bedrijfsregels. Enkele conclusies luiden als volgt.

Groepskenmerken. Ploegen met een gunstige mening over een aantal kenmerken van de groep waarvan zij deel uitmaken, krijgen minder strafbrieven dan de ploegen waar het oordeel over deze aspecten ongunstiger luidt. Het betreft de kenmerken: samenwerking, vertrouwdheid, binding, stratificatie, werkverdeling, toegankelijkheid, flexibiliteit, autonomie, polarisatie, homogeniteit.

Leiderschapskenmerken. Ploegen die de stijl van leidinggeven van hun chefs zien als meer sociaal en evenwichtig dan als instrumenteel, krijgen minder strafbrieven dan de ploegen die ten opzichte van hun chefs de tegenovergestelde stijl melden.

De kleine groep en de krijgsmacht

Gedurende de Tweede Wereldoorlog is in de Amerikaanse strijdkrachten veel sociaal wetenschappelijk onderzoek verricht. De resultaten van deze onderzoekingen toonden aan dat het beeld, dat de burger zich van de oorlog en van de soldaat had gevormd, in het geheel niet overeenstemde met de werkelijkheid. Waar de burger meende dat de soldaat in uren van gevaar en moedeloosheid kracht zou putten uit slagzinnen en symbolen als: „De strijd tegen het fascisme”, „Kruistocht voor de vrijheid”, de „Stars and Stripes” e.d., bleek dit niet het geval te zijn. Ook speelde in het gevecht haatgevoelens tegenover de vijand slechts een ondergeschikte rol. De soldaat bleek te vechten voor de kleine groep en voor zijn directe meerdere. (Uit recente onderzoekingen is gebleken dat de dieptepsychologische verklaring van dit verschijnsel voor discussie vatbaar is).

Iedere organisatie heeft twee structuren: een formele en een informele structuur. Het organisatieschema van een squadron stelt de formele structuur voor ogen. Deze doelbewust opgezette indeling, met de daarbij behorende communicatiekanalen en gedragsvoorschriften zou de enige structuur zijn als de mensen zouden handelen als automaten. Maar de mens is geen robot, ieder mens ontwikkelt sympathieën en antipathieën, ieder mens heeft zijn eigen meningen en attitudes en ook in de kleine groep zijn geen twee mensen hetzelfde. Overal waar mensen samenkomen — voor werk, sport of spel — vormt de

toevallige verzameling na korte tijd een spontane structuur. De zo ontstane informele structuur blijkt niet alleen uiterst stabiel te zijn, maar ook in hoge mate het gedrag van de leden te regelen.

Ook binnen het squadron vormt zich automatisch een informele structuur doordat binnen de formele structuur informele groepen en duurzame betrekkingen ontstaan. Al naar het uitkomt wordt de formele structuur door de informele structuur versterkt of verzwakt; versterkt voor zover beide structuurbeelden met elkaar overeenkomen, verzwakt wanneer de informele structuur de formele doorbreekt. Wil men kunnen spreken van een goede integratie van de kleine groep in de grotere organisatie, dan moet aan de volgende voorwaarden zijn voldaan:

- de leider van de kleine groep is tevens de leider volgens het organisatieschema;
- de normen van de kleine groep zijn in overeenstemming met de normen van de organisatie.

Binnen de kleine groep bouwt de soldaat zijn systeem van affectieve betrekkingen op; in de kleine groep voelt hij zich geborgen. Zijn gevoelens van loyaliteit jegens de kleine groep overtreffen vaak zijn gevoelens van loyaliteit tegenover de organisatie en tegenover het land. De soldaat vecht vastberaden voor het voortbestaan van deze kleine groep.

De groep en het moreel

Er is veel geschreven over het moreel van de troep. Bij vergelijking van de diverse definities van het begrip moreel blijkt, dat er van een uniforme opvatting over wat er onder het moreel van de troep moet worden verstaan nauwelijks sprake is. Wij zullen enige definities van moreel weergeven.

Hornans: moreel is een fantasienaam voor de bereidheid tot samenwerking.

Zentner: groepsmoreel bestaat als dispositie om samen te werken in de richting van een bepaald doel.

Chandessais: moreel is het geheel van houdingen, die gunstig zijn voor de uitvoering van een opdracht.

Maucorps: het moreel van de groep is betrokken op het bewust deelnemen aan collectieve doelstellingen.

Marshall: het moreel is de som van de gedachten in een leger.

Daniëls: het moreel wijst op de bereidheid gedurende langere tijd te streven naar prestaties on-

der zware bedreiging of met groot risico van mislukking.

Uit deze — nog beperkte — opsomming blijkt dat onder het begrip moreel de meest uiteenlopende zaken, verhoudingen, toestanden en stemmingen worden omschreven. Sommige auteurs verstaan onder moreel een individuele gesteldheid, anderen zien moreel als een groepsaangelegenheid. Onder de kreet "het moreel is goed" kan dan ook van alles worden verstaan bv.:

Een groep die verloren schijnt, zonder medische verzorging, zonder goede voorraden, met grote verliezen en die toch een ongebroken wil heeft om door te gaan.

Of:

Een groep, van alles goed voorzien, die in bivak achter het front de doodsheid en verveling in goede stemming overleeft.

Uit deze voorbeelden blijkt tevens dat een goed moreel in de ene situatie niet kan worden vergeleken met het goede moreel in een andere situatie. Alhoewel het duidelijk zal zijn dat het begrip moreel vele mogelijkheden tot misverstand openlaat is het zodanig in de spraak ingeburgerd dat het voortdurend wordt gebruikt.

Waarom ontspringt het moreel nu?

De psychiater Moreno heeft een methode ontwikkeld om het saamhorigheidsgevoel (het „wijgevoel“) van de kleine groep te meten. Dit deed hij door de leden vragen te stellen in de vorm van: Met wie voer je het liefst een opdracht uit; met wie breng je het liefst je vrije tijd door? Zo kon hij de groepscohesie (groepsintegratie) van diverse groepen meten. Groepen waarvan de leden als het ware uitsluitend in hun zelf geschapen sociale wereld leven, waarin ze hun vrienden, doelstellingen en gedragsnormen vinden, vertonen een grote cohesie (sterk geïntegreerd). Groepen waarvan de leden als los zand naast elkaar leven vertonen een lage cohesie (zwak geïntegreerd).

Er zijn omstandigheden waarin sterke integratie en hoog moreel aan elkaar worden gelijkgesteld. Toch kan een goed geïntegreerde groep ook een slecht moreel vertonen, bv. wanneer de uitdaging van de situatie al te machtig wordt en haar alle hoop op succes ontnemt. In een studie van Jenkens vallen echter sterke integratie en hoog moreel samen. Hij vergeleek twee vliegende

squadrons. Een squadron met hoog moreel en goede prestatie en een squadron met laag moreel en lage prestatie. Via de methode van Moreno werd de integratiesterkte van beide squadrons bepaald. De conclusie was: sterke integratie, goede prestatie en hoog moreel lagen op één lijn.

Uit diverse onderzoeken blijkt dat, indien twee groepen zich in dezelfde situatie bevinden de sterkst geïntegreerde groep een beter moreel zal ontwikkelen. Ook hier zien wij dus de grote rol die de kleine groep speelt, vooral de goed geïntegreerde groep, de groep met een grote cohesie.

Dat de mate van cohesie van groot belang is op de invloed die de groepsleider (commandant) op de groepsprestatie uitoefent moge blijken uit het onderzoek van Fiedler en Meuwese. Deze onderzoekers wilden aantonen dat de vakbekwaamheid van de commandant alleen de groepsprestatie beïnvloedt indien de groep een zekere mate van cohesie vertoont. In een groep waar de groepsprestatie afhankelijk is van de samenwerking tussen de leden, is één van de belangrijkste functies van de leider het effectief gebruiken en coördineren van de bekwaamheden van de leden.

Hiervoor is nodig dat de groepsstructuur zodanig is dat zij de leider in staat stelt op een effectieve manier met alle leden te communiceren en dat de leden bereid zijn de aanwijzingen van de leider op te volgen. Het is echter ook noodzakelijk dat de leider vrij is om zijn invloed te wijden aan de taak, in plaats van dat hij hoofdzakelijk zich moet inzetten voor het handhaven van de groepseenheid. Dit laatste kan alleen als de groep een zekere mate van cohesie vertoont. De aan dit onderzoek ten grondslag liggende veronderstelling was dat een correlatie tussen de bekwaamheid van de leider en de groepsprestatie een maatstaf is voor de invloed van de leider op de uiteindelijke groepsprestatie. Om deze veronderstelling te toetsen werd een onderzoek verricht naar de bekwaamheid van de commandant van tankbemanningen, B29-bommenwerperbemanningen en luchtdoelgeschuteenheden en de door deze bemanningen geleverde groepsprestaties. Een en ander werd onderzocht bij groepen die een echte hechte groep vormden en groepen die een minder hecht geheel vormden. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat de leider de groepsprestatie alleen rechtstreeks beïnvloedt indien de groep een zekere mate van cohesie vertoont. De resultaten indiceren niet dat de leider

geen macht heeft in niet-cohesieve groepen. Hij kan al of geen macht hebben, maar als hij macht heeft oefent hij deze uit op een wijze, die niet rechtstreeks in de groepsprestatie wordt gereflecteerd. Derhalve kan de leider in een niet-cohesieve groep in een positie gedwongen zijn, waarin het noodzakelijk is zijn invloed hoofdzakelijk te gebruiken om van de groep een team te smeden. Cohesieve groepen vereisen waarschijnlijk niet zoveel inspanning van de leider om de groep in stand te houden als niet-cohesieve groepen.

De leider is daarom in staat om het niveau van de groepsprestatie te beïnvloeden door zich rechtstreeks met deze prestatie te bemoeien.

Propaganda en de primaire groep

Uit onderzoeken over de invloed van geallieerde propaganda op de Duitse soldaat in de Tweede Wereldoorlog is gebleken dat deze propaganda weinig of geen effect had op soldaten die tot een cohesieve kleine groep behoorden, en wel ongeacht of deze groepen waren samengesteld uit fervente aanhangers van het nazisysteem of uit lieden die onverschillig stonden tegenover het nazisysteem. Was de groep echter gespeend van elk solidariteitsgevoel (hetgeen o.a. kon vóórkomen wanneer de groepen waren samengesteld uit diverse nationaliteiten) dan waren de leden een dankbaar object voor vijandelijke propaganda.

De primaire groep vervult twee voorname functies in het gevechtmoreel: zij vestigt en onderstreept gedragsnormen voor de groep en ondersteunt of versterkt het individu in benarde omstandigheden, die het anders niet het hoofd kan bieden. Deze twee functies zijn onderling verbonden; de groep zet haar regels voorname-lijk kracht bij door erkenning toe te kennen of te onthouden en dit is onder meer de steun die zij te bieden heeft, waarbij de subjectieve beloning van het navolgen van de interne groepscode

de individuele middelen om de situatie aan te kunnen, vergroot.

Slotbeschouwing

In het kort is hier de belangrijkheid van de kleine groep aangestipt. Vroeger zei men: „*De samenleving bestaat uit individuen en gezinnen*” (gezin hier bedoeld als bouwsteen van de samenleving). Heden zegt men: „*De samenleving bestaat uit individuen en kleine groepen*”.

De kleine groep is de van nature gegeven bouwsteen van de samenleving.

Nogmaals zij gesteld:

De kleine groep is het instrument in de samenleving, waaraan het individu in grote mate zijn attitudes, meningen, doeleinden en idealen ontleent; de kleine groep is tevens een van de fundamentele bronnen van discipline en sociale controle.

Een ieder die in enig verband moet samenwerken dient met het fenomeen „de kleine groep” rekening te houden.

Literatuur

- R. R. Bigler — *De naamloze soldaat*. Univ. Pers, Rotterdam (1966).
- J. A. C. Brown — *Bedrijfspsychologie*. Spectrum, Utrecht.
- J. A. A. van Doorn en C. J. Lammers — *Moderne sociologie*. Spectrum, Utrecht.
- G. C. Homans — *Individu en gemeenschap*. Spectrum, Utrecht.
- J. A. A. van Leent — *Sociale psychologie*. Spectrum, Utrecht.
- I. D. Steiner en M. Fishbein — *Current studies in social psychology*. Holt, Rinehart & Winston Inc., New York (1965).
- J. March — *Handbook of organizations*. Rand McNally & Co., Chicago (1965).
- D. McGregor — *De menselijke kant van het ondernemen*. Samsom, Alphen/Rijn (1968).
- W. J. H. Sprott — *De mens in groepsverband*. Spectrum, Utrecht.
- H. F. Mulder — *Overtreders van bedrijfsregels*. Heynis, Zaandijk (1969).
- M. J. M. Daniels — In: *De mens in de Koninklijke Luchtmacht in de jaren '70*. Klu-publ., Den Haag (1969).

Communicatieproblemen in de krijgsmacht

A. B. M. Frinking, H. van den Heuvel, M. H. von Meijenfeldt en H. Volten

resp. Majoor der Infanterie (gsb), Res. Tweede Luitenant der Artillerie, Luitenant-Kolonel der Infanterie (gsb) en Majoor van de Militaire Administratie (reg. acc.)

Er is in ons land al geruime tijd een discussie aan de gang over de vraag of de manco's van de Nederlandse krijgsmacht wel zo ernstig zijn als prof. dr. L. de Jong in juni van dit jaar in zijn inmiddels klassiek geworden rede te Delft heeft beweerd. Deze discussie heeft het personeel van de krijgsmacht niet onberoerd gelaten, getuige onder meer de artikelen over dit onderwerp, die onlangs in *VOKL*, *SPES* en *De reserve-officier* zijn gepubliceerd.

Uit de inhoud van deze artikelen blijkt duidelijk, dat ten minste een gedeelte van dit personeel verontrust is over de huidige toestand van onze defensie. Het lijkt geen twijfel, dat zulks mede het gevolg is van de uitspraken van prof. De Jong over de materiële uitrusting, de geoefendheid en de reactiesnelheid van de Nederlandse strijdkrachten.

De voornaamste oorzaak van deze verontrusting ligt evenwel elders en heeft met de door de directeur van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie aan de orde gestelde tekortkomingen van onze krijgsmacht weinig of niets uitstaande. Het betreft hier namelijk het gebrek aan communicatie tussen de politieke en de militaire leiding van het defensieapparaat enerzijds en degenen, die uitvoering moeten geven aan het door de leiding bepaalde beleid anderzijds: de kloof tussen de leiders en de geleiden.

Gebrek aan communicatie

Vooropgesteld zij, dat dit gebrek aan communicatie een ijsberg is, waarvan slechts af en toe een gedeelte boven water — en daarmee tevens in de publiciteit — komt. Dit gebeurt nu eens in Oirschot (de moeilijkheden met betrekking tot het lokale *VVDM*-blad „Luctor”) en dan weer in Ermelo (de „open brief” aan de minister van defensie van een aantal dienstplichtigen van 103 Geneeskundig Bataljon) of Zuidlaren (de krijgstuhtelijke nasleep van een kritische toespraak ter gelegenheid van het afscheid van een — bij de dienstplichtigen van een compagnie van 44 Pantserinfanteriebataljon populaire — beroeps-officier). In alle gevallen geldt, dat (het aanzien

van) de krijgsmacht hierdoor wordt geschaad. Het gebrek aan communicatie in de krijgsmacht is — zo menen wij — voor een belangrijk gedeelte te wijten aan het feit, dat de leiding zich in het algemeen te weinig moeite getroost om het gevoerde beleid te verduidelijken. Van een georganiseerde, doelgerichte verstrekking van informatie over dit beleid is te onzent immers geen sprake.

Dit brengt mee, dat de geleiden veelal in het ongewisse verkeren omtrent de factoren, die bij bepaalde beleidsbeslissingen een rol hebben gespeeld: hun gegevens zijn voor wat dat aangaat in kwalitatief en kwantitatief opzicht onvoldoende.

De gevolgen hiervan laten zich gemakkelijk raden.

Het behoeft geen betoog, dat deze situatie dringend verbetering behoeft. Dit houdt voor de „top” van het defensieapparaat (dus) in, dat tekst en uitleg zal moeten worden gegeven. Het geven van tekst alleen, waartoe de schrijver Gerard Kornelis van het Reve besloot, nadat aan hem de P. C. Hooftprijs was uitgereikt, is anno 1970 voor het overige in onbruik geraakt.

Bovendien zal in de krijgsmacht — desnoods met voorbijzien aan de hiërarchieke structuur daarvan — in toenemende mate ernaar moeten worden gestreefd de communicatie van „beneden naar boven” te bevorderen ten einde te voorkomen, dat de „top” onkundig blijft van hetgeen er aan de „voet” leeft. Wij realiseren ons, dat het hierbij gaat om een proces, dat — wanneer het eenmaal aan de gang is gebracht — weerstanden zal oproepen. Dit mag echter nooit een reden zijn om te berusten in de huidige toestand.

Interne voorlichting

Het spreekt voor zich zelf, dat hier ook de interne voorlichting in het geding is. Wij zijn niet de eersten, die opmerken dat het hiermee in de krijgsmacht slecht is gesteld en — wat veel erger is — naar het zich laat aanzien ook niet de laatsten.

De situatie op dit gebied is immers nog altijd onoverzichtelijk: veel diensten, secties en bureaus,

veel soorten voorlichting en vorming (algemene, actuele, fundamentele, motiverende en vormende voorlichting, bedrijfs- en personeelsvoorlichting, staatsburgerlijke vorming, enz.) en — ten gevolge daarvan — veel doublures, competentiekwesties en verschillende interpretaties, alle goede bedoelingen en inspanningen ten spijt.

Bovendien hebben wij de indruk, dat er zowel tussen de krijgsmachtdelen onderling als daarbinnen geen eenheid van opvatting bestaat ten aanzien van de doelstelling van de interne voorlichting, met name waar het de vormingsaspecten daarvan betreft. Mede daardoor is het voor degenen, die daarmee zijn belast, of zich daartoe geroepen voelen, bijkans onmogelijk de diverse voorlichtings- en vormingsactiviteiten te coördineren.

Er is naar onze mening slechts één oplossing voor dit probleem: een grondige analyse van de taken en werkzaamheden van alle diensten, secties en bureaus, die zich in de krijgsmacht met voorlichting en/of vorming bezighouden, gevolgd door een algehele, door een duidelijk beleid geschraagde reorganisatie daarvan. Bij een dergelijke reorganisatie zou dan in beginsel eraan moeten worden gestreefd de aan de krijgsmacht gebonden voorlichting (= de verstrekking van informatie over de gang van zaken en ophanden zijnde ontwikkelingen in de krijgsmacht) zoveel mogelijk te scheiden van de vormende voorlichting (= de verstrekking van informatie over het NAVO- en het defensiebeleid, de internationale verhoudingen op politiek en militair terrein, de problematiek van oorlog en vrede, enz.).

Met betrekking tot deze scheiding gaan wij ervan uit, dat de aan de krijgsmacht gebonden voorlichting door elk krijgsmachtdeel afzonderlijk en de vormende voorlichting — qua beleid en (mogelijk ook) qua uitvoering — door de krijgsmachtdelen gezamenlijk („interservice”) dient te worden verricht. Het huidige gescheiden optrekken vande krijgsmachtdelen voor wat de laatstgenoemde vorm van voorlichting betreft is immers noch om principiële noch om praktische redenen verdedigbaar.

Onrust en onzekerheid

Genoeg thans over de interne voorlichting in de krijgsmacht: het gebrek aan communicatie tussen de leiders en de geleiden heeft meer aspecten, die de moeite van het belichten waard zijn. Zo heeft de groeiende onzekerheid bij tal van officieren in de periferie van de krijgsmacht — het

„kopstation” van de communicatie — tweërlei achtergrond: het democratiseringsproces (ten aanzien waarvan voldoende beleidsaanwijzingen ontbreken) en de afnemende gevechtswaarde van diverse eenheden (in welk opzicht het gevoerde beleid niet wordt begrepen).

Hierbij mag niet uit het oog worden verloren, dat de lokale commandanten en staven als het ware een buffer vormen tussen de leiding in Den Haag en de dienstplichtigen, de categorie, waarop het democratiseringsproces met name is gericht. Dit proces is in de krijgsmacht snel verlopen, na betrekkelijk laat op gang te zijn gekomen. De (defensie)leiding maakt dikwijls de indruk door de aan dit snelle verloop inherente ontwikkelingen te zijn verrast. De dienstplichtigen buiten dit uit: een aarzelend beleid werkt in de hand, dat zij proberen tot hoever zij kunnen gaan. De plaatselijke commandanten krijgen de rekening hiervan bij herhaling gepresenteerd.

Zij weten immers niet waar zij aan toe zijn, omdat de grenzen van tolerantie en verbod niet zijn getrokken. Zij kunnen niet handelen in de geest van een beleid, dat „post factum”, als reactie op een gebeurtenis, wordt vastgesteld. Zij onderscheiden toelaatbaarheid en toegevendheid niet meer, als de beleidsregels — vaak nadat een gebeurtenis in de publiciteit is gebracht — snel wisselen.

Ter adstructie enkele symptomen, die wij aan het zichtbare gedeelte van de zojuist genoemde ijsberg hebben opgemerkt.

— Een commandant, die een periodiek van de leestafel van zijn onderdeel heeft laten verwijderen, krijgt na perspublicaties de opdracht deze maatregel ongedaan te maken. Een dergelijk voorval maakt niet alleen de betrokken commandant, maar alle commandanten die ervan horen, onzeker.

— Een (brigade)commandant, die in eerste aanleg niet ingrijpt, krijgt in een later stadium de opdracht tegen een lokaal VVDM-blad een verspreidingsverbod uit te vaardigen; een logisch gevolg van de onzekerheid: de plaatselijke commandanten worden passief en het ingrijpen van hogerhand neemt toe.

— Enkele telegrafisten in Ede, die bij wijze van protest tegen de duur van hun diensttijd de mogelijkheid van een staking opperen, worden krijgstuchtelijk gestraft. Na Kamervragen en een studie volgt enige tijd later de mededeling, dat de diensttijd van de telegrafisten — evenals die van enkele andere categorieën dienstplichtigen — zal worden verkort. Er is in dit geval sprake

van de schijn wekken van beleid als reactie: de dienstplichtigen hebben het probleem aan de orde gesteld en gelijk gekregen.

— Een garnizoenscommandant laat bij wijze van proef toe, dat een buiten de kazerne te houden politieke bijeenkomst op een publikatiebord wordt aangekondigd. De Bevelhebber der Landstrijdkrachten verbiedt deze aankondiging. De minister is, andermaal na Kamervragen, „bij nadere overweging” bereid dergelijke aankondigingen toch toe te laten.

Het gaat ons bij deze opsomming, die gemakkelijk kan worden uitgebreid, niet om de moeilijke positie van de leiding — waarvoor wij begrip hebben — of om een oordeel over de acties der dienstplichtigen — die beslist niet alle door negativisme worden ingegeven — maar uitsluitend om de gemoedstoestand, die bij de perifere commandanten wel moet ontstaan, als zij deze ontwikkelingen over zich heen zien komen. De werkelijke zwakte van onze krijgsmacht is wellicht de onzekerheid van deze groep officieren, die bezig is om te slaan in onrust en, op verschillende plaatsen, leidt tot polarisatie in verontruste kernen.

In het begin van dit artikel hebben wij al betoogd dat deze verontrusting mede het gevolg is van het, naar de mening van velen, onder de druk van de financiële omstandigheden geleidelijk afbrokkelen van de gevechtswaarde van onze strijdkrachten. Wij gaan in deze voorbij aan het onbegrip — getuige bv. het veelbesproken artikel in *VOKL* — ten aanzien van het verantwoordelijkheidsgevoel van de politieke leiding, die onder deze omstandigheden toch aanblijft. Dit aanblijven kan onzes inziens namelijk bezwaarlijk als een blijk van zwakte worden uitgelegd.

Het gebrek aan communicatie waarop wij, voor wat deze aangelegenheid aangaat, doelen, schuilt in het onbegrip voor de maatregelen, die de leiding — noodgedwongen, maar bewust — neemt om de eindjes nog zoveel mogelijk aan elkaar te knopen. Zo heeft zij La Courtine aanvaard, niet omdat het een goed oefenterrein is, maar om de kans te behouden op meer geschikte terreinen in Frankrijk, nu het Nederlandse parlement niet bereid schijnt mee te werken aan een snelle oplossing. Verder heeft de leiding een tekort aan dienstplichtigen bij het legerkorps aanvaard, wel wetende dat dit de gang van zaken aldaar zal verstoren, maar terwille van een hogere prioriteit: het vrijmaken van fondsen voor nieuwe investeringen, die de gevechtswaarde op wat langere termijn moeten verhogen.

Bij de troep ziet men veelal slechts de rechtstreekse gevolgen van deze maatregelen, omdat de hogere overwegingen daar onvoldoende doordringen. In het algemeen is er een spanningsveld tussen de eigen dagelijkse waarneming van tekortkomingen in de opbouw van het militaire apparaat enerzijds en de dikwijls geruststellende mededelingen, door de bewindslieden in het politieke verkeer gedaan, anderzijds. Overigens: de verwarring wordt er niet minder op als dan ook nog blijkt, dat er een zekere discrepantie bestaat tussen mededelingen aan de pers en die aan Kamerleden.

Hoewel wij beslist niet pretenderen voor alle in het voorgaande genoemde problemen een oplossing in petto te hebben, mogen bij het afsluiten van dit gedeelte van ons artikel — in aansluiting op hetgeen reeds ten aanzien van de interne voorlichting werd gesteld — enkele suggesties ter verbetering van de bestaande toestand niet achterwege blijven.

Zo zijn wij van mening, dat:

— de *VVDM*, ervan uitgaande dat deze vereniging een blijvend verschijnsel is, tot het Georganiseerd Overleg moet worden toegelaten. In dit overleg kunnen veel kwesties — zoals de gelijkgerechtigheid en allerlei maatregelen betreffende het leefklimaat van de dienstplichtigen — immers doelmatiger worden behandeld dan op het uitvoerende niveau, waar, bv. in de contactcommissies, keer op keer blijkt, dat de commandanten toch geen zelfstandige beslissingen mogen nemen, hetgeen pijnlijk is voor de een en frusterend voor de ander;

— de hoogste operationele commandanten het lidmaatschap van de verticale raden dienen te bezitten, aangezien goede beleidsoverdracht gebaat is bij kennis van de beslissingsvoorbereiding. Er is — zo menen wij — geen bezwaar tegen, dat stafleden en ondercommandanten hen in voorkomend geval naar de vergadering vergezellen en deze (geheel of gedeeltelijk) bijwonen. Het begrip voor de problemen van de leiding zal hierdoor zeker toenemen;

— in het algemeen de invoering dient te worden bepleit van een werkwijze, waarbij een plaats kan worden ingeruimd voor periodiek informeel overleg over het gevoerde beleid en de zich aftekenende problemen tussen leidinggevende autoriteiten en groepen (jonge) officieren. Op de rol, die de bestaande verenigingen van militair personeel hierbij kunnen spelen, komen wij in het laatste gedeelte van dit artikel terug.

Besluitvormingsproces

Een volgend aspect van het gebrek aan communicatie in de krijgsmacht vindt zijn oorzaak in de bij velen bestaande twijfel omtrent de juistheid van de methoden, die — met name door de leiding — bij het besluitvormingsproces worden toegepast. Het gaat hierbij vooral om de (te) strak gehanteerde hiërarchie en de (onvolkomen) interdisciplinaire benadering van de problemen, die beide van invloed zijn op de kwaliteit van de beslissingen.

Velen vragen zich — terecht, zo blijkt het — af of men zich binnen het kader van de hiërarchieke structuur van de krijgsmacht nog steeds op ieder niveau over alle problemen moet buigen, ook al staat van te voren vast, dat slechts enkelen een wezenlijke bijdrage aan de oplossing daarvan kunnen leveren.

In dit verband mag vanzelfsprekend niet voorbij worden gegaan aan de voor nagenoeg alle leidinggevendenden aanwezige noodzaak op de hoogte te blijven van de gang van zaken. Dit laat echter de vraag onverlet of elke functionaris in de hiërarchieke lijn zelf over een bepaalde hoeveelheid parate kennis moet beschikken of daarvoor afhankelijk mag zijn van medewerkers.

Hieraan dient te worden toegevoegd, dat in de huidige structuur veel besluiten ontstaan in een soort van eenrichtingverkeer, waarbij de kennis, ervaring en creativiteit van de uitvoerders worden verwaarloosd. Dit leidt ertoe, dat de betrokkenheid van de meeste groepen met het geheel verloren gaat. Het mag dan ook eigenlijk geen verwondering wekken, dat de aandacht in dergelijke gevallen vaak meer is gericht op de eigen, plaatselijke, bijzondere, dan op de centrale, gemeenschappelijke doelstellingen.

Een meer projectgewijze aanpak van de problemen dient zich hier als oplossing aan, waarmee niet gezegd wil zijn, dat alle vraagstukken op een dergelijke wijze kunnen of moeten worden benaderd. Belangrijke veranderingen en investeringen zouden evenwel in toenemende mate door projectgroepen moeten worden voorbereid en uitgevoerd, al was het alleen maar om het ontstaan van fricties — en de daaruit voortvloeiende communicatieproblemen — tussen planning en uitvoering te (kunnen) voorkomen.

Menigeen in de krijgsmacht twijfelt er voorts aan of de „top” bij de benadering van de problemen wel genoeg gebruik maakt van de interdisciplinaire methode. Het belang hiervan is zeer groot, daar bij de vraagstukken van de krijgsmacht

anno 1970 niet alleen operationele, financiële, personele en materiële, maar in veel gevallen ook economische, sociologische, psychologische en/of andere factoren een rol spelen, waardoor een interdisciplinair (teamgewijs) optreden geboden is.

Het is — gelet op het bovenstaande — wellicht gewenst in de krijgsmacht eens na te gaan of het beginsel van de eenhoofdige leiding nog wel onverkort dient te worden gehandhaafd. Voorts verdient het aanbeveling te onderzoeken of de verschillende disciplines in voldoende mate in de krijgsmacht zijn vertegenwoordigd.

Personeelsverenigingen

Tenslotte: in dit artikel over communicatieproblemen in de krijgsmacht mag een visie op de functie van de verenigingen van militair personeel niet ontbreken. Deze verenigingen kunnen in de relatie tussen de leiders en de geleiden namelijk een belangrijke rol vervullen.

Zo zijn de personeelsverenigingen in beginsel geschikt om te fungeren als middel voor het tweerichtingverkeer tussen de verschillende beleidsniveaus en het personeel. Bovendien kunnen zij — als platform voor inspraak en medezeggenschap — een bijdrage leveren aan de bevordering van het democratiseringsproces in de krijgsmacht.

De betekenis van de verenigingen als communicatiemiddel is in de huidige situatie helaas slechts beperkt, aangezien de leiding van het bedrijf — evenals die van de verenigingen — zich te weinig bewust is van de mogelijkheden, die hier liggen. De weg via de verenigingen is immers kort en leent zich vaak beter dan de hiërarchieke (die uiteraard in gebruik moet blijven voor het verkeer naar de leiding toe). Het aantal tussenliggende niveaus is minimaal en de vrijheid om binnen het verband van de vereniging gedachten te lanceren is bepaald groter dan daarbuiten; een voordeel dat, naarmate het democratiseringsproces in de krijgsmacht vordert, wel zal afnemen. Zover is het echter voorlopig nog niet.

De verenigingen zijn — zoals reeds eerder werd opgemerkt — in staat het democratiseringsproces in de krijgsmacht te bevorderen. Dit houdt onder meer in, dat zij de mogelijkheid bezitten te onderzoeken in hoeverre regelingen betreffende het individuele leef- en werkklimaat (aangaande bv. voeding, kleding, huisvesting, werk-omstandigheden, enz.) plaatselijk tot stand kunnen komen door overleg tussen commandanten

en vertegenwoordigers van lokale afdelingen der verenigingen.

Zoals bekend zijn de verenigingen reeds betrokken bij de totstandkoming van collectieve regelingen, zij het, dat zulks nog is beperkt tot inspraak in rechtspositionele zaken. De vraag is of hieraan geen uitbreiding zou kunnen worden gegeven in die zin, dat bij het overleg tussen de leiding en de verenigingen ook onderwerpen aan de orde komen, die direct verband houden met het doel van de organisatie (de politiek/strategische opstelling, het plaatsings- en bezoldigingsbeleid, de handhaving en vaststelling van de krijgstucht, enz.).

Een belangrijke voorwaarde hierbij is, dat met het overleg al tijdens de zg. „planningfase” dient te worden begonnen. Het gaat immers niet aan inspraak en medezeggenschap te beperken tot het goed- of afkeuren van de door de organisatie uitgewerkte voorstellen. Er moet voldoende tijd zijn om kennis te nemen van de overwegingen en achtergronden ten einde plannen — voor zover die zich daarvoor lenen — te kunnen bestuderen en commentaren en suggesties, die uit de verenigingen komen, te verwerken.

Het spreekt voor zichzelf, dat er ten aanzien van de „inzetbaarheid” van de verenigingen van militair personeel beperkende factoren zijn. De voornaamste daarvan is wel, dat van veel verenigingen slechts het bestuur actief is. Wellicht komt hierin enige verbetering als de personeelsorgani-

saties meer bij het bedrijfsgebeuren worden betrokken en zich daarvoor verantwoordelijk gaan voelen.

Een tweede beperking is de verdeeldheid. Wij kennen in ons land verenigingen voor dienstplichtigen, korporaals, onderofficieren en officieren. Voorts is er de te onzent gebruikelijke verdeling naar confessie, en daarenboven is het personeel van de Koninklijke Marine afzonderlijk georganiseerd.

Tenslotte geldt als bezwaar, dat de verenigingen in de samenleving een te geïsoleerde positie innemen. Er is te weinig contact met andere maatschappelijke groeperingen, hetgeen conservatisme in de hand werkt. Nu er voor de verenigingen een grote taak ligt op het gebied van de democratisering is het de hoogste tijd om zowel aan de verdeeldheid als het isolement een einde te maken.

Wij besluiten dit artikel met de opmerking, dat in deze tijd, waarin de mens zich in toenemende mate realiseert een eigen verantwoordelijkheid te hebben voor het vaststellen van doelstellingen en wegen om die te bereiken, goede communicatie een onmisbare voorwaarde is om de krijgsmacht doelmatig te laten functioneren.

Het falen van het huidige communicatiesysteem heeft tot gevolg, dat de onderlinge samenhang, het onderlinge begrip en het vertrouwen verloren (dreigen te) gaan.

Meningen van anderen

Het optreden van de pantserinfanterie

In *De Militaire Spectator* 139(1970)(7)304, 330 en (8)386 schrijft Kolonel J. J. Nortier enkele zeer behartigenswaardige zaken over het optreden van de pantserinfanterie. Ik zou hierbij gaarne enkele opmerkingen willen maken.

1. Is het pantserinfanterievoertuig transportmiddel of gevechtsvoertuig?

Terecht wijst Kol. Nortier erop dat *voertuig en bemanning één gevechtsapparaat vormen*. Daarom dient de pantserinfanterie ook terdege te worden getraind in zowel het bereden als het uitgestegen gevecht (uiteraard ook in het laatste geval in zeer nauwe samenwerking met, en met steun van het voertuig). Met name voor het bereden gevecht moeten m.i. zódanige voorzieningen aan de pantservoertuigen worden getroffen dat vechten vanuit het voertuig op een veel betere wijze kan plaats vinden dan thans het geval is. Onze gevvtgn (YP408 en AMX) hebben slechts één vaste (.50) affuit. Op simpele wijze kunnen op een YP408 (over een AMX kan ik onvoldoende oordelen) zonder modificatie een of twee MAG-affuitjes worden geplaatst, zodat de MAG-schutter(s) veel beter in staat is (zijn) gericht vuur af te geven vanuit een stilstaand of rijdend voertuig. Bij 13 Painfbat GFPI zijn bij één Cie enkele van deze affuitjes met eigen middelen en bij wijze van proef aangemaakt en deze voldoen tot nu toe goed.

2. Luiken open of gesloten?

Kolonel Nortier heeft volledig gelijk als hij stelt dat op het gevechtveld de luiken gewoonlijk geopend zullen zijn. De redenen hiervoor zijn duidelijk: betere waarneming en betere mogelijkheid het vuur van de groep te benutten (extra voorzieningen aan het vtg dienen dit beter mogelijk te maken dan nu het geval is). Bovendien blijft de troep bij oefeningen veel geïnteresseerder en in werkelijkheid — naar ik aanneem — veel meer alert.

3. Lichte mitr. een keuzewapen?

Bij het uitgestegen gevecht is, volgens schr., de lichte mitrailleur een keuzewapen geworden. Ik ben dit niet helemaal met hem eens omdat juist bij uitgestegen acties de te voet voorwaarts gaande infanterie veel vuursteun nodig zal hebben. Het accurate vuur van de MAG kan hierbij — meen ik — niet worden gemist. Het ostvu van de mitr .50 (boordwapen) zal in alle gevallen moeten worden versterkt met vuur van één of meer MAG's. Dus: óf te voet de MAG meenemen, óf deze MAG benutten vanaf de voertuigaffuit (kan door één man worden bediend).

4. De bajonet

Ik wil gaarne de mening ondersteunen dat de bajonet kan verdwijnen. Dit wapen (m.i. een voortzetting van de traditie van de diverse steekwapens uit de Middeleeuwen!) heeft zijn waarde reeds lang verloren, *tenzij* het is bedoeld als intimidatiemiddel bij rellen enz.

5. Veelheid van voorschriften

Dit is n.m.m. typisch Nederlands. Willen wij niet te vaak het perfecte bereiken? Bij een painfbat is vooral behoefte aan een handzaam boekwerkje voor groeps- en pelotonscn (*zakformaat!*). Bij 13 Painfbat GFPI is een dergelijk boekje in gebruik (het zg. „Groene boekje van Bas”, naar de ontwerper, de 1e Lnt der Fuseliers Bas Paauwe) en dit voldoet zeer goed. De ouderen onder de lezers kennen mogelijk nog wel het vroeger zo bekende Amerikaanse boekje „Pointers for infantry troop leaders”. Naar mijn mening zitten de bats te springen om dergelijke handzame en handige voorschriften.

G. A. NUMAN, Luitenant-Kolonel
der Fuseliers (gsb)

Nieuwe uitgave

Thracische peltasten en hun invloed op de Griekse oorlogvoering in de oudheid, door J. G. P. Best, 150 blz., geïll. Uitgave.: Wolters-Noordhoff, Groningen, 1969. Prijs: f 28,50.

Studies m.b.t. huurlingen in het oude Griekenland schonken veelal beperkte aandacht aan de huurlingen-zeelieden en de huurlingen uit het „buitenland”. Schr. wil in zijn dissertatie met name op laatstgenoemde categorie dieper ingaan. De Thracische peltast (schilddrager) staat voor deze huurling model; tegen diens achtergrond wordt getracht zijn contact met en zijn invloed op de Griekse wereld nauwkeurig vast te stellen. Twee soorten bronnen hanterend — enerzijds literaire, anderzijds archeologische — streeft hij naar een synthese van beide categorieën. Zijn studie bestrijkt de periode tot het midden van de 4e eeuw v.C.

In het eerste hoofdstuk wordt o.a. aan de hand van vaasafbeeldingen de lezers een indruk gegeven, hoe hij zich de Thracische peltast moet voorstellen: over de linker arm een licht, bladvormig schild; meestal twee lichte speren, waarmee op afstand werd gevochten. Zijn positie ligt tussen de zwaarbewapende hopliet, en de lichtgewapende, zonder schild vechtende psylos. Vergelijkingen van prehistorische beschrijvingen enerzijds en archeologische aanduidingen uit de 5e eeuw v.C. anderzijds leveren frappante overeenkomsten op. Ook op andere gronden legt schr. verband tussen het onderhavige tijdperk en het einde van het Bronzen Tijdperk. Hij concludeert dan ook dat het bestaan van de peltasten in de 5e eeuw v.C. connecties heeft met soortgelijke krijgslieden uit vele eeuwen voordien. Als nevenconclusie stelt schr., dat de Thracische peltasten reeds ten tijde van Peisistratos (540 v.C.) als huurlingen in Athene moeten hebben gediend en niet pas in de Peloponnesische oorlog (431 - 404 v.C.). Tevens wijst hij op de opkomst van de Griekse peltasten in de Griekse koloniën aan de periferie van het Thracische beschavingsgebied.

In het tweede hoofdstuk baseert Best zijn betoog op gegevens van de invloedrijke historicus Thucydides. Aan de hand van diens beschrijvingen van verschillende slagen in de Peloponnesische oorlog behandelt hij diepgaand de tactiek der peltasten, die beoogde de vijand uit te putten, zijn gelederen open te breken, hem op de vlucht te drijven en in de achtervolging te doden. Zij legden hinderlagen op 's vijands flanken of in zijn rug; zij deden nachtaanvallen, infiltreerden m.b.v. collaborateurs steden en veroverden dan van binnenuit de stadspoorten om hoplieten en ruiters binnen te laten. Deze taken waren karakteristiek voor de peltasten. Hun verliezen bleven meestal zeer beperkt, hun „criminal and ungentlemanlike” methode van vechten was aanvankelijk geheel nieuw voor de tegenstanders. Tenslotte wijst schr. erop, dat Thucydides' kroniek aantoont dat de

goede peltasten, die Athene huurde, allen uit Thracië kwamen.

In het derde hoofdstuk constateert schr. dat omstreeks de eeuwwisseling behalve Thracische ook Griekse peltasten hun intrede deden en dat de term peltast was geëvalueerd: alle schilddragende speerwerpers en zelfs duidelijk niet-peltasten werden als peltasten aangemerkt. Op basis van dit nieuwe „begrippenstelsel” volgt schr. dan het Griekse Vreemdelingenlegioen der Tienduizend op zijn tocht door Voor-Azië. Uit Xenophons verslag concludeert hij dat de peltasten reeds aan het eind van de 5e eeuw in de vorm van een vast onderdeel in de Griekse legers waren geïntegreerd. Zij bewezen van onschatbare waarde te zijn, vooral in het bergachtige terrein waar de zware hoplieten nauwelijks uit de voeten konden. Er is voor het eerst sprake van een zeer sterke verbondenheid van (zware en lichte) wapens, van stootkracht en beweeglijkheid. De stelling, als zouden er onder Xenophon geen vérgaande vernieuwingen zijn ingevoerd, onderschrijft de auteur dan ook niet.

In het vierde hoofdstuk wordt de stelling, als zou de Athener Iphikrates de grote militaire hervormer zijn, die in het begin van de 4e eeuw v.C. de burger-hoplieten omvormde tot peltasten en hen tot doorslaggevend militair instrument maakte, aangevochten en weerlegd. Ook in dit hoofdstuk is de combinatie van archeologische en literair-historische gegevens interessant.

In het vijfde en laatste hoofdstuk gaat Best na, in hoeverre de klassieke schrijvers uit het oogpunt van de militaire theorie aandacht besteden aan de peltasten. De bevonden theoretische gegevens blijken overeen te stemmen met de conclusies die waren getrokken in de praktijk-beschrijvingen van de voorafgaande hoofdstukken. Uit een nader onderzoek in dit hoofdstuk naar de houding van de Grieken t.o.v., met name, Thracische huurlingen-peltasten blijkt, dat alle schrijvers over het algemeen in denigerende zin over hen getuigen. Tenslotte stelt schr., dat niets erop wijst dat in de 4e eeuw wezenlijke veranderingen zijn aangebracht in strijdwijze en samenstelling van de Griekse legers.

Samenvattend mogen wij zeggen dat het boek zeker ook voor een militair van professie interessant is, in de verschillende slagbeschrijvingen verrassend de geavanceerdheid in strategisch en tactisch optreden van sommige veldheren uit de oudheid tonend. Het boek is voor de oud-gymnasiasten onder de lezers bovendien een heerlijke opfrissing van hun kennis. Tenslotte één bezwaar: persoonlijk heb ik sterk het gemis gevoeld aan een kaartje, waarop de voornaamste geografische gegevens hadden kunnen worden vermeld, te meer daar schrijver zelf nogal eens uitnodigt tot „een snelle blik op de kaart” (blz. 32, 45 en 107).

J. C. M. KNOL, Maj Inf (gsb)

Uit de vakpers

Deze rubriek bevat uittreksels uit recente buitenlandse publikaties. De verantwoordelijkheid van de redactie beperkt zich tot een juiste weergave van de inhoud van de artikelen.

Wederzijdse troepenvermindering

Dit artikel, waarin nader wordt ingegaan op de veiligheidsproblematiek, is een deel van de onlangs door schr. opgestelde studie over problemen die samenhangen met een Europese veiligheidsconferentie.

Problemen van het WP

De strijdkrachten van de Sovjet-Unie die thans zijn gelegerd in Oost-Duitsland, Polen, Hongarije en sedert 1968 ook in Tsjecho-Slowakije hebben, volgens schr., een tweeledige taak. Ten eerste zijn deze troepen bestemd om op te treden als afschrikking voor, en verdediging tegen, het Westen, maar tevens spelen zij een belangrijke rol bij het handhaven van de inwendige veiligheid. Een uitgebreid netwerk van bilaterale overeenkomsten met de overige leden van het WP bestendigt voor de Sovjet-Unie deze status quo bij een eventuele formele opheffing van het WP. E.e.a. neemt echter niet weg dat de omvang van de Sovjetstrijdkrachten in Oost-Europa niet zou worden beïnvloed door een verandering van de Westelijke dreiging zoals deze reëel door de Russen wordt ervaren.

Een vermindering van de „NAVO-dreiging” — op basis van een „man-mile equivalent” — vraagt logischerwijs om een grotere vermindering van Sovjetstrijdkrachten dan van Amerikaanse strijdkrachten. In dit verband dient men zich echter te realiseren dat de bedreiging van de inwendige veiligheid slechts in een zeer beperkte mate door de NAVO wordt bepaald. Gezien de ervaringen die zijn opgedaan bij de inval in Tsjecho-Slowakije in 1968 (waarbij ca. 300.000 man plus gevechts- en logistieke steun alsmede een luchtmacht van voldoende omvang noodzakelijk waren) zal met een vermindering van Sovjetstrijdkrachten in Oost-Europa slechts aarzeland worden ingestemd. Thans bevinden zich 20 Sovjetdivisies in Oost-Duitsland, 3 in Polen, 4 in Hongarije en 5 in Tsjecho-Slowakije. Gezien het aantal nationale divisies (Oost-Duitsland en Hongarije ieder 6, Polen en Tsjecho-Slowakije elk 14) lijkt er slechts weinig ruimte voor een vermindering van de Sovjetsterkte, m.u.v. de divisies in Oost-Duitsland en Tsjecho-Slowakije. Schr. acht het mogelijk 5 sovjetdivisies en 5 nationale divisies (ca. 15% van het totaal) te demobiliseren, zonder dat de capaciteit voor het handhaven van de inwendige veiligheid beneden een voor de Sovjet-Unie aanvaardbaar niveau daalt. Schr. meent dat het goed is bij eventuele onderhandelingen van deze parameters uit te gaan.

NAVO en het militaire evenwicht

Eén van de beste niet geclassificeerde bronnen voor een vergelijking van de wederzijdse gevechtskracht is,

aldus schr., *The Military Balance 1969-1970* van het Institute for Strategic Studies in Londen. Uit deze studie blijkt dat de NAVO de sterkte van het WP zou kunnen benaderen indien voldoende tijd beschikbaar zou zijn voor mobilisatie en het aanvoeren van versterkingen o.a. vanuit Amerika. Schr. meent echter dat de geheimhouding, de grote afstand en andere mobilisatieproblemen het zg. „M-day plus”-evenwicht onzeker maken. Dit is dan ook een van de redenen waarom sommigen menen dat de tijd gedurende welke de NAVO in staat zou zijn de verdediging te voeren, beter per uur dan per kalenderblad kan worden gemeten.

Hiertegenover staat dan de mening van een andere groep, die van oordeel is dat de NAVO eenzijdig haar sterkte kan verminderen zonder het evenwicht te verstoren. Het beoordelen van het militaire evenwicht is een buitengewoon gecompliceerde aangelegenheid, die wordt bemoeilijkt door een groot aantal onzekerheden en niet te kwantificeren zaken. Deze spelen een grote rol en maken het beantwoorden van een groot aantal vragen tot een moeilijke operatie; vragen zoals:

— op welke wijze wordt bv. de interactie tussen het optreden in de lucht en het optreden te land beoordeeld?

— welke waarden hebben de gegevens van vergelijkbare vuurkracht bij geheel verschillende organisatie en tactiek?

— hoe staat het met factoren zoals leiderschap, geoefendheid, moreel e.d.?

Ook het vermogen kernwapens in te zetten verhoogt het aantal onzekerheden. Gezien dit grote aantal vraagpunten zou men, aldus schr., tot de conclusie kunnen komen, dat de extremisten aan beide zijden ongelijk hebben. Ieder die wil bewijzen dat geen inspanning nodig is voor conventionele strijdkrachten, omdat in een conflict kernwapens zullen worden gebruikt, kan cijfers en getallen vinden die deze beweringen ondersteunen. Maar ook omgekeerd kunnen degenen die beweren, dat het conventionele evenwicht zodanig is dat het gevaar van het vertrouwen op kernwapens volledig overbodig is of vermindering van de huidige sterkte acceptabel is, het nodige cijfermateriaal op tafel leggen. Volgens schr. is hier dan ook geen sprake van een actuele militaire Oost-Westinteractie, doch veel meer van een politieke interactie van twee concepties die beide een conservatieve inslag hebben. Schr. meent dat op dit punt door de ministers van defensie van de NAVO-lidstaten een weloverwogen standpunt wordt ingenomen, nl. dat de huidige krachtsverhouding juist in staat is een geloofwaardige afschrikking te bewerkstelligen. Dit evenwicht dient in afwachting van „mutual force reductions balanced in scope and timing” gehandhaafd te blijven.

Vervolgens wijst schr. op het feit dat zowel degenen

die deze bewering te pessimistisch vinden als ook diegenen die deze uitspraak te optimistisch vinden, langs tegenovergestelde weg op hetzelfde punt uitkomen, nl. het eenzijdig verminderen van de NAVO-sterkte. Deze kritiek wordt nog gesteund door een grote groep die in het geheel geen bedreiging door het WP ziet en meent dat een uit Europa terughalen van Amerikaanse troepen geen verdere consequenties m.b.t. evenwicht en veiligheid zal hebben. Schr. meent echter dat dit een te simpele voorstelling van zaken is. De tegenstrijdige belangen van de SU en de VS m.b.t. de toekomst van Duitsland bestaan nog steeds. Hij is dan ook van oordeel dat het Oostblok bereid is de huidige status quo te aanvaarden omdat door de aanwezigheid van Amerikaanse troepen in Europa het veranderen van het evenwicht een te groot risico oplevert. Een vermindering van dit risico zou, aldus schr., bij het Kremlin het verlangen kunnen doen ontstaan acties te ondernemen „of a very destabilizing kind”. Een directe militaire agressie buiten beschouwing latend, acht schr. het ontstaan van een situatie zoals in Finland zeer goed mogelijk. Een dergelijke situatie is gezien Amerika's belang in een Europese veiligheid niet acceptabel. Ook maakt hij bezwaar tegen de bewering van senator Mansfield dat 250 miljoen Europeanen in staat zouden zijn een effectieve verdediging op te bouwen tegen 200 miljoen Russen. Schr. ziet op dit punt dan ook meer problemen dan genoemde senator. Hij meent dat o.a. op het gebied van een Europees inkomsten- en uitgavenbeleid Europa eerst aan het begin staat van een Europese eenwording. Bovendien heeft Europa onvoldoende nucleaire macht om het tegen staten met een „thermonuclear super-power” op te nemen. In deze situatie zal, mede als gevolg van het non-proliferatieverdrag, niet snel wijziging kunnen worden gebracht. Daarenboven zouden de Europeanen hun defensie-inspanning moeten verdrievoudigen — tot meer dan 12% van het nationale bruto-inkomen — om maar enigszins met de SU te kunnen concurreren. Tenslotte zou een dergelijk „fortress Europe” een fatale invloed kunnen hebben op het verminderen van de spanning tussen Oost en West. Overigens zou een werkelijke en zinvolle bijdrage tot de versterking van de Europese defensie voornamelijk moeten komen van West-Duitsland, hetgeen beslist provocerend zou werken op het WP. Schr. is dan ook van oordeel dat door „a partial but substantial American withdrawal” het bestaande militaire evenwicht ernstig zou worden verstoord, waardoor het gehele Westeuropese veiligheidssysteem zou worden verzwakt.

Verdeling van de lasten binnen de NAVO

In dit deel van zijn studie stelt schr., gebaseerd op uitgebreid cijfermateriaal, dat, mede gezien het gemiddelde inkomen per hoofd in Amerika, de grote financiële bijdrage van de VS niet abnormaal kan worden genoemd. Wel adviseert hij ernstig rekening te houden met het Amerikaanse verlangen grote hoeveelheden troepen uit Europa terug te trekken. Een voortzetting van de thans in gang gezette verhoogde Europese inspanning dient dan ook te worden gehandhaafd, mede om het Nixon mogelijk te maken zijn politiek „of holding the line” voort te zetten. Overigens is schr. van oordeel dat de budgettaire besparingen als gevolg van het terughalen van Amerikaanse troepen

uit Europa klein zullen zijn vergeleken met het terugbrengen van de Amerikaanse inspanning in Vietnam. Tot slot van dit hoofdstuk bepleit hij nogmaals het handhaven van het huidige militaire evenwicht. Een aangepaste verdeling van de lasten zou in belangrijke mate hiertoe kunnen bijdragen.

Mogelijkheden tot het verminderen van de sterkte

Schr. is van oordeel dat op dit punt, sinds de beslissing van de NAVO-ministers in 1968, de mogelijkheden van „mutual force reductions” te onderzoeken, grote vorderingen zijn gemaakt. Alhoewel uiteraard nog lang niet alle vragen en problemen zijn opgelost, acht hij de gevolgde methode van systematische analyses een goede aanzet voor een oplossing van het probleem. Uitgaande van het feit dat het huidige nucleaire evenwicht als een adequate deterrent functioneert ontwikkelt hij een plan om de sterkte te verminderen, dat in vier fasen verloopt.

Fase 1

In deze eerste fase zou de sterkte van de Amerikaanse troepen in West-Europa (thans ca. 300.000 man) met maximaal 10% moeten worden verminderd. Deze „pump priming”-vermindering zou o.a. kunnen dienen om, bij het begin van eventuele onderhandelingen, de goede bedoelingen van de NAVO te demonstreren. De Westeuropese landen zouden dan hun strijdkrachten zowel voor wat betreft kwaliteit als kwantiteit op het huidige niveau moeten handhaven. Op deze wijze zou tevens worden bijgedragen aan de zg. „burden sharing” binnen de NAVO.

Fase 2

In deze fase zou een vermindering van 10% van de NAVO- en WP-sterkte moeten worden nagestreefd. Deze vermindering van landstrijdkrachten zou v.w.b. het WP moeten worden gerealiseerd in Oost-Duitsland, Polen en Tsjecho-Slowakije en m.b.t. de NAVO in West-Duitsland en in de Beneluxlanden. De NAVO-vermindering zou hoofdzakelijk moeten worden gezocht bij de Westeuropese troepencontingenten. Verificatie zou aanvankelijk op eenvoudige wijze moeten geschieden door uitwisseling van „certifications of actions” die in eerste instantie op hun juistheid zouden moeten worden gecontroleerd door de nationale inlichtingendiensten. Verdere uitbreiding van deze verificatie zou in bilaterale overeenkomsten dienen te worden geregeld. Voor het uitvoeren van deze tweede fase acht schrijver een 1-jaarsprogramma noodzakelijk.

Fase 3

Nadat de troepenvermindering in fase 2 volledig is uitgevoerd kan pas een aanvang worden gemaakt met de in fase 3 voorgestelde vermindering. De bedoeling van fase 3 zou, aldus schr., „an additional 15 percent reduction” van de parate landstrijdkrachten van het WP en de NAVO moeten zijn. Hierbij dienen dan de Sovjet- en de VS-strijdkrachten te worden begrepen. Uitgaande van de cijfers van het Institute for Strategic Studies zou dit voor de NAVO een vermindering van 243.000 man (waarvan ca. 1/3 Amerikaanse troepen) betekenen; voor het WP zou de reducering 271.000 man (waarvan ongeveer de helft Sovjettroepen) bedragen. Alhoewel dit voorstel de indruk kan wekken te symmetrisch te

zijn, is schr. voorstander ervan dit risico te dragen en de „asymetric question” tot de vierde fase uit te stellen.

Fase 4

Deze vierde fase volgt op de derde fase. Voor de uitvoering ervan acht schr. een 2-jarenprogramma noodzakelijk. Hij meent dat, afhankelijk van het politieke klimaat, de sterkte in fase 4 zodanig moet worden teruggebracht, dat de sterkte niet hoger is dan 1/3 van de sterkte aan het einde van fase 3. In de vierde fase zouden niet uitsluitend de landstrijdkrachten, maar ook de zee- en luchtmacht moeten worden verminderd. Een en ander betekent dat beide zijden zich opnieuw zouden dienen te beraden op de te volgen strategie en op taak en dislokatie van de resterende strijdkrachten. Zo zou bv. voor wat betreft de NAVO meer aandacht moeten worden besteed aan zowel een uitbreiding van de „mobile counterattaching forces”, aangevuld met lichte en goedkope „forward defence units”, als mobilisabele reserves. Volgens schr. zou een dergelijke herstructurering van de NAVO-strijdkrachten binnen de huidige strategische conceptie zeer goed mogelijk zijn.

De problemen van deze wederzijdse troepenvermindering zouden kunnen worden besproken op een Europese veiligheidsconferentie. Schr. meent echter dat dit slechts één van de bestaande mogelijkheden is. Het doen van voorbereidende onderzoeken door één of meer individuele lidstaten van de NAVO acht hij een betere benadering van het probleem. Bovendien zou de Secretaris-Generaal van de NAVO, Manlio Brosio — een diplomaat met een zeer grote ervaring — kunnen worden gemachtigd contact op te nemen met zijn tegenpartij van het WP. Dat bij deze onderhandelingen zowel aan de zijde van de NAVO als aan de zijde van het WP moeilijkheden zullen ontstaan wordt door schr. geenszins ontkend. Het zoeken naar wegen om bij vermindering van de troepensterkte het militaire evenwicht, dat het fundament is voor het politieke evenwicht, te bewaren is echter in het belang van zowel Amerika als West-Europa.

„Mutual force reductions”, door T. W. Stanley, in „Survival”, mei 1970

J. P. H. VAN VALDEREN, Maj Cav (gsb)

De problematiek van de „eenhoofdige leiding” in de Sovjet-strijdkrachten

De laatste tijd is veel geschreven over de Sovjetsoldaat, zijn moreel, mentaliteit en uitrusting, alsmede de uitstekende wijze waarop hij wordt geleid. Er is weinig reden om te twijfelen aan de slagkracht van de Sovjet-strijdkrachten. Men mag niet uit het oog verliezen, dat van de zijde van de SU niets wordt nagelaten dit beeld ten toon te spreiden en de „onoverwinnelijkheid” van de Sovjetstrijdkrachten te demonstreren. Er zijn echter aanwijzingen dat de militaire leiding ook haar problemen heeft.

Schr. onderwerpt één van die problemen aan een nader onderzoek en wel dat van de eenhoofdige leiding (Russ.: edinonatschalie). Deze eenhoofdige leiding is, aldus het Sovjet militaire-woordenboek, de doelmatigste wijze van leiding geven, waardoor eenheid en flexibiliteit bij

de aanvoering van de troepen worden bewerkstelligd, de zelfstandigheid van de commandant bij zijn besluitvorming wordt bereikt en de verantwoordelijkheid van de commandant voor gevechts- en politieke opleiding, opvoeding en discipline van de hem toevertrouwde troepen worden gewaarborgd. Dit principe van de *eenhoofdige leiding* staat sedert het bestaan van de Sovjet-russische strijdkrachten in voortdurende *tegenstelling* tot het beginsel van de volledige *gelijkgerichtigheid* van *militaire én politieke* (tweeledige) leiding.

Schr. gaat vervolgens uitvoerig in op de ontwikkeling van deze tegenstelling; hij toont aan hoe tussen 1917 en 1957 beurtelings het ene en het andere standpunt een sterker accent kreeg. Naarmate de militaire noodzaak zulks meer vereiste kwam het politieke aspect meer op de achtergrond. Zodra de afhankelijkheid van de militaire vakman minder dringend bleek kwam het tweeledige principe weer meer naar voren.

Nadat Zjoekof in 1957 van zijn functie als minister van defensie was ontheven, is men begonnen de scheiding tussen militaire en politieke leiding binnen de strijdkrachten op te heffen door de nieuw aan te stellen officieren *een tweeledige opleiding* te geven: militair en politiek. Zij konden dan naar behoefte worden tewerkgesteld als troepencommandant of als politiek officier/plaatsvervangend commandant. Door deze nieuwe vorm van eenhoofdige leiding moest het oude spanningsveld tussen officieren en politieke leiders binnen de strijdkrachten worden opgeheven. De commandant wordt nu door de politieke officier (tevens zijn plaatsvervanger) terzijde gestaan. In de praktijk blijkt deze combinatie echter grote problemen op te leveren. De commandant is niet alleen verantwoordelijk voor de gevechtsopleiding van de troepen, maar ook voor de politieke opvoeding en scholing. Daarin ligt de kern van de talrijke spanningen tussen hem en zijn met de politieke opleiding belaste plaatsvervanger.

Voor de verwezenlijking van de politieke opleiding wordt beschikt over het partijpolitieke apparaat, de partij-organisatie en de communistische jeugdorganisatie (Komsomol). De partij-organisaties liggen als een net over de militaire hiërarchie, van het hoogste tot het laagste niveau. Hun taak is het de doorwerking van de wil van de hoogste partijleiding te garanderen bij allen, die deel van de strijdkrachten uitmaken en voorts een feilloos controlesysteem op alle niveaus tot stand te brengen.

De problemen die dit systeem oplevert zijn niet gering. Ten einde de nodige resultaten van politieke opleiding en opvoeding bij de eenheid te kunnen boeken, moet een groot deel van de beschikbare oefentijd aan deze opleiding worden besteed. Beperking hiervan zou niet zonder gevaar zijn, omdat de met deze opleiding belaste officier — zowel uit eigen- als uit partijbelang — er steeds op bedacht is zijn „branche” met voorrang behandeld te zien, te meer omdat de politieke officier in zijn systeem zijn eigen (functionele) rapportage lijn heeft. De beoordeling van officieren vindt plaats in samenwerking met de (politieke) plaatsvervanger en de organen van partij en Komsomol. Politieke aspecten tellen in deze beoordeling zwaarder dan vaktechnische. Door de Contra-Inlichtingendienst zijn bovendien (anonieme) informanten aangewezen, die rapporteren over de stemming onder de troep, de instelling t.o.v. de politieke scholing en de werkzaamheid in dezen van com-

mandanten en officieren. Tenslotte zijn er nog de — overigens uit partijleden bestaande — gekozen commissies, die de commandant, ten overstaan van zijn eenheid, verantwoording kunnen vragen over zijn werkzaamheden op het gebied van voeding, kleding, legering enz. Het uiten van „zelfkritiek” door de commandant is daarbij niet ongewoon.

Zo draagt weliswaar de Russische militaire leider de verantwoordelijkheid voor zijn eenheid, maar hij wordt voortdurend geconfronteerd met de overdreven en tijdrovende eisen van de partij, die door haar politieke officieren en organisaties over de mogelijkheden tot controle en rapportage beschikt. Het systeem berust op de opvatting, dat met een harde opvoeding tot klassestrijd de strijdkrachten het juiste moreel verkrijgen, dat hen onoverwinnelijk maakt.

Voorbijgezien wordt aan het feit, dat de noodzaak tot een dergelijke overdreven politieke opleiding de zwakte van deze maatschappijvorm blootlegt. Dat politieke ongeïnteresseerdheid de verdenking op zich laadt van contrarevolutionaire gedachten, duidt op een ernstige zwakte van het politieke systeem en — gelet op de wijze waarop zulks in de strijdkrachten doorwerkt — op een ernstige zwakte van die krijgsmacht.

„Die Problematik der Einzelleitung als Prinzip der sovjetischen militärischen Führung”, door Oberstlt. i.G. E. Sobik, in „Allgemeine Schweizerische Militär Zeitschrift”, juni 1970 W. VAN DER HORST, Maj Inf (gsb)

Militaire hulp aan de burgergemeenschap in Schotland

De terugkeer van het Britse leger van overzeese bases naar het moederland geeft volgens schr. aanleiding tot bezorgdheid. De geschiedenis leert, dat een beroepsleger bij voortdurend verblijf in eigen land niet populair is. Indien het leger in Groot-Brittannië geen nuttige en interessante dingen te doen krijgt zal het militaire beroep degraderen.

Genisten hebben als onderdeel van hun training reeds gedurende jaren civiele taken uitgevoerd. Het probleem is nu, voldoende projecten te vinden voor het gestegen aantal genie-eenheden en bovendien taken te vinden voor eenheden van andere wapens waarvoor minder technische vaardigheid nodig is.

Het gaat er in de eerste plaats om een groot aantal projecten te verzamelen die in het kader van de training in aanmerking komen om door militaire eenheden te worden uitgevoerd. Hiertoe is een adviescollege ingesteld, waarin behalve de onderstaatssecretaris voor Schotland en de Commanderende Generaal een groot aantal autoriteiten uit overheidsdiensten, de vakbeweging en werkgeversorganisaties zitting heeft genomen. Het resultaat waren ca. 300 verzoeken voor uitvoering van werkzaamheden.

Door een team van 2 militairen zijn al deze verzoeken ter plaatse nagegaan. Indien de taak uitvoerbaar en eenvoudig was, werd direct een plan gemaakt en vastgesteld welke middelen ervoor nodig waren. Indien het een grote taak bleek te zijn, werd een beroep gedaan op de staf van een geniebataljon of geniebrigade voor het uitvoeren van een gedetailleerde verkenning en het opmaken van een plan. De volgende stap was bij de een-

heden na te gaan wat voor soort werkzaamheden zouden passen in het trainingsprogramma van het komende jaar. Ook de vrijwillige reserve-eenheden kwamen in aanmerking, met name voor het uitvoeren van werkzaamheden tijdens de weekeinden en het jaarlijkse zomerkamp.

Indien een project geschikt werd geacht voor een bepaalde militaire eenheid, werd het plan ter bestudering aan de sponsor van het project aangeboden. In een vergadering van alle civiele belanghebbenden, de ontwerper van het plan, de commandant van de eenheid die het project zou uitvoeren en de secretaris van de Commanderende Generaal, werd vervolgens getracht de uitvoering van het project mogelijk te maken.

Voor de financiering van een project werden vier afzonderlijke facetten bezien.

1. *Verplaatsingen.* In de meeste gevallen, waarbij het werk ten behoeve van overheidsinstanties werd uitgevoerd, betekende dit een goede training en een waardevolle dienst voor de gemeenschap. Hierbij werden de kosten voor het verplaatsen van de eenheid naar de bouwplaats door de sponsor gedragen.

2. *Accommodatie.* In verband met de zo vaak in Schotland voorkomende natte weersomstandigheden was het veelal gewenst dat de troepen werden ondergebracht in scholen, schuren of andere droge gebouwen in plaats van tenten. De rekeningen voor huur, verwarming en verlichting alsmede de telefoonrekening dienden door de sponsor te worden betaald.

3. *Verwerkte materialen.* Bij werk voor overheidsinstanties was het regel dat deze zorgden voor bestelling en aflevering op de bouwplaats, waardoor er aan militaire zijde weinig inzicht bestond in de kosten van een project. In andere gevallen werden de bestellingen door de militaire eenheid gedaan en de rekeningen doorgegeven aan de sponsor. In beide gevallen liep de betaling dus buiten de militaire instanties om.

4. *Extra financiële bijdrage aan legerfondsen.* De oefenwaarde van de taak werd afgewogen tegen het nut dat de sponsor en de gemeenschap ervan hadden, en wel in relatie tot de geschatte kostprijs bij uitvoering door het bedrijfsleven. De sponsor werd gevraagd een extra bedrag van ongeveer 5% van deze geschatte kostprijs aan het leger over te maken.

Na regeling van de financiën moest overeenstemming worden bereikt met de werkgevers en de vakverenigingen en de sponsor moest de overeenkomst tekenen.

Contacten met werkgevers en vakverenigingen vonden bij voorkeur op het hoogste niveau plaats. Er werden vrijwel geen moeilijkheden ondervonden, vooral niet omdat het meestal werkzaamheden betrof die, bij niet-uitvoering door het leger, om diverse redenen in het geheel niet tot uitvoering zouden zijn gekomen. Mede van invloed was de goodwill die de genie had, o.m. vanwege haar inspanning bij een recente orkaan.

Tijdens de drie jaren van 1966 tot 1969 kwamen 150 projecten tot uitvoering, variërend van strips voor lichte vliegtuigen, wegen en parkeerplaatsen, tot een volledig watervoorzieningsstelsel en de bouw van vakantiehuisjes.

„Military aid to the civil community in Scotland”, door Col. J. E. Weller R.E., in „The Royal Engineers Journal”, juni 1970 C. H. VAN MEYGAARD, Lkol Gn

Liberalisatie in Rusland in de toekomst

Sedert de dood van Stalin wordt veel gesproken over liberalisatie in de SU. Zelfs indien er iets van die aard gaande is, is het nog geenszins zeker dat dit een vrede-lievender houding van de Sovjetregering tot gevolg zal hebben.

Het verlangen naar vrijheid is in de verschillende landen niet gelijk. Ook het begrip vrijheid heeft niet overal dezelfde betekenis. Liberalisme, democratie en nationalisme hebben evenwel een gemeenschappelijke basis: de overneming van de macht door de middenklasse. Het bestaan van een land is niet uitsluitend gebaseerd op wetten, noch op verstand alleen. Ook het bewustzijn en de gevoelens van de bevolking zijn van grote betekenis. Abstracte ideeën over gelijkheid en broederschap zijn in strijd met de natuurwetten van ongelijkheid en individualiteit.

In de Sovjet-Unie worden de verschillende nationaliteiten bijeengehouden door:

- het marxisme (opgelegd met geweld), ondanks het feit, dat de oorspronkelijk verkondigde gelijkheid plaats heeft gemaakt voor een klassemaatschappij;
- het gebruik van een gemeenschappelijke taal;
- het koppelen van de universele boodschap van het communisme aan het Russische nationalisme.

De belangrijkste vraag is, of de Sovjet-Unie de Westerse ideeën over vrijheid zal accepteren. Nationalisme staat in het algemeen de ontwikkeling van het vrijheidsgevoel niet in de weg. De Sovjets verstaan onder „vrijheid” echter het recht van de regering om politieke beslissingen te nemen en het recht aan andere landen het communistische systeem op te leggen. Het woord „vrede” betekent voor de Sovjets de situatie, waarbij in alle landen het communisme als staatsvorm is aanvaard. De Sovjet-Unie zal ernaar blijven streven het huidige nucleaire evenwicht, vroeg of laat, te verstoren. De huidige evenwichtstoestand geeft de twee supermachten in feite slechts de mogelijkheid elkaar indirect te bestrijden. Terwijl de Sovjet-Unie het overleg met Amerika voortzet, probeert zij op alle mogelijke manieren het evenwicht te verstoren, o.m. door:

- uitbreiding van het nucleaire-wapenarsenaal;
- verbetering van de raketssystemen;
- ontwikkeling van antiraketsystemen.

Het huidige evenwicht heeft tot gevolg, dat de belangstelling in het Westen voor de conventionele middelen geringer wordt. De Sovjet-Unie houdt haar conventionele strijdkrachten echter „up to date”. Ook het niet-verspreidingsverdrag van kernwapens is een van de methoden, die door de Sovjet-Unie worden gebruikt om het risico van een nucleaire oorlog af te weren.

Oost-Duitsland, waar 22 Sovjetdivisies zijn gelegerd, vormt een uitstekende uitgangspunt voor een conventionele oorlog met het Westen. De Russische divisies zijn volledig paraat en kunnen onmiddellijk een aanval inzetten. In verband hiermee is het onbegrijpelijk, dat er politici zijn, die terugtrekking eisen van de Amerikaanse strijdkrachten uit West-Duitsland en tevens vermindering van de troepensterkte van de andere bondgenoten propageren. Een Russische aanval op West-Duitsland zal erop zijn gericht de Rijn te be-

reiken voordat de NAVO-strijdkrachten effectief tegenstand kunnen bieden. Het Duitse wegennet zal deze operatie vergemakkelijken. Ook de grote vliegvelden langs de Rijn zullen een verticale omvatting vereenvoudigen en de luchtlandingstroepen in staat stellen snel de bruggen over de Rijn in bezit te nemen, waarmee het lot van West-Duitsland is bezegeld. Het recente voorbeeld van Tsjecho-Slowakije toont aan, dat — ondanks moderne waarnemingssystemen — verrassingsaanvallen heel goed mogelijk zijn.

Zal de Sovjet-Unie ooit haar streven naar de wereldheerschappij willen opgeven voor verbetering van de sociale omstandigheden in Rusland? Hierover zal ongetwijfeld in het Kremlin altijd verschil van mening blijven bestaan. De welvaart in West-Europa bewijst de onjuistheid van de marxistische theorieën, en het nationalisme in de satellietstaten en het geschil met China zijn eveneens factoren, die de verbreiding van de communistische overheersing in de weg staan. Daarom is het te verwachten, dat de Sovjetleiders hun krachten voorshands zullen richten tegen het welvarende West-Duitsland en tegen de nucleaire macht van de VS.

De politiek van de Sovjet-Unie zal onvermijdelijk leiden tot het gebruik van geweld en zelfs in een liberaler Rusland zullen de extremisten, evenals tot nu toe, steeds de gematigden overvleugelen.

„Die Liberalisierung der Sowjetunion der Zukunft”, door A. Reinicke, Oberst. a. D., in „Revue Militaire Générale”, juni 1970

J. MEULDIJK, Lkol Inf

Laos en de nasleep van Vietnam

De oorlog in Laos wordt meestal genegeerd, maar hij eist veel mensenlevens. De regeringstroepen ter sterkte van 60.000 man staan tegenover een vijandelijke strijdmacht van 90.000 man, waarvan 40.000 behoren tot de Pathet Lao en 50.000 tot het leger van Noord-Vietnam. Laos heeft ongeveer 3 miljoen inwoners en is een arm land, waar erbarmelijke toestanden heersen; het ontvangt slechts steun van Amerika. Het is nu al 25 jaar lang tegen zijn zin verwickeld in de strijd om Vietnam. Eind augustus 1969 heeft het Koninklijke Laotiaanse leger, met hulp van Thailand en versterkt met speciale troepen onder Amerikaanse leiding een groot offensief ontketend, waarbij Amerikaanse reuzenbommenwerpers enorme bombardementen uitvoerden. Diplomatiek gezien had dit offensief tot doel de krachtsverhoudingen weer in evenwicht te brengen en daardoor bij de komende vredesonderhandelingen in Indo-China een overheersende positie van de Pathet Lao en zijn Noord-vietnamese bondgenoten te nivelleren. De militaire doelen waren:

1. het weer in bezit nemen van de „Vlakte der Krui-ken”;
2. het afsluiten van de Ho-Tsji-Minhroute, om het vervoer van mensen en materieel van Noord- naar Zuid-Vietnam te stoppen.

De regeringstroepen heroverden 2/3 van het gebied, dat de opstandelingen hadden bezet, maar tegen het einde van 1969 werden de communisten, voorzien van nieuwe wapens zoals tanks en raketwerpers, sterker.

Sedert het einde van de Tweede Wereldoorlog hebben

zich in Laos de volgende ontwikkelingen voorgedaan.

1945. De Democratische Republiek Vietnam uitgeroept. Begin van de strijd in dit land. In Laos neemt de Nationale Beweging „Vrij Laos” de macht in handen.

1946. Herbezetting van Laos door de Franse strijdkrachten. Bevolking verdeeld in 3 stromingen:

- a. de Rechtsen onder prins Boen Oem, die de Franse politiek steunen;
- b. de Neutralen onder prins Soevanna Phoema, die de onafhankelijkheid trachten te verkrijgen door onderhandelingen met Frankrijk;
- c. de Communisten, geleid door prins Soepphanovong, geallieerd met Noord-Vietnam.

1949. Ineenstorting van de Nationale Groep „Vrij Laos”. Soevanna Phoema aan de macht in de hoofdstad Vientiane. Soepphanovong naar Ho Tsji Minh.

1950. Soepphanovong richt de Pathet Lao (Vaderland Laos) op in het Noorden van Laos.

1954. Noordvietnamese troepen vallen Laos binnen ter ondersteuning van de Pathet Lao. De Franse troepen verslagen bij Dien Bien Phoe. Conferentie van Genève met waarnemers van de VS, Groot-Brittannië, Rusland en communistisch China. Erkenning van de Pathet Lao (in Noord-Laos). Oprichting van de SEATO.

1957. Hereniging van Laos. Eerste coalitieregering, geleid door Soevanna Phoema en Soepphanovong.

1958. De Neutralisten bij de verkiezingen verslagen door de Rechtsen. Soevanna Phoema doet afstand van de regering. Soepphanovong gevangen gezet. De Rechtsen vormen een regering en zoeken steun bij de onder Amerikaanse invloed staande SEATO.

1960. Soephanovong ontsnapt uit de gevangenis en voegt zich bij de troepen van de Pathet Lao, die opnieuw militaire successen behalen. De Neutralisten plegen een staatsgreep en brengen prins Soevanna Phoema weer aan het bewind. De Rechtsen krijgen steun van Thailand en van de VS, bezetten Vientiane en maken zich meester van de macht. Soevanna Phoema vlucht naar Cambodja, waar prins Sihanok een neutralistische politiek voert.

1961. De Pathet Lao ontvangt krachtig steun van Rood-China en van Noord-Vietnam en boekt opnieuw militaire successen. Ook de Neutralisten versterken hun posities en ontvangen daarbij steun van Rusland. Tweede Conferentie van Genève, waaraan alle grote mogendheden en de Zuidoostaziatische staten deelnemen. Neutraliteitsverklaring voor Laos. Vorming van een driepartijregering met Soevanna Phoema als staatshoofd en 2 vice-presidenten.

1963. De coalitie valt uiteen. De strijd ontbrandt opnieuw in alle hevigheid.

1964. Soevanna Phoema blijft met Amerikaanse steun aan de regering en geeft zijn onafhankelijkheidsstreven op. De Noordelijken krijgen alle steun van Rusland en Rood-China. Van nu af bestaat Laos uit twee sterk contrasterende delen.

1965. Eerste Amerikaanse bombardementen van Noord-Vietnam. Soevanna Phoema probeert ten koste van alles het misnoegen van de „Chinese Draak” te voorkomen en ontkent de interventie van Noordvietnamese troepen in Laos. Thailand maakt de communistische infiltraties in het noordoosten van zijn land wereldkundig.

1966. De Amerikanen verhogen hun oorlogsinspanning in Laos en voeren per dag 100 bombardementen uit

tegen de Pathet Lao, de Noordvietnamezen en de Ho-Tsji-Minhroute.

1969. Communistisch China, de SU, de VS en Noord-Vietnam sturen ambassadeurs naar Vientiane.

Het is duidelijk, dat de situatie in Laos onlosmakelijk is verbonden aan de gebeurtenissen in Vietnam. Noord-Vietnam zal zijn troepen niet terugtrekken, zolang het gebruik moet maken van de Ho-Tsji-Minhroute en zolang de Pathet Lao niet is vertegenwoordigd in de regering te Vientiane. Soevanna Phoema verklaarde onlangs, dat slechts neutralisatie van Laos, Cambodja en Vietnam de vrede in dit gebied zou kunnen garanderen.

„Le Laos et l'après-Vietnam”, door R. P. Trivière, in „Revue Militaire Générale”, juni 1970

G. J. BIJLSMA, Lkol Inf

Luchtsteun aan grondstrijdkrachten aan het einde van de jaren '70

Schr. beoogt in zijn artikel aan te tonen dat het nodig is onze inzichten t.a.v. het onderwerp anders te accentueren. Een aantal, wat meer academische, bijzaken wordt eerst in beschouwing genomen. De drie krijgsmachtdelen zijn in de Britse defensieorganisatie gelijkwaardig. Alle van belang zijnde operationele beslissingen komen in gezamenlijk overleg tot stand. Desondanks veroorzaakt het begrip „support”, vooral bij de RAF, bepaalde gevoeligheden, die ten onrechte onze inzichten in het verlenen van luchtsteun beïnvloeden.

Deze gevoeligheid speelt ook een rol bij het vraagstuk van „command and control”. Bij de tactische luchstrijdkrachten dienen deze te worden uitgeoefend op het hoogste niveau dat nog effectief in staat is deze functie uit te oefenen (in Europa: legergroep/tactische-luchtmachtniveau). De toewijzing van de beschikbare middelen voor verkenning, nabijsteun, interdictie en „counter-air” geschiedt in gezamenlijk overleg tussen de commandanten van de land- en van de luchstrijdkrachten. Volgens schr. is het wel of niet aan de landmachtcommandant ondergeschikt zijn van de luchtmachtcommandant niet van invloed op de noodzaak de beschikbare middelen over de verschillende taken te verdelen. Evenmin zou hierdoor plotseling meer luchtsteun voor het leger beschikbaar komen. De gezamenlijke staven zullen ook dán, in overleg met elkaar, wederzijds aanvaardbare prioriteiten moeten vaststellen.

Schr. beperkt zich vervolgens tot het verlenen van luchtsteun bij de NAVO en in het bijzonder in Centraal-Europa. Aangenomen kan worden dat aan het einde van de jaren '70 de politieke en militaire toestand in Europa niet wezenlijk zullen zijn gewijzigd. De NAVO-strijdkrachten zullen in eerste instantie de opdracht hebben agressie met conventionele middelen te weerstaan. Op het Europese continent zal de sterkte van de VS-strijdkrachten zijn verminderd. Dit zal niet zijn gecompenseerd door een vermindering van de Sovjetstrijdkrachten. Wel kan worden verwacht dat binnen de RAF het aantal toestellen, dat beschikbaar is voor de tactische luchtmacht, zal zijn toegenomen. Van groter belang is echter dat de „survivability” van de tactische middelen belangrijk zal zijn toegenomen

aangezien zij niet meer afhankelijk zullen zijn van betonnen landingsbanen maar vanaf geïmproviseerde velden zullen kunnen opereren.

Hoe echter de beschikbare middelen over de verschillende taken te verdelen ten einde de landmacht optimaal te steunen? Controle, verbindingen en reactietijd en de mate van zekerheid het doel te kunnen treffen, spelen hierbij een rol maar beïnvloeden elkaar ook onderling. Hierbij is de reactietijd voor de grondstrijdkrachten de doorslaggevende factor. Kan deze worden verminderd, door de „tasking” bij het verlenen van nabijsteun op zo laag mogelijk niveau (brigadeniveau) te doen plaatsvinden? Zeer waarschijnlijk kan aan het einde van de jaren '70 over een standaardbewapening worden beschikt waarmee vrijwel elk doel effectief kan worden aangevallen. Schr. acht het echter ondoenlijk officieren van de brigadestaf hiervoor op te leiden. Om steunverlenende vliegtuigen naar behoren te „tasken” dient men te beschikken over een grote persoonlijke vliegervaring. Wel moet het mogelijk zijn een aantal mobiele „tasking teams” met de nodige verbindingsmiddelen (bv. twee per legerkorps) te formeren, die naar behoefte per heli naar elke brigade kunnen worden gedirigeerd. Zo nodig moet het mogelijk zijn meer teams in een bepaald legerkorpsvak te concentreren, indien de tactische situatie dat vraagt.

In de eerste fase van een oorlog in Europa zal het primair gaan om het winnen van tijd in ruil voor zo min mogelijk terrein. Hoe kunnen de NAVO-luchtmachtstrijdkrachten de landstrijdkrachten in deze fase het beste steunen? Het verkrijgen van luchtoverwicht — het klassieke antwoord — is eerder een kwestie van jaren dan van dagen. Het is duidelijk dat het ondoelmatig is te trachten een algemeen luchtoverwicht te bevechten, rekening houdend met de gegeven krachtsverhouding en de korte beschikbare tijd. Het is in dit kader dat onze huidige inzichten dienen te worden herzien.

Het eerste beginsel dient te zijn dat elke sortie moet worden beoordeeld naar de waarde ervan voor de landmacht in de gegeven tijd. De toepassing van dit beginsel zal aanleiding zijn een groter deel van de beschikbare middelen voor nabijsteun te bestemmen ten koste van „counter-air” en interdicatie.

Als tweede beginsel wordt voorgesteld het aantal sorties „counter-air” tot een minimum te beperken. Het moet nog juist mogelijk zijn met de eigen luchtmachtstrijdkrachten op te treden.

Ten derde dient men meer selectief te zijn, d.w.z. flexibiliteit en concentratie van middelen op bijzondere wijze toe te passen. Het gaat hierbij om het verband tussen „counter-air”-operaties en het verlenen van nabijsteun. Op kritieke plaatsen dient voor een zeer beperkte tijd plaatselijk luchtoverwicht te worden bevochten, ten einde hier in de gegeven tijd een maximum aan nabijsteun te kunnen verlenen.

Voorts neemt schr. de „ability to hit the target” in beschouwing. Deze blijft, ook bij de ontwikkeling van een geschikte standaardbewapening, onder Europese omstandigheden een moeilijke zaak.

Schr. besluit zijn artikel met het pleiten voor verbetering van de verstandhouding tussen het leger en de RAF.

„Air support in the land battle in the late 1970's”, door P. de L. le Cheminant, in „Army Quarterly and Defence Journal”, juli 1970 H. R. TOOROP, Lkol Inf (gsb)

Bewapende helikopters

Ondanks de vele beproevingen, die tot doel hebben de helikopter tot een wapendrager te ontwikkelen, beschikt Frankrijk momenteel slechts over de Alouette-III met vier geleide antitankprojectielen van het type SS-11. Bij de pantserbestrijding kunnen deze helikopters een belangrijke rol spelen. Vijandelijke tanks vormen nog steeds de grootste dreiging. Door het uitschakelen van een aantal vijandelijke tanks kan plaatselijk een ongunstige gevechtskrachtsverhouding zich in ons voordeel wijzigen.

De afmeting van tanks maakt hen kwetsbaar voor helikopters, die met lange-afstandswapens van achter terreinscheren bij verrassing het vuur kunnen openen. Grote dracht en nauwkeurige richtkijzers stellen de eigen helikopters in staat buiten het bereik van de vijandelijke luchtdoelwapens te blijven.

Beproevingen tonen aan dat een patrouille bewapende helikopters een peloton tanks kan vernietigen of een tankcompagnie voorlopig buiten gevecht kan stellen. Evenzo kan een vlucht een peloton tanks vernietigen of een tankbataljon uitschakelen. Het legerkorps is dan ook in staat de vier antitankvluchten van zijn divisies te bundelen en daarmee een vijandelijk regiment een „stopstoot” toe te brengen.

Ook commandoposten en verzorgingsinrichtingen kunnen door helikopters worden aangegrepen. De helikopters dienen bij het afgeven van vernielings- of neutraliserende vuren niet als een vervanging van de artillerie te worden beschouwd. Deze wijze van toepassing van vuurkracht vloeit voort uit de wens de beweeglijkheid van helikopters maximaal uit te buiten.

Wat verder in de toekomst tekent zich reeds de helikopter af die vijandelijke helikopters aangrijpt en ze verhindert onze eigen troepen lastig te vallen. De bewapende helikopter gaat meer aan betekenis winnen naarmate de noodzaak tot het behouden van gevechtsveldbeweeglijkheid zich sterker doet gevoelen.

„L'intervention des hélicoptères armés”, door Cap. J. Villeneuve, in „l'Armée”, juli/augustus 1970

J. J. M. ANTONIETTI, Lkol GS

Lief en leed in het tankbataljon

Van oudsher hecht de cavalerie grote waarde aan dierstheid en voortvarendheid. Toen zij haar paarden voor tanks verwisselde bleef haar taak gelijk en zij kon zich op een grote traditie blijven beroepen. Het is echter wat moeilijk om zich, bij het poetsen in een garage, erfgenaam van Murat te voelen.

Commandanten zitten dan ook met de moeilijkheid om, bij het uitvoeren van vele geestdodende routinewerkzaamheden, toch het noodzakelijke elan te handhaven en te bevorderen. In de kazerne heeft een bataljon meer last dan plezier van zijn tanks. Ook de elementaire oefeningen geven de luitenant en de ritmeester slechts zelden de gelegenheid zich trots te voelen op het fraaie werktuig waarover zij beschikken. Slechts bij grotere oefeningen komt de Cavalerie tot haar recht. De noodzaak van veel onderhoud en een beperkt budget verminderen echter het aantal grote manoeuvres. Het zijn evenwel deze oefeningen die mensen en materieel tot teams maken. Hoe kunnen wij nu bereiken dat de

goede geest van het buitenleven mee teruggaat naar de legerplaats?

In de eerste plaats dient de saamhorigheid van bemanningen, pelotons en eskadrons te worden gestimuleerd. Het verbreken van organieke verbanden voor cursussen en corveeën dient zoveel mogelijk te worden beperkt. Tussen kader en troep dient een innig contact te bestaan. Zij moeten zoveel mogelijk gezamenlijk doen. Initiatief en verantwoordelijkheidsbesef moeten worden gestimuleerd. Juist in een gedisciplineerde hiërarchie is dit mogelijk. Men kan erop staan dat ieder niveau zijn taak krijgt en uitvoert. Zonder de eigen verantwoordelijkheid af te schuiven, moeten de lagere echelons de mogelijkheden krijgen om verantwoordelijkheid te dragen. Deze theoretische stellingen kunnen met enkele voorbeelden worden toegelicht.

Zo is sportbeoefening bij uitstek geschikt om voortvarendheid en zin voor inspanning te stimuleren. Sport en lichamelijke oefeningen dienen dagelijks op het programma te staan. De onderofficieren, de luitenanten en de ritmeesters nemen eraan deel met hun mensen, en het kan geen kwaad als ook de Overste zich regelmatig actief toont.

Eenvoudige kaderoefeningen in het terrein zijn van grote waarde. Een oefening op de kaart is voor eskadron en lager meestentijds een weinig realistische tijdsverspilling. Wel moet men ervoor waken dat door teveel oefeningen het kader weer niet te weinig met de troep optrekt. Oefeningen te voet bevorderen de samenwerking en nopen tot het nemen van besluiten, het geven van bevelen en het intelligent uitvoeren daarvan. Al hebben deze oefeningen weinig te maken met het optreden van tanks, zij zijn goed voor het harden van de troep, het ontwikkelen van het aanpassingsvermogen en de kameradschap. Ook parades en defilés hebben hun plaats, omdat zij tot het levend houden van de traditie bijdragen. Terzijde zij opgemerkt hoe opvallend het is, hoezeer juist diegenen die de krijgsmacht willen ondergraven de traditiehandhaving bestrijden.

De dagelijkse sleur van het onderhoud weegt wat minder zwaar, indien al het pelotonskader daaraan actief deelneemt. Bij al wat men doet moet daaraan het streven ten grondslag liggen om de vaart en de vlotheid erin te houden.

„Grandeur et servitudes des régiments de chars de bataille”, door Lt.-Col. P. de la Motte, in „l'Armée”,
- juli/augustus 1970 J. J. M. ANTONIETTI, Lkol GS

BOUW- EN MONTAGEBEDRIJF

Fa. A. J. POT - MONSTER

**Nieuwbouw - Verbouw
Onderhoudswerken
Tanks leggen en montage
Schoonmaken olietanks**

Vlotlaan - Telefoon (01749) 34 67
Corr.-adres: Postbus 36

**WILT U IN UW BRIEVEN
AAN ADVERTEERDERS STEEDS
DE NAAM VAN DIT TIJDSCHRIFT
VERMELDEN ?**

ZWART BUSKRUIT

VLAMLOOS
BUSKRUIT

ROOKZWAK
BUSKRUIT

RAKETTEN

R KETTEN KRUIT

SPRINGSTOFFEN

**KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE
SPRINGSTOFFENFABRIEKEN N.V.**

Buscruymaekers sinds 1702

Fabrieken:
Ouderkerk a/d Amstel
Mulden
Telefoon (02942) 14 41